

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YOZGAT BOĞAZLIYAN'DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ

**Hazırlayan
Fatma DURGUN**

**Danışman
Doç. Dr. Aida BABUTCU**

Yüksek Lisans Tezi

KASIM 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

YOZGAT BOĞAZLIYAN'DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Fatma DURGUN**

**Danışman
Doç. Dr. Aida BABUTCU**

Kasım 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Fatma DURGUN

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Yozgat Boğazlıyan'da Geçiş Dönemleri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 120 sayfalık kısmına ilişkin 04.10.2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **%12'** dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 04/10/2024

Danışman: Doç. Dr. Aida BABUTCU

Öğrenci: Fatma DURGUN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Yozgat Boğazlıyan’da Geçiş Dönemleri” başlıklı Yüksek Lisans tezi Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Fatma DURGUN

Danışman

Doç. Dr. Aida BABUTCU

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Başkanı

Prof. Dr. Turgut KOÇOĞLU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Aida BABUTCU danışmanlığında **Fatma DURGUN** tarafından hazırlanan “**Yozgat Boğazlıyan’da Geçiş Dönemleri**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

23/09/2024

(Tez Savunma Sınav Tarihi)

JÜRİ:

Danışman : **Doç. Dr. Aida BABUTCU**

Üye : **Doç. Dr. Nabi AZEROĞLU**

Üye : **Doç. Dr. Fatih BALCI**

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezimin başlangıcından bitişine kadar her anında yanımda olan, her zaman beni destekleyip değerli bilgileriyle bana yol gösteren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Aida Babutcu'ya, yüksek lisans sürecimde üzerimde çok değerli emekleri olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. İsmail Görkem'e ve Prof. Dr. Bayram Durbilmez'e, hayatımın her döneminde yanımda olan ve ellerini hiçbir zaman üzerimden çekmeyen evlatları olmaktan gurur duyduğum canım annem Kiraz Öksüz ve babam Osman Öksüz'e, bütün zor zamanlarımda hep yanımda olan, sevgisi ve sabrıyla yolumu aydınlatan en büyük destekçim, yol arkadaşım, eşim Mustafa Durgun'a ve son olarak tez hazırlık süreci boyunca sabırla beni destekleyen hayatımın anlamı canım kızlarım Elfin Duru ve Melike Zeynep'e sonsuz teşekkür ediyorum.

Fatma DURGUN

Kayseri, 2024

YOZGAT BOĞAZLIYAN' DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Fatma DURGUN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ekim 2024

Danışman: Doç. Dr. Aida BABUTCU

ÖZET

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren hayatı boyunca çeşitli dönemlerden geçer. İnsan hayatının en önemli ve kritik evreleri olan bu geçiş dönemlerinin üç ana aşaması vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Kişinin anne karnına düşmesinden ölümüne kadar geçirdiği bu aşamalar hemen hemen her toplumda özel kabul edilir. Toplumun kendine özgü maddi ve manevi değerlerinin bütünü anlamına gelen kültür, geçiş dönemlerinin şekillenmesindeki en önemli etkenlerin başında yer alır. Üzerinde birçok medeniyet kurulmuş olan Yozgat, ilkçağlardan beri sayısız kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bundan dolayı kültürel birikim, gelenek ve görenekler açısından oldukça zengin bir ildir. Çalışma konusu olan Boğazlıyan ilçesi bölgenin önemli kavşak noktalarından biridir. İlçenin coğrafi konumu ve tarihi geçmişi bölgede sözlü kültürün çeşitlenmesine önemli katkı sağlamıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümü doğumdur. İnsanlar doğum sayesinde nesillerini devam ettirmektedir. Bu nedenle doğum oldukça kritik bir geçiş evresidir. Çalışmanın ikinci bölümü evlenmedir. Evlenme, sadece kadın ve erkeği değil aileleri de bir araya getiren bir geçiş evresidir. Bireylerin yeni bir hayata başlangıcının eşiğidir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ölümdür. Ölüm, her canlının mutlak sonu olarak görülmektedir. Bu dönemde insanlar ölümü çağrıştıran belirtilere önem vermekte ve bu belirtilerden kaçınmanın yollarını aramaktadır. Değişen hayat şartları, kültürel ve sosyal yapı ilçede geçiş dönemi ritüelleri üzerinde de önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın temel amacı Boğazlıyan ilçesinin geçiş dönemleri ile ilgili uygulamaları derlemek, araştırmak ve unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Boğazlıyan, Geçiş Dönemleri, Doğum, Evlenme, Ölüm

TRANSITIONAL PERIOD IN YOZGAT BOĞAZLIYAN

Fatma DURGUN

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, October 2024

Supervisor: Assoc. Dr. Aida BABUTCU

ABSTRACT

From the moment a person is born, they go through various stages throughout their life. These transitional periods, which are among the most important and critical phases of human life, can be categorized into three main stages: birth, marriage, and death. These stages, from conception to death, are considered special in nearly every society. Culture, which encompasses the unique material and spiritual values of a society, is one of the most significant factors shaping these transitional periods. Yozgat, a region that has hosted numerous cultures since ancient times, is rich in cultural heritage, traditions, and customs. The district of Boğazlıyan, the subject of this study, is one of the important crossroads of the region. Its geographical location and historical background have significantly contributed to the diversity of oral culture in the area. This study consists of three sections, with the first focusing on birth. Birth is a critical transition phase, as it allows individuals to continue their lineage. The second section discusses marriage, which is not only a union of a man and a woman but also brings families together, marking the threshold of a new life for individuals. The third and final section addresses death, viewed as the inevitable end for all living beings. During this phase, people pay close attention to signs related to death and seek ways to avoid them. Changing life conditions and social structures have led to significant alterations in the rituals surrounding these transitional periods in the district. The primary aim of this study is to compile and research the practices related to transitional periods in Boğazlıyan, contributing to the preservation and transmission of our fading values to future generations.

Keywords: Boğazlıyan, Transitional Periods, Birth, Marriage, Death

İÇİNDEKİLER

YOZGAT BOĞAZLIYAN' DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	1
Araştırma ile İlgili Genel Bilgiler.....	2
1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	2
2. Amaç ve Gerekçe	2
3. Araştırmanın Önemi.....	3
4. Araştırmanın Sınırları	3
5. Araştırmanın Yöntemi.....	3
6. Araştırmayla İlgili Literatür Çalışması	5
6.1. Kitaplar.....	5
6.2. Tezler.....	9
6.3. Makaleler.....	11
2. Araştırma Alanının Tanıtılması.....	12
2.1. Yozgat	12
2. 2. Boğazlıyan	13
2.2.1. Coğrafi Özellikleri.....	13
2.2.2. Boğazlıyan Adı.....	14
2.2.3. Tarihi	15
2.2.3.1. Kurtuluş Savaşı'nda Boğazlıyan	17
2.2.4. Nüfusu	18

2.2.5. Ekonomik Yapı	21
2.2.6. Ulaşım	21
2.2.7. İklim	22
2.2.8. Turizm	22
BİRİNCİ BÖLÜM.....	23
DOĞUM	23
1.1.Doğum Öncesi	24
1.1.1.Kısırlığı Giderme- Gebe Kalma	24
1.1.1.1. Dinsel- Büyüsel Nitelikte Olanlar	25
1.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler	26
1.1.1.3. Tıbbî Uygulamalar.....	28
1.1.2. Gebelikten Korunma- İstenmeyen Hamilelik	28
1.1.3. Gebelik Belirtileri.....	30
1.1.4. Aşırma	31
1.1.5. Bebeğin Cinsiyetini Belirleme	32
1.1.6. Hamile Kadının Kaçınmaları	34
1.1.7. Doğacak Bebeğe Hazırlık.....	36
1.2. Doğum Sırası	37
1.2.1. Doğumu Kolaylaştıran Uygulamalar	37
1.2.2. Doğum.....	39
1.3. Doğum Sonrası	40
1.3.1. Göbek Kesme	40
1.3.2. Tuzlama.....	41
1.3.3. Lohusalık- Lohusa Ziyaretleri.....	42
1.3.4. Albastı - Alkarısı	46
1.3.5. Kırklama.....	47
1.3.6. Kırk Basması	49
1.3.7. Çocuğa Ad Koyma	50
1.3.8. Çocuk Görme	53
1.3.9. Diş Hediği	54
1.3.10. Köstek Kırma	55
1.3.11. Konuşamayan Çocuk.....	56
1.3.12. Yaşamayan Çocuk.....	57

1.3.13. Çocuğu Nazardan Koruma	59
1.4. Sünnet	61
1.4.1. Sünnet Çocuğunun Yaşı	63
1.4.2. Sünnet Düğünü	63
1.4.3. Kirvelik.....	65
1.5. Değerlendirme	66
İKİNCİ BÖLÜM	68
EVLENME	68
2.1. Evlilik Çeşitleri	69
2.1.1. Görücü Usulü ile Evlenme	69
2.1.2. Beşik Kertmesi	70
2.1.3. Berdel (Değiş-Tokuş).....	71
2.1.4. Kaçarak Evlenme	72
2.1.5. Kayınbirader veya Baldızla Evlenme (Levirat ve Sorarat)	73
2.1.6. Çok Eşlilik.....	73
2.1.7. Akraba Evliliği	74
2.1.8. Anlaşarak Evlenme	75
2.2. Evlilik Öncesi	75
2.2.1. Evlilik Çağı – Yaşı	76
2.2.2. Evlenme İsteğini Belli Etme	77
2.2.3. Evlenme Aşamaları	77
2.2.3.1. Görücülük	78
2.2.3.2. Kız İsteme – Söz Kesme.....	79
2.2.3.3. Başlık Parası- Süt Hakkı- Kardeş Yolu.....	82
2.2.3.4. Nişan Alışverişi- Sini Getirme.....	83
2.2.3.5. Nişan Şerbeti- Nişan Helvası.....	84
2.2.3.6. Nişan.....	84
2.2.3.7. Nişanlılık Süresi	87
2.2.3.8. Dürü Götürme.....	88
2.3. Düğün Hazırlıkları	89
2.3.1. Düğün Alışverişi- Düzen.....	91
2.3.2. Danışık Daveti.....	91
2.3.3. Bayrak Kaldırma	92

2.3.4. Çeyiz Sayımı	94
2.3.5. Kına Gecesi	98
2.4. Düğün Sırası	101
2.4.1. Gelin Alma	101
2.4.2. Gelin İndirme	104
2.4.3. Düğün Yemeği	107
2.4.4. Nikâh	108
2.4.4.1. İmam Nikâhı / Resmî Nikâh	108
2.4.4.2. Gerdek	109
2.5. Düğün Sonrası.....	110
2.5.1. Damat Bohçası	111
2.5.2. Yol Açma	111
2.6. Değerlendirme	111
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	113
ÖLÜM.....	113
3.1. Ölüm Öncesi	114
3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler.....	114
3.1.1.1. Hayvanlarla İlgili İnanışlar.....	115
3.1.1.2. Tabiatla İlgili İnanışlar.....	115
3.1.1.3. Rüyalarla İlgili İnanışlar.....	115
3.1.1.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar	117
3.1.1.5. Hastayla İlgili İnanışlar	117
3.1.2. Kaçınmalar	117
3.2. Ölüm Sırası	119
3.2.1. Ağıt.....	120
3.2.2. Ölüm Olayının Duyurulması.....	124
3.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı.....	124
3.2.4. Mezar Hazırlama	125
3.2.5. Cenaze Töreni	127
3.2.6. Defin.....	129
3.3. Ölüm Sonrası	131
3.3.1. Ölü Yemeği	133
3.3.2. Belli Günler	134

3.3.3. Yas.....	135
3.3.4. Taziye Ziyareti- Başsağlığı	136
3.4. Değerlendirme	137
SONUÇ	139
KAYNAKÇA.....	143
Etik Kurul Onayı.....	149
EKLER	150
EK 1. Kaynak Kişiler	150

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD	: Anabilim Dalı
C.	: Cilt
ERÜ	: Erciyes Üniversitesi
KK	: Kaynak Kişi
S	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.	Birinci Dünya Savaşı'nda Şehit DüŖen Boğazlıyanlılar	18
Tablo 1.2.	1831 Nüfus Sayımında Bozok Nüfusu	18
Tablo 1.3.	Boğazlıyan Eğitim Düzeyi	19
Tablo 1.4.	Yıllara Göre Boğazlıyan Nüfusu	19
Tablo 1.5.	Boğazlıyan Nüfusu Yaş Dağılımı	20

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. 1. Bebek için hazırlanan hastane odası	39
Fotoğraf 1. 2. Bebek kırklama için kullanılan kalbur	48
Fotoğraf 1. 3. Bebek kırklama	49
Fotoğraf 1. 4. Bebek ve beşiği	53
Fotoğraf 1. 5. Diş hediği ve diş pastası	55
Fotoğraf 1. 6. Nazar için eve asılan üzerlik süsü	60
Fotoğraf 1. 7. Sünnet kıyafetleri ile bir çocuk	62
Fotoğraf 1. 8. Sünnet için hazırlanan çocuk	64
Fotoğraf 2. 1. Söz kesiminden sonra kahve ikramı	80
Fotoğraf 2. 2. Kız isteme için alınan çikolata	81
Fotoğraf 2. 3. Söz yüzükleri	81
Fotoğraf 2. 4. Söz kesimi	82
Fotoğraf 2. 5. Düğün davetiye örneği	90
Fotoğraf 2. 6. Düğün odasına asılan bayrak	93
Fotoğraf 2. 7. Bayrak kaldırmada elmayı yakalamaya çalışanlar	93
Fotoğraf 2. 8. Bayrak kaldırma yemeği	94
Fotoğraf 2. 9. Çeyiz için örülen lifler	95
Fotoğraf 2. 10. Çeyiz için örülen patikler	95
Fotoğraf 2. 11. Çeyizlik danteller	96
Fotoğraf 2. 12. Eskiden çeyiz için örülen paspas	96
Fotoğraf 2. 13. Çeyizlik danteller	97
Fotoğraf 2. 14. Çeyiz sayımı	97
Fotoğraf 2. 15. Kına	99
Fotoğraf 2. 16. Kına gecesi	99
Fotoğraf 2. 17. Kardeş kuşağı bağlama	102
Fotoğraf 2. 18. Gelin ve ailesinin vedalaşma anı	103
Fotoğraf 2. 19. Vedalaşma	103
Fotoğraf 2. 20. Gelin alma	104

Fotoğraf 2. 21. Gelinin kucağına verilen bebek	105
Fotoğraf 2. 22. Gelin indirme	106
Fotoğraf 2. 23. Düğün çalgı ekibi.....	106
Fotoğraf 2. 24. Düğün eğlencesi.....	107
Fotoğraf 2. 25. Düğün için hazırlanan baklavalar	108
Fotoğraf 2. 26. Düğün için hazırlanan mantı.....	108
Fotoğraf 2. 27. Nikah şekeri	109
Fotoğraf 3. 1. Selçuklu mezar taşı	126
Fotoğraf 3. 2. Bir mezar taşı	126
Fotoğraf 3. 3. Defin için hazırlanan mezar	127
Fotoğraf 3. 4. Çarşı Camii üzerinde yazılı bir söz.....	127
Fotoğraf 3. 5. Bir musalla taşı	128
Fotoğraf 3. 6. Cenaze namazının kılınışı anlatan bir tabela	129
Fotoğraf 3. 7. Mezar taşına yazılı duygusal sözler	131
Fotoğraf 3. 8. Şehit mezarı	131
Fotoğraf 3. 9. Etrafı demirle çevrili bir mezarlık	133
Fotoğraf 3. 10. Mezarlık.....	135

GİRİŞ

İnsan yaşamı; doğum, evlenme ve ölüm geçiş dönemleri etrafında şekillenmektedir. Bu geçişler insan hayatının dönüm noktalarıdır. Her bir geçiş evresi bünyesinde birçok inanış, gelenek, görenek ve uygulamayı barındırır. Bireyler doğum ve ölüm arasında kalan bu süreçte yıllar boyu kendilerinin ve toplumun mutluluğu için bu uygulamaları yapmışlardır. Bunlar, bireyin en hassas olduğu dönemlerde onu zararlı etkilerden korumak, yeni durumuna adapte etmek ve toplumsal uyumu sağlamak için yapılır. İnsan hayatının merkezinde olan bu inanış, gelenek, görenek ve uygulamalar nesilden nesile aktararak toplumun kültürel kimliğini oluşturmuştur.

Çalışmamızda öncelikle ilçenin tanıtımı yapılmıştır. Ardından toplumun kültürel mirası olan geçiş dönemi ritüellerinin Boğazlıyan ilçesinde uygulanış şekilleri ele alınmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümü doğumdur. İnsanlar doğum sayesinde nesillerini devam ettirmektedir. Bu nedenle doğum oldukça kritik bir geçiş evresidir. Anne ve baba adayının çocuk sahibi olmak isteğiyle başlayan bu dönemde bebeği ve anneyi korumak için birçok uygulama yapılmaktadır. Boğazlıyan'da toplumun temel taşı olan aile kurumu oldukça önemsenir. Bu nedenle kurulan her yuvanın mutlaka çocukla şenlenmesi gerektiği düşünülür.

Çalışmanın ikinci bölümü evlenmedir. Evlenme, sadece kadın ve erkeği değil aileleri de bir araya getiren bir geçiş evresidir. Bireylerin yeni bir hayata başlangıcının eşiğidir. Bu dönemde evlenecek gençleri bu eşikten geçerken korumak ve yeni kurulacak yuvayı kutsamak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ölümdür. Ölüm, her canlının mutlak sonu olarak görülmektedir. Bu dönemde insanlar ölümü çağrıştıran belirtilere önem vermekte ve bu belirtilerden kaçınmanın yollarını aramaktadır. Bu geçiş evresi etrafında şekillenen uygulamalarla bu dünyadan diğerine göçen bireyi gittiği yerde mutlu etmek, ardında

kalanların acısını hafifletmek ve onların yeni duruma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda geçiş dönemleri etrafında Boğazlıyan'da yapılan uygulamalar tespit edilmiş, bu uygulamaların günümüzde uğradığı değişimler değerlendirilmiştir. Derleme sahasında kaynak kişilerden elde ettiğimiz bilgiler tezimize eklenmiştir. Çalışmanın sonunda geçiş evreleri ile ilgili görsellere yer verilmiştir.

Araştırma ile İlgili Genel Bilgiler

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışmanın konusunu Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinde geçiş dönemi (doğum, evlenme, ölüm) uygulamaları oluşturmaktadır. İnsan yaşamı için büyük önem arz eden geçiş dönemleri, kültürel mirasın gelecek nesillere iletilmesinde büyük bir paya sahiptir. İşte bu geçiş dönemleri çerçevesinde uygulanan pratikler, gelenek ve görenekler hayatın akışı içerisinde daima var olmuştur. Geçmişten günümüze dek birçok şekle bürünerek, kimi zaman aynı kalarak günümüze kadar gelmiştir. Bu uygulamaların bazıları günümüzde işlevini yitirmiştir. Toplumların hayatında meydana gelen gelişmeler bazı geçiş dönemi uygulamalarının da yok olmasına zemin hazırlamıştır.

Çalışmamızda Boğazlıyan ve çevresinde geçiş dönemi âdet ve geleneklerinin geçmişteki uygulanış şekilleri ve günümüz şartlarında geçirdiği değişiklikler, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmamızın kapsamı Boğazlıyan ilçesi ve köyleri ile sınırlıdır.

2. Amaç ve Gerekçe

Yaptığımız çalışmanın amacı Boğazlıyan ilçesi ile ilgili doğum, evlenme ve ölüm âdetlerini tespit etmek, incelemek ve toplum hafızasında unutulmaya yüz tutmuş birçok inanış, gelenek ve uygulamayı kayıt altına alarak gelecek nesillere aktarmaktır. Geçiş dönemleri etrafında kümelenen uygulamalar, gelenek ve görenekler ait olduğu toplumun hayatında önemli bilgileri içermektedir. Aynı zamanda toplumun kültürel yapısını da oluşturmaktadır. Toplumun zamanla geçirdiği değişimler kültürel öğelerin de değişimine sebep olmuştur. Bu kültürel öğeleri araştırıp gün yüzüne çıkarmak toplumun

dünden bugüne geçirmiş olduğu değişimleri gözler önüne sermek tez çalışmamızın diğer bir önemli amacıdır.

3. Araştırmanın Önemi

Araştırma sahamız olan Boğazlıyan ilçesi hakkında geçiş dönemleri ile ilgili müstakıl bir çalışma yapılmamıştır. İlçe ile ilgili yapılan çalışmalardan literatür taraması kısmında ayrıca bahsedilmiştir. Çalışmamızda doğum, evlenme ve ölüm çevresinde yapılan uygulamaların geçmişteki uygulanış şekilleri bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmış ve günümüzdeki değişimleri incelenmiştir. Toplumun kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça önemli bir işleve sahip olan geçiş dönemi gelenek ve göreneklerini uygulamaya özen gösteren kişilerin genellikle altmış yaş üstü kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle ilerleyen yıllarda gelenek ve göreneklerin birçoğunun unutulmaya yüz tutacağı aşikârdır. Boğazlıyan hakkında yaptığımız bu geniş çaplı tez çalışması bölgede sözlü kültürün kalıcı hâle getirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca saha çalışmamız sırasında elde ettiğimiz birçok gelenek, görenek, bilgi ve pratiğin bu alanla ilgili daha sonra yapılacak çalışmalara fayda sağlayacağına inanmaktayız.

Çalışmamızda öncelikle tezin giriş kısmında Yozgat ili ve Boğazlıyan ilçesinin tanıtımı yapılmıştır. İlçenin iklimi, coğrafi özellikleri, tarihi, nüfusu ve demografik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ardından geçiş dönemleri hakkında bilgi verilip kaynak kişilerden derlenen her türlü uygulama ayrıntılarıyla tezimize eklenmiştir. Araştırmamız esnasında elde edilen görsellere çalışmamızın sonunda yer verilmiştir.

4. Araştırmanın Sınırları

Çalışmamızın sınırlarını Boğazlıyan ilçesi, kasabaları ve köyleri oluşturmaktadır. Teze dâhil olan yerler: İlçe merkezi mahalleleri, Özler, Ovakent, Aşağı Hasinli, Esentepe, Çalapverdi, Uzunlu, Yamaçlı, Yazıçepni, Yeşilhisar, Karakoç, Devecipınar, Oğulcuk ve Yoğunhisar'dır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızın kaynak taraması ve alan araştırması olarak iki önemli aşaması bulunmaktadır. Geçiş dönemleri ile ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi, kaynak

kitapların taranması yaptığımız ilk çalışmadır. Ardından yöre halkı ile yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde elde edilen bulgular çalışmamıza eklenmiştir.

Halk bilimi çerçevesinde yapılan çalışmalar ve araştırmalarda seçilen konuyla ilgili bilgi edinmek amacıyla araştırma yapacak kişilerin çalışılacak bölgeye giderek orada çalışma yapmasına alan araştırması denir (Örnek, 2022, s.75).

Alan araştırması yapacak kişinin derleme malzemesine dışarıdan veya aktif olarak yaklaşması yöntemine gözlem denilmektedir. Bu yöntemde araştırmacı bazen gördüğü durumu olduğu gibi yazıya aktarabilir. Alan araştırmasında “katılımlı gözlem” (içten bakış) ve “katılımsız gözlem” (dıştan bakış) olmak üzere iki yöntem vardır. Alan araştırması yapacak olan araştırmacı bu iki yöntemden herhangi birini tercih edebilir. Araştırmacı derlemede aktif rol alıyorsa buna “katılımlı gözlem” adı verilir. Pasif rol alıyorsa ve sadece bir seyirci konumundaysa “katılımsız gözlem” adı verilir (Çobanoğlu, 2018, s. 31).

Çalışmamızda alan araştırması tekniklerinden katılımsız gözlem ve görüşme (mülakat) yöntemleri tercih edilmiştir. Düğün, nişan, kına ve cenaze törenlerine katılarak uygulamaların nasıl gerçekleştirildiği özellikle incelenip kayıt altına alınmıştır. Derlemede kaynak kişilere yönlendirilecek sorular alan araştırmasında çıkmadan önce hazırlanmıştır. Görüşmeler sırasında yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yapılacak kaynak kişiler araştırma bölgesinde doğup büyümüş veya bölgeyi iyi tanıyan kişiler arasından seçilmiştir. Bölge halkından bilgisine güvenilir kişiler tercih edilmiştir.

Saha çalışması sırasında bölge halkının ses ve görüntü vermekte isteksiz olması araştırmamız açısından bizi oldukça zorlamıştır. Özellikle kırsal kesimlerde kadınlar çekindikleri için video kaydı istememişlerdir. Bazı kaynak kişiler amacımızı açıklamamıza rağmen bilgi vermeyi reddetmiştir. Kaynak kişilerimizden ses ve görüntü kaydı vermek istemeyenlerden elde edilen bilgiler deftere yazılmıştır. Görüşme sırasında bazı kaynak kişilerimizin izni dâhilinde fotoğrafları çekilmiştir. Derleme bittikten sonra elde edilen bilgiler düzenlenerek çalışmamamıza eklenmiştir. Araştırma bölgesinde gelenek ve görenekler büyük çoğunlukla kadınlar tarafından uygulanmaktadır. Bu nedenle kaynak kişilerimizin çoğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Kaynak kişilerimizin bir kısmı okuma yazma bilmemektedir. Sahada bilgisine başvurduğumuz kaynak kişilerimizin bilgilerine çalışmamızın sonunda yer verilmiştir.

6. Araştırmayla İlgili Literatür Çalışması

Çalışmamızın bu bölümünde Yozgat Boğazlıyan ve geçiş dönemleri ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. İncelenen bu çalışmalar kitaplar, tezler ve makaleler olarak üç grupta verilmiştir.

6.1. Kitaplar

Güngör, E. (ed.) v.d. (2023). *Yozgat tarihi ve kültürü*. Akçağ Yayınları.

Yozgat Valiliği, Yozgat Belediyesi ve Bozok Üniversitesi iş birliğiyle hazırlanan Yozgat'ın tarih, kültür ve turizminin tanıtıldığı makalelerin yer aldığı dört ciltten oluşan bir kitaptır. Kitabın baş editörü Doç. Dr. Ebubekir Güngör'dür. Eserin ilk cildinin adı Yozgat Arkeoloji ve Sanat Tarihi'dir. Bu bölümde Yozgat'ın tarih öncesi dönemi, arkeolojik kazılar, hanlar, hamamlar ve konaklar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci cildi Yozgat Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi'dir. Bu bölümde Osmanlı hâkimiyetine kadar ve Osmanlı hâkimiyetinde Yozgat hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde Yozgat'ın sosyo- kültürel ve ekonomik yapısı, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi'nde Yozgat, Yozgatlı devlet adamları ve şairler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü cildi Yozgat Cumhuriyet Dönemi'dir. Bu bölümde Yozgat'ın idari ve siyasi tarihi, Yozgat'ta dil ve edebiyat konusu ele alınmıştır. Dördüncü cildi ise Yozgat Turizm adıyla basılmıştır. Bu bölümde de Yozgat doğal turizm kaynaklarından bahsedilmiştir. Eser Yozgat hakkında geniş çaplı bilgiler içermesi açısından oldukça önemlidir. Eserde yer alan araştırma bölgesinin tarihi, kültürel özellikleri, dil ve edebiyatı hakkındaki bilgiler çalışmamızda bize katkı sağlamıştır.

Yozgat Valiliği. (2008). *Yozgat kent tarihi, Yozgat*. Yozgat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Bozok Ofset.

2008 yılında Yozgat Valiliği tarafından hazırlanan bu kitapta Yozgat'ın coğrafi konumu, tarihi, tarihi yapıları, kültür ve edebiyatı, kentin yetiştirdiği önemli şahsiyetler hakkında bilgi verilmiştir. Kitabın sonunda Yozgat ile ilgili fotoğraflar yer almaktadır.

Yozgat ve ilçeleri hakkında tarihî, coğrafi ve kültürel bilgiler bulunduğu için eser tezimize önemli katkılar sağlamıştır.

Boğazlıyan Köylere Hizmet Götürme Birliği, (1994). *Boğazlıyan*. Devran Matbaası.

1994 yılında Boğazlıyan Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından hazırlanan kitapta Boğazlıyan'ın coğrafi bilgileri, nüfusu, Kurtuluş Savaşı'nda Boğazlıyan, Boğazlıyan'ın yetiştirdiği ünlüler, ekonomi, turizm, spor, sağlık, eğitim, kültür, sözlü edebiyat ürünleri, belgeler ve köyler hakkında bilgiler bulunmaktadır. İlçeyle ilgili yazılmış geniş çaplı bir eserdir. Boğazlıyan hakkında önemli bilgilerin yer aldığı bu çalışma tezimiz için faydalandığımız önemli bir kaynaktır. İlçenin tarihi, ekonomisi, nüfusu, sözlü edebiyat ürünleri çalışmamızın konusudur.

Taş, N. F. (1987). *Millî Mücadele Dönemi'nde Yozgat*. Gaye Matbaacılık.

Necati Fahri Taş tarafından 1987 yılında yazılan kitap, tarihte Yozgat ve Yozgat'ın Çapanoğulları tarafından kuruluşu ile başlamaktadır. Birinci bölümde Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yozgat hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Millî Mücadele Dönemi'nde Yozgat anlatılmıştır. Kitabın son bölümünde ise Yozgat'ta meydana gelen olaylardan bahsedilmiştir. Yozgat hakkında tarihi bilgiler içermesi yönüyle önemli bir eserdir. Kitap, bu yönüyle tezimize katkı sağlamıştır.

Örnek, S. V. (2022). *Türk halkbilimi*. Bilgesu Yayınevi.

Araştırmamızda faydalandığımız, bu alanda adından söz edebileceğimiz ana kaynak niteliindeki kitaplardan birisi Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halkbilimi" adlı kitabıdır. Kitabın ilk baskısı 1977 yılında yayımlanmıştır. Günümüzde de hâlen başucu kitabı niteliğindedir. Bu kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde halkbilimin alanı, amacı ve konuları; Türk halkbiliminin geçmişi, bugünü, sorunları, kaynakları; araştırma teknikleri ve araçları, yayımları, seminer, kongre ve toplantıları; kurum, dernek ve kuruluşları ele alınmaktadır. İkinci bölümde yaptırım norm, örf, âdet, teâmül, anane, gelenek, görenek, töre ve moda gibi kavramların tanımları, özellikleri ve işlevleri ayrıntılı bir biçimde belirtilmektedir. Üçüncü bölümde ise geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm) yer almaktadır. Bu bölümde yer alan geçiş dönemi planı bu alanda

araştırma yapacaklara yol gösterici ana kaynak niteliğindedir. Tezimizin konusu olan geçiş dönemleri ile ilgili bilgilerden çalışmamızda faydalanmış bulunuyoruz.

Artun, E. (2014). *Türk halkbilimi*. Karahan Kitabevi.

Prof. Dr. Erman Artun'un "Türk Halkbilimi" adlı kitabı bu alanda çalışma yapacak kişilerin faydalanması gereken bir diğer önemli eserdir. On altı bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde halkbilimine genel bakış, ikinci bölümünde halk edebiyatı ve halkbiliminin kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda faydalanacağımız halkbilimi alan araştırma teknikleri kitabın dördüncü bölümünde yer almaktadır. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan geçiş dönemlerine ise sekizinci bölümde yer verilmiştir.

Boratav, P. N. (2016). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayınları.

Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı isimli eserinde halk bilimini açıkladıktan sonra halk edebiyatı ürünlerinden âşık edebiyatı, destan ve hikâye, meddahlık-gerçekçi hikâye türü, masal, fıkra, efsane, bilmece, atalarsözü, alkış, kargış, tekerleme, türkü, mâni ve seyirlik halk oyunlarını incelemiştir. Eserin halk bilimsel bilgileri çalışmada bize kaynaklık etmiştir.

Boratav, P.N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek Yayınları.

Yine Boratav'ın "100 Soruda Türk Folkloru" isimli çalışmasında inanç ve töre, tabiat bilgisi ve tabiat yasalarını etkileme, geçiş dönemleri, bayramlar, oyunlar ve oyuncaklar incelenmiştir. Geçiş dönemleri ile ilgili bilgiler tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi*. (Cilt I- II). Türk Tarihi Kurumu Yayınları.

Bahaeddin Ögel 'in Türk Mitolojisi adlı iki ciltlik kitabı çalışmamızda kullandığımız başka bir kaynaktır. Kitabın birinci cildinde Türk mitolojisi, efsaneler ve destanlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci cildinde ise destanlar ve Türk mitolojisinde önemli motifler anlatılmıştır.

Durbilmez, B. (2017). *Türk dünyası kültürü*. Ötüken Yayınları.

Türk Dünyası Kültürü adlı bu eser çalışmamızda yararlandığımız önemli kaynaklardandır. Eser: “Destanlar”, “Mitolojik Renkler ve Sayılar”, “Sözlü Tarih ve Âşık Edebiyatı”, “Bilmece Kültürü”, “Atasözü Kültürü”, “Evlenme Kültürü”, “Halk Bilimi Çalışmaları” bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın altıncı bölümü olan “Evlenme Kültürü”nde Tatar yazarlarından Alimcan İbrahimov’un Tatar Hatını Niler Kürmiy adlı eserinde evlenme geleneklerinden bahsedilmiştir. Ayrıca evlenme biçimleri, düğün hazırlıkları, evlenme aşamaları, düğünle ilgili töre ve törenler hakkında elde edilen veriler Türkiye’deki evlenme kültürüyle karşılaştırılmıştır.

Durbilmez, B. (2019). *Türk kültür coğrafyası - halk bilimi ve edebiyat araştırmaları*. Ötüken Yayınları.

Prof. Dr. Bayram Durbilmez tarafından yazılan ve dört bölümden oluşan eser çalışmamızda faydalandığımız diğer bir kaynaktır. Eserin ilk bölümünde Türk kültür coğrafyasının ana kaynakları halk bilimi - edebiyat ilişkileri ve halk edebiyatı, ikinci bölümde fütüvvet kültürü ve bu kültürün kökenleri, mitolojik üç, dört ve beş sayısı, üçüncü bölümde manzum söz varlığı ve türkü kültürü, Yozgat’tan derlenen örneklerle Türkiye sahası bilmecelerinin şiirlik yapı özellikleri, Neşet Ertaş’ın türkü dağarcığı, dördüncü bölümde coğrafyayı vatanlaştırma ve ad verme kültürü hakkında bilgiler verilmiştir.

Alptekin, A. B. (2011). *Halk bilimi araştırmaları*. Akçağ Yayınları.

Prof. Dr. Ali Berat Alptekin’in yazdığı kitapta halk biliminden halk edebiyatına, halk biliminden halk hekimliğine, bayramlar, törenler, şenlikler, halk bilimi ile ilgili kavramlar ve yorumlar, hatıralar, derlemeler ve yorumlar, sözlü kültür üzerine derlemeler ve yorumlar bölümleri bulunmaktadır.

Kalafat, Y. (1990). *Doğu Anadolu’da eski Türk inançlarının izleri*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

1990 yılında basılan eser giriş bölümü ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk inançlarına genel bakış bölümü bulunmaktadır. Birinci bölümde iyeler, gök ve yer iyeleri, ev, ocak, od, ağıl iyeleri, kişiöğlü, apa, ata- arvak, arbak, kam, şaman, oyun,

ozan hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde tezimizin konusu olan insan hayatındaki törenler ve inançlar, doğum, evlenme ve ölüm konusu anlatılmıştır.

Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Akçağ Yayınları

Bu alanda faydalanılacak diğer önemli eser ise Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'nun "Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş" adlı kitabıdır. Kitabın birinci bölümünde halkbilimine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde halkbilimi alan araştırma yöntemleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde erken dönem halkbilimi kuramları, dördüncü bölümde metin merkezli halkbilim kuramları, beşinci bölümde bağlam merkezli halkbilim kuramları, altıncı bölümde ise uygulamalı halkbilimi araştırmaları yer alır. Kuramların anlatıldığı bölümde ise çalışma konumuz olan geçiş dönemleri ele alınmıştır.

6.2. Tezler

Çalışmamızda faydalandığımız tezler şu şekildedir:

Büyükbaş, D. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Yozgat'ın sosyal tarihi (1928-1960)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Doç. Dr. Naci ŞAHİN.

Bu çalışma 2014 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde yapılmıştır. Üç bölümden oluşan çalışma giriş kısmıyla başlamaktadır. Birinci bölümde Yozgat'ın konumu, coğrafi yapısı ve tarihi geçmişi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Yozgat'ın eğitim perspektifi, üçüncü bölümde ise Yozgat ilinde sosyal hayat, örf ve âdetler, doğum, sünnet, evlenme gelenekleri, bayramlar ve kutlamalar, dinî ziyaret yerleri, geleneksel meslekler ve sağlık turizmi konuları ele alınmıştır. Sonuç bölümünde çalışmanın genel değerlendirmesi yapılmıştır. Ekler kısmında çalışma ile ilgili görsellere yer verilmiştir.

Zorluer, S. (2018). *Çayıralan (Yozgat) yöresinde halk hekimliği ve halk inançları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ.

Selim Zorluer' in yaptığı bu çalışma Erciyes Üniversitesi'nde 2018 yılında hazırlanmıştır. Çalışmada Çayıralan'da uygulanmakta olan tedavi yöntemleri ile halk inançları hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında halk hekimliğinin genel özellikleri verilerek ocak, ocaklı, el alma, el verme kavramlarının genel özellikleri anlatılmış ardından Türkiye'de Türk halk hekimliği ve halk inançları üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde Çayıralan ve köylerinde tespit edilen on iki adet sağaltım merkezi niteliği taşıyan ocaklar hakkında bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise; Çayıralan ve köylerinde hastalıklara karşı uygulanan tedavi yöntemleri sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde ise; araştırma sahasında hayatın geçiş dönemleri (Doğum- Evlenme-Ölüm) başta olmak üzere bayramlar, kutsal ve dinî günler, büyü, tabiat olayları, renk simgeciliği ile ilgili yöre insanının duyduğu ya da tecrübe ettiği halk inançlarına ait bilgiler tespit edilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışma sonuç, kaynakça ve ekler kısmı ile tamamlanmıştır.

Açıkgöz, M. (2012). *Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinin tarihi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman Prof. Dr. Remzi KILIÇ.*

Mükremin Açıkgöz tarafından 2012 yılında Niğde Üniversitesi'nde yapılmış olan bu çalışma ile Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinin tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde Boğazlıyan'ın tarihi ile ilgili olarak kronolojiye dayalı bilgilere yer verilmiştir. Ardından jeolojik yapısı, yer şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, akarsuları ve barajları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Boğazlıyan ilçesinin sosyal yapısı; nüfus, idari yapı, kasabalar ve köyler tanıtılmıştır. Ayrıca tarihi ve turistik yerler, türbeler, Boğazlıyanlı ünlü simalar, Boğazlıyanlı şehitler bu bölümde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Boğazlıyan'ın kültürel özellikleri; örf, âdet ve gelenekler, sünnet, düğün, bayramlaşma, cenaze, asker uğurlaması, köy odaları gibi kültürel değerler ile yöresel lezzetler, mâni, ninni, türkü, ağıt, beddua, şiir ve diğer kültür öğelerine değinilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise eserin genel bir değerlendirmesi yapılmış araştırma esnasında dikkat çeken eksiklikler tespit edilerek çözüm önerileri teklif edilmiştir.

Akdoğan, B. (2006). 19. ve 20. yüzyılda arşiv vesikalarına göre Boğazlıyan. (Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . Danışman: Doç. Dr. Remzi KILIÇ.

Berna Akdoğan'ın 2006 yılında Niğde Üniversitesi'nde yaptığı bu çalışma üç bölüm olarak hazırlanmıştır. Tezin birinci bölümünde Boğazlıyan'ın fizikî, tarihî ve idarî durumu; ikinci bölümünde Boğazlıyan'ın sosyo-ekonomik ve demografik durumu; üçüncü bölümde de Boğazlıyan'da siyasî gelişmeler konuları ele alınmıştır.

Eroğlu, E. (2008). Prizren Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU.

Erol Eroğlu'nun "Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri" adlı doktora tezi çalışmamızda faydalandığımız araştırma metinlerindendir. Çalışma 2008 yılında Sakarya Üniversitesinde yapılmıştır. Bu çalışma Kosova'nın Prizren kentinde yaşayan Türklerin geçiş dönemi inanmalarını ve uygulamalarını ele almaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Kosova ve Prizren tanıtılmış; bölgede yaşayan Türklerin durumuna değinilmiştir. Ayrıca insanın hayatını düzenleyen sosyal normlar (töre, gelenek, görenek, örf, âdet, teamül, moda) hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; doğum, evlenme ve ölümle ilgili olarak yapılan saha çalışmasının sonucunda elde edilen malzeme sunulmuş ve bu malzemenin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölüm üç ana başlık altında ele alınmıştır: doğum, evlenme, ölüm. Sonuç bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmalar sırasında kullanılan kaynaklar sözlü ve yazılı olarak iki ayrı başlık altında toplanmıştır. Araştırma sırasında temin edilen fotoğraflar ekler bölümünde yer almıştır.

6.3. Makaleler

Çalışmamızda faydalandığımız makaleler şunlardır:

Uslu, M. (1996). Yozgat'ta göz değmesine karşı alınan tedbirler. Millî Folklor, 4(31/32), 173-174.

Bu makalede Mustafa Uslu Yozgat'ta nazar değmesinin nasıl olduğu üzerinde durmuş ve buna karşı alınan tedbirleri dört madde olarak sıralamıştır. İlk olarak Felak ve Nas surelerinin okunması, ikinci olarak nazar muskası takılması, ardından üzerlik tütürülmesi ve son olarak kurşun dökülmesi geleneklerinden bahsetmiştir.

Yeşil, Y. (2014). Türk Dünyası'nda geçiş dönemi ritüelleri üzerine tespitler, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3(9), 117-136.

Yılmaz Yeşil bu makalede Türk Dünyası'nda geçiş ritüellerinden örnekler vererek karşılaştırma yapmıştır. Giriş kısmında geçiş dönemleri ile ilgili bilgiler vererek Türk Dünyası tanımı üzerinde durmuştur. Daha sonra doğumla ilgili ritüeller, sünnetle ilgili ritüeller, evlenme ile ilgili ritüelleri örneklerle açıklamıştır. Makalenin sonuç bölümünde de geçiş ritüellerinin Türk Dünyası'nda benzerlikler ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Artun E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 9(10), 86-107

Erman Artun'un Tekirdağ geçiş dönemleri ile ilgili makalesinin ilk kısmında Tekirdağ'da doğum âdetleri, inanmaları ve bunlara bağlı pratikler hakkında bilgi verilmiştir. Ardından doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası şeklinde bilgilerle ilk geçiş dönemi anlatılmıştır. Tekirdağ'da evlenme törenleri ve bunlara bağlı âdet ve inanmalar evlilik öncesi, evlilik aşamaları ve düğün başlıkları altında ele alınmıştır. Son bölümde Tekirdağ'da ölüm âdetleri ve bunlara bağlı âdetler inanmalar, işlemler; ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası şeklinde verilmiştir.

2. Araştırma Alanının Tanıtılması

2.1. Yozgat

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Yozgat; Sivas, Kayseri, Çorum, Amasya ve Tokat illeri ile çevrilidir. Bozok platosunun eteklerine kurulmuştur.

Yüz ölçümü 14.072 kilometre karedir. 39° 39' kuzey enlemiyle 34° 48' doğu boylamında yer alan kentin deniz seviyesinden yüksekliği ise 1.298 metredir. İç Anadolu'da "Bozok Platosu" olarak adlandırılan (Yüner, 2015, s. 19). Yozgat ilinde ilk

yerleşimlerin ilkçağlardan itibaren var olduğu bilinmektedir. Alışar, Kuşhisar. Kazankaya Çengeltepe ve Mercimektepe’de Hitit yerleşim bölgeleri bulunmaktadır. Büyük Nefes köyünde Tavium harabeleri ve Küçük Nefes köyünde Galat ile Sarıkaya’da Roma yerleşme yerleri bulunmaktadır (Acun, 1981, s. 636). Şehre verilen Yozgat ismi ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetler arasında en önemlisi Oğuz boylarında “Yoz” adında bir kabilenin bulunması ve kentin bu kabile tarafından kurulması rivayetidir (Şahingöz, 2010, s. 600).

İsminin Yozgat olarak kabul edildiği Cumhuriyet Dönemi’ne kadar Bozok ismi ile anılmış olup 19. yüzyılın başına kadar Sivas eyaletine bağlı bir sancak olmuştur. Kendine ait askerleri bulunan (Yozgat Kent Tarihi, 2008, s. 91). Bozok sancağının savaş sırasında Osmanlı ordusuna 1100 kişilik kuvvetle katılabilecek potansiyeli bulunmaktaydı. 20. yüzyılın başlarında Bozok isminin yanında Yozgat ismi de kullanılmaya başlanmıştır. TBMM’nin birinci dönem milletvekillerinden olan Süleyman Sırrı (İçöz)’ün teklifi üzerine Bozok isminin yerine 1927’de şehrin adı Yozgat olarak belirlenmiştir (Yozgat Kent Tarihi, 2008, s. 91).

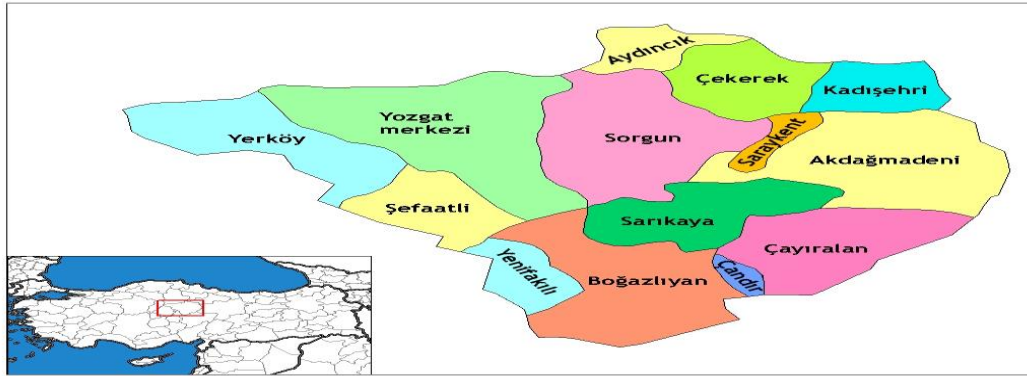
2. 2. Boğazlıyan

2.2.1. Coğrafi Özellikleri

Yozgat merkezinin güneyinde bulunan ilçenin büyük bir bölümü Erciyes volkanlarının etkisi altındadır. Boğazlıyan İç Anadolu Bölgesi ile üst Eosen- Oligesen jeolojik zaman diliminde karalaşmıştır (Boğazlıyan, 1994, s. 3). Bu dönemde genç oluşumlar su yüzeyine çıkmış eski kütleleri sarmıştır. Bunların başında Kırşehir gelmektedir. Bölgenin yontuk düz durumuna gelmesi 3. jeolojik devrin sonundadır. Bu hareketler sonucu yükselen bölgede yeryüzüne taşan magma bölgeyi etkilemiş ve geniş tüfler etrafa yayılmıştır (Boğazlıyan, 1994, s. 3). Boğazlıyan ilçesi kuzeybatısında 1089 metre yükseltideki Üçhuriye köyü, orta tarafta Eğri tepeleri ile çevrilidir. İlçenin güneydoğusunda bulunan Keklice dağları 1369 metre yüksekliktedir. Arazinin yüksek kesimleri Nohutlu ve Kurşunlu’dur. İlçenin kuzeyinde bulunan Yazır Dağı 1683 metre yüksekliktedir. Akdağların uzantısı olan Çal Dağı ise 1750 metre yükseklikte ve ilçenin en yüksek dağıdır (Boğazlıyan, 1994, s. 4). “Kamusu’l-Â’lâm adlı eserinde Şemseddin Sami, 1890’lı yıllardaki Boğazlıyan hakkında şu ifadelere yer vermektedir: Ankara

vilayetinin Yozgat sancağında ve Yozgat'ın 80 km güneydoğusunda olarak Delice Irmağı'nın sol kıyısında yani güneyinde bulunan kaza merkezi küçük bir kasaba olup 3000 kadar ahalisi vardır. Boğazlıyan kazası Yozgat sancağının ve Bozok mıntıkasının güney bölgesinde olup güneyde Kayseri, batıdan Kırşehir sancaklarıyla sınırdır (Açıkgöz, 2012, s. 13-14).

Yozgat haritası

Kaynak: (https://www.harita.gen.tr/ilce_haritalari/yoztat_ilceleri_haritasi.jpg)

Erişim tarihi (03.03.2024)

2.2.2. Boğazlıyan Adı

İnsanlar yaşadıkları coğrafyaya bölgenin özelliklerine, coğrafi yapısına, tarihî geçmişine göre isimler vermektedirler. Boğazlıyan isminin nereden geldiğiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konudaki rivayetler şu şekildedir:

İlçenin kurulduğu zamanlarda bir bataklık olduğu ve buranın sazlıklara örtülü olduğu (Akdoğan, 2006, s. 2) halk arasındaki söylentilerdendir. İnsanlar buralardan geçerken boğulmuş bu nedenle bu bölgeye “Boğazlıyan” denilmiş ve sonradan ilçenin ismi “Boğazlıyan” olarak anılmaya devam etmiştir (Boğazlıyan, 1994, s. 6). Boğazlıyan isminin eski kaynaklarda, Teberi tarihinde barış içinde yaşanan yer demek olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle ilçeye Boğazlıyan denilmiştir. Prof. Dr. Mustafa Akdağ, Boğazlıyan'ın Türkçe bir kelime olduğunu söylemektedir. Boğazına sarılan, kucaklayan, birbirine kavuşan anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Burada kavuşmak ile kastedilen üç akarsuyun bölge topraklarında bir araya gelmesidir. Yani Kozan Çayı, Karacaali Özü ve Karkoç Özü Bahariye “Cavlak” köyünün önünde birleşmektedir.

Dolayısıyla ilçenin ismi bu şekilde ortaya çıkmıştır (Savrim, 2007, s. 6). Diğer kavuşma rivayeti ise ticaret güzergâhında olduğu için tüccar kervanlarının ilçe toprakları üzerinde bir araya gelmesidir. Bu nedenle ilçeye bu isim verilmiştir (Boğazlıyan,1994, s. 4).

2.2.3. Tarihi

Boğazlıyan ilçesi Anadolu'nun kavşak noktalarından biridir. Bu nedenle ilçe toprakları üzerinde birçok uygarlık hüküm sürmüştür. İlçenin kuruluşu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Bölgede, Kızılırmak Çayı içerisinde kurulan ilk önemli uygarlığın Hitit Devleti olduğu bilinmektedir. Boğazlıyan, Yoğunisa, Çalapverdi, Yazıkışla ve Devecipınar'daki kalıntılar bunların birer belgesidir (Savrim, 2007, s. 6). Boğazlıyan'ın bu dönemde bölgenin merkezi olduğu düşünülmektedir. Tarihî seyir içerisinde birçok devlet ilçe topraklarında hüküm sürmüştür. Bu devletler şunlardır: Frig, Lidya, Pers ve Kapadokya Devletleri, Roma, Danişment, Moğol, Eratna Beyliği, Kadı Burhaneddin Devleti ve en son 1408 yılında Osmanlı Devleti (Yozgat Tarihi ve Kültürü, 2023, s. 153). Boğazlıyan ve çevresinde bulunan höyüklerde yapılan kazılar bunu kanıtlar niteliktedir (Boğazlıyan,1994, s. 6).

Selçuklular döneminde ilçenin tarihi Yozgat'ın tarihi ile paralellik göstermektedir. 1077 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Bey Anadolu Selçuklu Devletini kurduğu sırada devlet merkezi olarak Sivas kabul edilmiş ve ilçe Sivas'a bağlanmıştır. Osmanlı Beylikler döneminde Yozgat ve Boğazlıyan Dulkadiroğulları egemenliğine geçmiştir. Fetret Devri'nin sonunda Çelebi Mehmet zamanında Boğazlıyan da Bozok Sancağı ile Osmanlı topraklarına katılmıştır (Öcal, 1993, s. 2). Dulkadiroğulları Beyliği'nin uzun yıllar verimli bölgesi olan Boğazlıyan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde (1773) Çapanoğlu Mustafa Bey'in çiftliği olmuştur. Pek çok arazisi adına tımar olarak verilmiştir (Boğazlıyan, 1994, s. 11). Boğazlıyan'ın Bozok Sancağı kazası olması XVII. yüzyılın ortalarına rastlamaktadır. XIX. yüzyılın ortalarında Bozok; Kayseri, Ankara, Çankırı sancaklarını içine alan büyük bir eyaletin adı olmuştur (Savrim, 2007, s. 11).

Boğazlıyan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde daha çok gelişme göstermiş, büyük bir yerleşim yeri olmuştur. Yavuz Sultan Selim'in orduları Çaldıran Savaşı için doğuya giderken ordunun bir kısmı güzergâh olarak Boğazlıyan'ı kullanmıştır (Boğazlıyan,

1994, s. 11). Boğazlıyan'da 1879 tarihinde ilk belediye teşkilatı kurulmuştur. 1908 tarihinde de Bidayet Mahkemesi kurulmuştur (Öcal, 1993, s. 3).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ilçenin en önemli sorunlarından biri Ermeni çetelerinin ilçede gösterdiği yıkıcı faaliyetler olmuştur. Uzun yıllar Osmanlı topraklarında barış içinde yaşamış olan Ermeniler, Hınçak Cemiyeti'nin kışkırtmaları sonucu taşkınlıklar yapmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ilçenin kaymakamı Mehmet Kemal Bey'dir (Öcal, 1993, s. 3). Bu dönemde Boğazlıyan'da Ermeni çetelerinin yapmış olduğu saldırılar neticesinde birçok masum insan zarar görmüştür. 1915 yılında çıkarılan Tehcir Kanunu ile Boğazlıyan'a ilk sevk emri 18 Temmuz 1915'te gelmiştir. Bu emir o sırada Boğazlıyan Kaymakamı ve Yozgat Mutasarrıf Vekili olan Mehmet Kemal Bey tarafından yerine getirilmiştir. Nakiller esnasında kolluk kuvvetlerinin tedbirlerine rağmen, iklim şartlarının olumsuzlukları, eşkıya saldırıları, hastalıklar ve Ermenilerce katledilenlerin yakınlarının intikam almak için yapmış olduğu ferdi olaylar olmuştur. Bölgeden sevk edilen Ermenilerin yaşadıkları olaylarla ilgili olarak suiistimalleri ortaya çıkan yetkililer, bizzat Kaymakam Mehmet Kemal Bey tarafından mahkemeye sevk edilmiştir (Açıkgöz, 2007, s. 34). Kaymakam Kemal Bey, Boğazlıyan kaymakamlığı görevi sırasında Ermeni mallarının yağma edilmesinde ihmal gösterdiği şeklindeki ithamlardan ve Ermeni tehciri ile ilgili üzerine atılan suçlamalarda ötürü 5 Şubat 1919'da Harp Divanı'nda yargılanmaya başlamıştır (Karaca, 2006, s. 20).

Hakkındaki suçlamalar neticesinde iki aya yakın süre yargılanan Mehmet Kemal Bey defalarca duruşmaya çıkmıştır. Mahkeme heyeti üyelerinden bir kısmı Ermenilerden oluşmaktaydı. Necdet Bilgi'ye göre mahkemede dinlenen şahitlerin çoğu da Ermenilerden oluşmaktaydı. Kaymakam Kemal Bey, 8 Nisan 1919 tarihli mahkeme kararı ile idama mahkûm edildi (Bilgi, 1990, s. 235). Kaymakam Kemal Bey'in idam kararı 10 Nisan 1919 Perşembe günü Bayezid Meydanı'nda uygulandı. Cenazesi çok kalabalık bir topluluk tarafından taşınan Kemal Bey, Kadıköy Kuşdili çayırındaki Mahmut Baba Türbesi'nde oğlunun yanına defnedildi (Karaca, 2006, s. 20). Bu olay Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından unutulmamış, Kayseri mebusu Ahmed Hilmi Bey'in sunduğu teklif sonrasında ailesine maaş bağlanmış. İsmine "Milli Şehit" unvanı eklenmiştir (Karaca, 2010, s. 137).

İlçede kendisine büyük saygı duyulan Kaymakam Kemal Bey hiçbir zaman unutulmamıştır. Anısını yaşatmak amacıyla ilçe merkezinde anıtı dikilmiş şehidin ismi ilçede mahalle, ilkokul, lise vb. yerlere verilmiştir.

2.2.3.1. Kurtuluş Savaşı'nda Boğazlıyan

Boğazlıyan, Millî Mücadele yıllarında işgale uğramamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda diğer birçok şehirde olduğu gibi Boğazlıyan'da büyük bir fedakârlık göstererek TBMM hükümetini desteklemiştir. İlçede Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'daki direniş hareketine destek verilmiş ve savaşa birçok asker gönderilmiştir. Bu dönemde her aileden savaşılabilecek durumda olanlar askere alınmış bu nedenle köyler savunmasız kalmıştır. Bu savunmasızlığı fırsat bilen Ermeni çeteleri birçok köye saldırmıştır. Birçok masum insan zarar görmüştür. Savaşa gönderdiği askerlerden birçoğunu şehit veren ilçe halkı cephe gerisinde savaşın acılarını yaşamıştır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara vilayetine bağlı olan Yozgat ilçeleri Millî Mücadele'ye doğrudan destek vermiştir. Aynı zamanda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kararlarına da uymuşlardır (Demirel, 2016, s. 353).

Şeyhülislam Dürrüzade Abdullah Efendi'ye İstanbul hükümeti tarafından yayınlatılan 1920 yılındaki fetvaya karşı Kuvayi Milliye teşkilatı Ankara Müftüsü Rıfat Efendi'ye (Börekçi) karşı fetva yayınlatmıştır. Bu fetvada Kuvayi Milliye'nin dine uygun ve yasal olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Fetvada 153 müftünün imzası bulunmaktadır. Fetvayı imzalayanlardan biri de Boğazlıyan müftüsü Abdullah Efendi'dir (Boğazlıyan, 1994, s. 12).

Boğazlıyan halkı Çapanoğulları'nın İngilizlerin ve Osmanlı Hükümeti'nin teşvikiyle isyan etmesinin ardından TBMM'yi destekleyerek isyancılarla mücadele etmişlerdir. İsyancılara karşı silahlı direnişte bulunmuşlardır. İsyanı bastırmak için mücadele eden Molla Mehmet, Duran Kadı Mehmet, Cezayirli Mehmet (Hasan Onbaşı) Efendiler şehit olmuşlardır. 23 Haziran 1920 tarihinde Çapanoğulları tarafından başlatılan isyanı Çerkez Ethem bastırmıştır (Boğazlıyan, 1994, s. 12-13).

Yozgat, cephe gerisinde birçok fedakârlık yapmıştır. Bu fedakârlığından dolayı da Atatürk'ün güven methiyelerini kazanmıştır (Taş, 1987, s. 13). Balkan Savaşları sırasında

Boğazlıyan iki şehit vermiştir. Millî Mücadele yıllarında cepheye gönderilen asker sayısı kesin olarak bilinmemektedir. 1.Dünya Savaşı'nda şehit düşenlerin sayısı ve bu şehitlerin hangi cephede şehit oldukları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Şehit Düşen Boğazlıyanlılar

Çanakkale	Kafkas	Irak	Galiçya	Romanya	Filistin	Bilinmeyen	Toplam
112	71	30	10	10	4	7	234

Kaynak: (Açıkgöz, 2012, s. 25)

2.2.4. Nüfusu

Boğazlıyan, Yozgat'ın ilçeleri arasında en fazla nüfusa sahip olan üçüncü ilçedir. İlçe nüfusunun büyük bir bölümü köy ve kasabalarda ikamet etmektedir. İlçede iş imkânlarının sınırlı olması ilçe dışına göçe sebebiyet vermektedir. Genellikle Kayseri, Ankara gibi illere veya Yozgat merkeze genç nüfus iş bulmak amacıyla göç etmektedir. İlçenin nüfus bilgilerine ilk olarak Enver Ziya Karal'ın "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Sayımı" adlı eserinde rastlanılmaktadır. Padişah II. Mahmut zamanında 1831 yılında nüfus sayımı yaptırılmıştır. Bu sayımda sadece Müslüman olan erkekler sayılmıştır. Verilen sayım bilgilerine göre Bozok sancağının on ilçesindeki nüfus aşağıda gösterilmiştir (Boğazlıyan, 1994, s. 5).

Tablo 1.2. 1831 nüfus sayımında Bozok nüfusu

İLÇE ADI:	ERKEK NÜFUSU	İLÇE ADI	ERKEK NÜFUSU
Kızılkoca	7997	Karahisar	3819
Salmanlı	9914	Gedikçubuk	2512
Budaközü	6731	Emlak	2919
Akda	7371	Süleymanlı	1389
Sorgun	8575	Boğazlıyan	2745

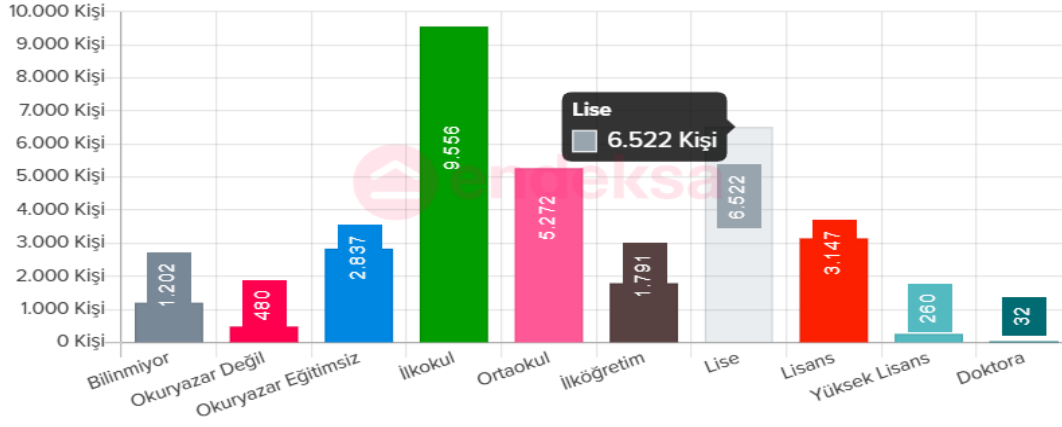
Kaynak: (Boğazlıyan, 1994, s. 5)

2023 yılı verilerinde Boğazlıyan nüfusu 35.075'tir. Bu nüfusa göre erkek nüfusu 17.963, kadın nüfusu 17.112'dir.

(<https://www.nufusune.com/bogazliyan-ilce-nufusu-yozgat>)

Erişim tarihi: 04.08.2024.

Tablo 1.3 Boğazlıyan eğitim düzeyi

Kaynak: (<https://www.endeksa.com/tr/analiz/turkiye/yozyat/bogazliyan/demografi>)

Erişim tarihi: 30.07.2024

Tablo 1.4. Yıllara Göre Boğazlıyan Nüfusu

Yıl	Boğazlıyan Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2023	35.075	17.963	17.112
2022	33.892	17.326	16.566
2021	33.817	17.213	16.604
2020	34.019	17.308	16.711
2019	34.269	17.565	16.704
2018	34.121	17.398	16.723
2017	33.619	16.787	16.832
2016	33.845	16.862	16.983
2015	33.794	16.784	17.010
2014	34.193	16.939	17.254
2013	34.925	17.310	17.615
2012	36.157	17.916	18.241

Kaynak: (https://www.nufusu.com/ilce/bogazliyan_yozyat-nufusu)

Erişim tarihi: 30.07.2024

Tablo 1.5. Boğazlıyan Nüfusu Yaş Dağılımı

YAŞ ARALIĞI	KADIN NÜFUSU	ERKEK NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS	NÜFUS ORANI
0-4	955	1.005	1.960	%5.59
5-9	1.061	1.163	2.224	%6.34
10-14	1.133	1.179	2.312	%6.59
15-19	1.048	1.138	2.186	%6.23
20-24	999	1.139	2.138	%6.1
25-29	1.164	1.230	2.394	%6.83
30-34	1.071	1.290	2.361	%6.73
35-39	1.096	1.384	2.480	%7.07
40-44	1.048	1.309	2.357	%6.72
45-49	958	1.121	2.079	%5.93
50-54	1.061	1.098	2.159	%6.16
55-59	1.191	1.177	2.368	%6.75
60-64	1.231	1.216	2.447	%6.98
65-69	978	1.051	2.029	%5.78
70-74	915	762	1.677	%4.78
75-79	585	396	981	%2.8
80-84	335	185	520	%1.48
85-89	169	71	240	%0.68
90+	114	49	163	%0.46

Kaynak: (<https://www.nufusbu.com/bogazliyan-nufusu-yozgat>)

Erişim tarihi: 30.07.2024

Demografik yapısı incelendiğinde Yozgat ve ilçelerinin farklı milletlerden kişileri bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Müslüman, Rum ve Ermeniler ilde birbirleri ile yakın ilişkiler kurmuş ve uzun yıllar barış içinde yaşamışlardır. Büyükbaş'a göre 20. yüzyılın başında bölgeye gelen seyyahlar burada yaşayan Ermeni halkın Ermenice konuşmadığını söylemiştir. Halk sadece Türkçe konuşmaktadır. Müslüman olmayanların Türk geleneklerini, Türk dilini benimsemiş olduklarını dile getirmiştir (Büyükbaş, 2014, s. 38).

Kaynaklarda Çapanoğulları'nın bölgede uyguladığı hoşgörü politikası neticesinde Yozgat ve çevresine birçok gayrimüslimin yerleştiği görülmektedir (Yüner, 2015, s. 61-62). Araştırmalar sonucu elde edilen Temettuat defterlerine göre ilçede 37 köy bulunmaktadır. Bu köylerde Müslüman ve gayrimüslim halk birlikte yaşamaktadır. Köylerden 28'inde Müslüman, 4'ünde gayr-i Müslim ve 5'inde hem Müslüman hem de gayr-i Müslim nüfus bulunmaktadır (Savrim, 2007, s. 226).

Yozgat ilinin 2018 yılı içerisinde aldığı göçün, verdiği göçten daha fazla olduğu görülmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sayfasındaki tablosu esas alınarak değerlendirme yapıldığında ilimizdeki toplam Suriyeli sayısının 4.473 olduğu görülmektedir. (<https://www.bogazliyantso.org.tr/Portals/22/dosyalar/ekonomik-gorunum/2019>)

Erişim Tarihi: 04.08.2024.

2.2.5. Ekonomik Yapı

Boğazlıyan ve köylerinin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmakla birlikte ilçede ticaret ve zanaatkârlıkla uğraşanlar da bulunmaktadır. Ekonomik sektörler arasında en fazla yere sahip olan sektör tarımdır. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan ilçede karasal iklim hüküm sürmektedir. Mevsimsel şartlara göre en çok yetiştirilen tarım ürünleri buğday, arpa, şeker pancarı, nohut, mercimek ve fasulyedir. İlçeye yaz aylarında tarım faaliyetlerinde çalışmak üzere mevsimlik işçiler gelmektedir.

En büyük gelir şeker pancarından elde edilmektedir. Pancardan sonra arpa ve buğday üretimi ikinci sırayı almaktadır. İlçemizde küçük bir sanayi sitesi bulunmaktadır. Burada genellikle tarım aletlerinin bakım ve onarımı yapılmaktadır (Boğazlıyan,1994, s. 35).

Boğazlıyan'da büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve kümes hayvancılığı yapılmaktadır. Bu hayvanlar bölgenin et, süt ve yumurta ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak yetiştirilmektedir.

Yozgat'ta büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısında son yıllarda kademeli bir artış yaşanmıştır. Hayvan sayısında artış miktarı ise Yozgat'ta süt üretim düzeyini artış yönünde desteklemiş ve 2002-2020 yılları arasında süt üretiminde %160 oranında artış yaşanmıştır (Yozgat Tarihi ve Kültürü, 2023, s. 116).

2.2.6. Ulaşım

Boğazlıyan'ın Yozgat'a mesafesi 90 kilometredir. İlçe Kayseri'ye de oldukça yakın olmakla birlikte Kayseri'ye uzaklığı 80 kilometredir. İlçenin diğer ilçelerle bağlantısı asfalt yolla sağlanmaktadır. İlçeye bağlı köy ve kasabaların yolları da ulaşım için elverişli asfalt yollardır. Mevsimsel şartlara göre yoğun kar yağışı olmadığı durumlarda bütün köy ve kasaba yolları trafiğe açık durumdadır. İlçede demiryolu ağı

bulunmamakla birlikte Yozgat merkez üzerinden demiryolu ulaşımı sağlanmaktadır. İlçede bulunan otobüs terminalinden civar ilçelere ve illere otobüs seferleri düzenlenmektedir. Hava yolu ulaşımı için Kayseri Havaalanı tercih edilmektedir.

2.2.7. İklim

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan ilçede karasal iklim görülmektedir. Yazlar sıcak ve kurak geçerken kış ayları soğuk ve kar yağışlıdır. En sıcak ay temmuzdur. En soğuk ay ise şubat ayıdır. Geniş düzlükler üzerine kurulu olan ilçenin çevresi açıktır. Bu nedenle ilçede rüzgârlar oldukça etkilidir. Yaz mevsimi kurak geçtiğinden dolayı buharlaşma fazladır. Hâkim bitki örtüsü bozkırdır.

İlçenin sıcaklık ortalaması 19 derecedir. Genellikle ilkbahar mevsimi yağışlıdır. Boğazlıyan'da en yüksek kar kalınlığı ortalama 40 cm, bir yıl içerisinde karla örtülü gün sayısı ise 45 gündür (Açıkgöz, 2012, s. 45). Yaz mevsiminde oldukça düşük kış mevsiminde yüksek basınçlar etkisini sürdürür. Dolulu ve sisli günler oldukça fazladır. Sıcaklıklılar arasındaki fark büyük olur. Dağların üzeri çıplak olup ağaç toplulukları gelişmemiştir. Dere ve çay kenarlarında söğüt ve kavak türü ağaç toplulukları görülür. Erişim tarihi: 01.08.2024. (<http://www.bogazliyan.gov.tr/cografi-yapi>)

2.2.8. Turizm

İlçenin önemli turistik yerleri şunlardır: Bahariye (Cavlak) Kaplıcası, Aşağıhasanlı Yeraltı Şehri, Karakoç köyü yeraltı şehri, Hacı Ahmet Ağa Camii, Yukarı Mahalle Camii, Çalapverdi Yukarı Camii, Poyrazlı Camii, Uzunlu Parkı ve Yazıkışla Tapınağı'dır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUM

İnsanın dünya yolculuğunun ilk adımı olan doğum geçiş dönemlerinin ilkidir. Hemen hemen her toplumda hem anne hem baba için heyecanla beklenen, mutlulukla karşılanan bir olaydır bebeğin dünyaya gelişi. Çünkü doğum ile soyun devamı sağlanır. Toplum içerisinde evlenen her kadın ve erkeğin çocuk sahibi olması ve soyunu devam ettirmesi beklenir. Bu nedenle aileler soyunu devam ettirmek ve toplum tarafından saygı görmek amacıyla çocuk sahibi olmak ister. Sosyal bir olay olan doğum etrafında birçok gelenek, görenek, inanış ve uygulama gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar gelinin çeyiz hazırlığı ile başlamaktadır. İlçede gelin ve damat için hazırlanan yorganın üzerine bebek yatırılması kurulacak ailenin sağlıklı çocukları olması içindir. Ayrıca kayınbabanın evine getirilen gelinin kucağına bebek verilmesi de aynı amaca hizmet etmektedir.

Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi adlı kitabında doğumla ilgili şöyle söylemektedir: Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum bu aşamalar içerisinde en önemlisi olarak kabul edilir. Hayata gözlerini açan her çocuk sadece anne ve babasını değil akrabalarını ve aile çevresini de sevindirmiştir. Çünkü çocuğun doğuşuyla akrabaların ve soyun sayısı artar. (Örnek, 2022, s. 184). Bu artış ailelerin kendilerini güvende hissetmelerine vesile olmaktadır. Pek çok sözlü üründe yerini bulan doğum oldukça önemli bir motiftir. Doğum etrafında şekillenen âdet, gelenek ve inanışlar bütün canlılığıyla günümüzde de devam etmektedir. Yeni kuşağın âdetlere uyarken bir yandan tıbbın imkânlarından yararlandığı da görülmektedir (Artun, 2014, s. 151-152).

Boğazlıyan'da doğuma çok önem verilmektedir. Toplumun hemen her kesiminde olduğu gibi çalışma bölgesinde de bebeğin doğuşu mutlulukla karşılanır. Bu nedenle

ilçede önceki yıllarda hemen her ailenin yedi ve üzeri çocuğu bulunmaktaydı. Çocuk sayısının fazla olmasının ailenin gücünü artırdığına inanılmaktaydı. Toplumsal yapının değişimi ile bu inanışın günümüzde devam etmediği görülmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde doğum çevresinde gelişen uygulamalar Sedat Veyis Örnek'in Türk Halkbilimi adlı kitabındaki şekliyle doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası başlıklarıyla üç evrede incelenecektir (Örnek, 2022, s. 185).

1.1.Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem çocuk sahibi olmaya karar verildiği aşamadır. Bazı toplumlarda kadının gebe kalmasından doğumuna kadar birçok geleneğe uyması beklenir. Çünkü çoğu toplumda kadının en temel görevlerinden birinin dünyaya çocuk getirmek olduğu düşünülür. Bu görevini yerine getirmeyen kadın toplum tarafından hor görülür. Bu nedenle çocuğu olmayan kadınların tıbbın imkânlarından yararlandıkları gibi çeşitli halk hekimliği çarelerine de başvurdukları görülmektedir.

1.1.1.Kısırlığı Giderme- Gebe Kalma

Boğazlıyan'da yeni evli çiftlerin hemen çocuk sahibi olmaları beklenir. Bu süre uzadıkça akrabalar tarafından evli çiftlere baskı yapılır. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Eskiden insanlar doktora gidemediği için çocuk sahibi olamayan ailede kusur öncelikle kadında aranırdı. İlçede çocuğu olmayan kadın ve erkeğe kısır, uğursuz, oğulsuz gibi isimler verilir. Boğazlıyan'da çocuk sahibi olabilmek için yapılan çoğu uygulama kadınlara yöneliktir.

Bingöl halk kültüründe çocuk sahibi olmamak eski Türk kültüründe olduğu gibi bir eksik olarak görülür. Bunun sorumlusu olarak kadınlar görülür ve kadının tedavi edilmesi söz konusudur. Çocuğu olmayan kadın ve erkeğe; “kör ocak”, “kısır”, “dölsüz” gibi adlar takılır (Irmak, 2016, s. 115). Sedat Veyis Örnek'e göre: Gelinin evlendiği zaman aile içinde saygınlık kazanması, eşinin yanında değer görmesi, kocasının gözüne girmesi ve ailenin devamı için çocuk sahibi olması gerekmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar kırsal kesimlerde hoş karşılanmaz ve aşağılanır. Bunun önüne geçmek amacıyla kadının gebe kalmak için bazı çarelere başvurduğu görülür (Örnek, 2022, s. 185). Bunun yansımasını eski Türklerde de görmekteyiz. Eski Türklerde çocuğu

olmayanlara hoş gözle bakılmazdı. Bunun örneklerinden biri Dede Korkut Hikayeleri'nde karşımıza çıkar. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda Bayındır Han Oğuz Beylerine verdiği ziyafette bunu dile getirmiştir. “Bayındır Han ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Oğlu veya kızı olmayanları kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin. Yerse yesin, yemezse kalsın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kız olanı kızıl otağa kondurun. Oğlu kızı olmayana Allah Teâla'nın beddua ettiğini onların da beddua edeceğini söylemiştir (Ergin, 2001, s. 21). Boratav'a göre evlendikten sonra gençlerin çocuk sahibi olacağı müjdesi aileler tarafından beklenir. Beklenen haberin gelmesinin uzun sürmesi ailede kuşku uyandırır. Anne adayı kısır olma korkusu yaşar ve bu durumdan kurtulmak için çeşitli yollara başvurur (Boratav, 1984, s. 142). Bu yollardan bazıları şöyledir: Türklerde çocuk sahibi olmak isteyen kişiler aç olanları doyurur, çıplakları giydirebilir ve ağzı dualı kişilerin duasını dilerdi. (Kalafat, 2010, s. 143). İnan, Yakutlar'ın çocuk sahibi olmak istediklerinde veya erkek çocuk istediklerinde ak şamana başvurdukları söylemektedir. Çocuğu olmayan Yakut kadınları kutlu bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde, “yer sahibi” (an daydı iççite) ne yalvarırlar; ağıt yakarak dua ederler. Bu duadan sonra çocuk sahibi olanlar bunun tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından, verildiğine inanırlar (İnan, 1986, s. 167).

Araştırma bölgesinde çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin yaptığı uygulamalar şu şekildedir:

1.1.1.1. Dinsel- Büyüsel Nitelikte Olanlar

Tıbbî imkânların kısıtlı olduğu zamanlarda kadınlar dinî tedavilerle şifa bulmaya çalışmışlardır. Ekonomik yönden sıkıntı yaşayan aileler doktora gidemedikleri için hocalara başvurmuşlardır. İlçenin kırsal kesimlerinde kadınların dinsel tedaviye başvurmalarının bir diğer sebebi de doktora gitmekten çekinmeleri veya çocuk doğuramamış oldukları için utanmalarındır. Aileler çocuk sahibi olamadıklarında bunu çevrenin duymasını istemezler. Çevrede sözle ifade edilmese de çocuğu olmayan ailelere kısır gözüyle bakılmaktadır. Bu nedenle aileler bu duruma gizlice çare aramak isterler. Doktor yerine dinsel veya büyüsel tedavinin tercih edilmesinin bir diğer nedeni

de budur. İlçede çocuk sahibi olmak için yapılan dinsel veya büyüsel uygulamalar şu şekildedir:

Çocuk olması için Esentepe Köyü'nde bulunan Yola Durdu Hanifi Türbesi ve Karakoç'ta bulunan Ballı Baba Türbesi ziyaret edilip orada namaz kılınır. (KK.27)

Hocalara gidip muska yazdırırlar. (KK.2)

Kur'an-ı Kerim'den dualar yazılıp kadının boynuna takılır. (KK.1, KK.2, KK.6, KK.12, KK.13, KK.14, KK.31)

Hacca giden bir yakınına anne olmak isteyen kadının bir kıyafeti verilir. Kıyafetin orada zemberek suyu ile yıkanıp kadına giydirilmesi sağlanır. (KK.1, KK.6, KK.13, KK.14, KK.21, KK.31, KK.35, KK.37, KK.38, KK.39, KK.41, KK.43, KK.45)

Hacca gidenlerin getirdiği orada kurban olarak kesilen devenin kurutulmuş eti anne adayına yedirilir. (KK.1, KK.41, KK.45, KK.48)

Allah'a yalvarıp dua ederler. (KK.1, KK.6, KK.7, KK.12, KK.21, KK.27, KK.35, KK.37, KK.41, KK.57)

Doğum sancısı çeken annenin duası istenir. (KK.1)

Kurban adağı adanır. (KK.15)

İlçede dinsel ve büyüsel yollarla çocuk sahibi olmak isteyen kişilerin yaptığı uygulamaların bir kısmı günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Allah'a yalvarıp dua etme, hocalara muska yazdırma, kutsal kabul edilen türbe ziyaretleri çocuk sahibi olmak için yapılmaya devam eden uygulamalardır.

1.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler

Çocuk sahibi olan, daha önce çocuğunu kaybetmemiş ve mutlu evliliği olan bir kadın gelinin çeyizi için yapılan yorganların üzerinde yuvarlanır. Bu âdet gelin adayının da tıpkı kendisi gibi mutlu bir evliliği ve sağlıklı çocukları olması için yapılır.

Aynı şekilde mutlu ve çocuklu bir anne düğün öncesi gelinin çeyizi serilirken hazırlanan gelin yatağının üzerinde aynı amaçla yuvarlanır. (KK.1, KK.17, KK.21, KK.37)

Gelinin çeyizi için yapılan yorganın üzerine küçük bir bebek yatırılır. (KK.2, KK.52, KK.55, KK.56)

Düğün günü gelin koca evine getirildiğinde onun da sağlıklı çocukları olsun diye gelinin kucağına çocuk verilir. (KK.2, KK.15, KK.25, KK.47)

Kucağa verilen çocuğun erkek çocuk olması daha makbuldür. (KK.1, KK.21, KK.41, KK.47, KK.48, KK.52)

Çocuk sahibi olmak isteyen kadının karnı ovalanır. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.9, KK.25, KK.33, KK.37)

Çömlek ile kadının karnına vurulur. (KK.2, KK.55)

Saman kaynatılıp suyu çocuk sahibi olmak isteyen kadına içirilir. (KK.1, KK.17, KK.37, KK.47, KK.54)

Ebegümeci otu kaynatılıp suyu içirilir. (KK.57)

Isırgan otu kaynatılıp içirilir.(KK.1)

Anne olmak isteyen kadının karnına kalbur ile bastırılır. (KK.1, KK.5, KK.12, KK.46, KK.49).

Anne adayının rahmi aşağı düşmüşse bir ebe tarafından yukarı kaldırılır. (KK.4, KK.37)

Köy ebelerine gidip ilaç yaptırırlar. (KK.18)

Çocuğu olmayan kadın regl olduğu zaman köy ebesine giderdi. Ebe, kadının karnını ovalardı. (KK.15, KK.27)

Çocuk isteyen kadın ve erkeğe pekmez yedirilir. (KK.37, KK.41, KK.48)

Bereketin sembolü olduğu düşünüldüğü için yumurta pişirilip sıcak vaziyette anne adayının rahmine bastırılır. (KK.49, KK.52, KK.54, KK.56)

Anne adayı kocasına tereyağı, bal, fındık, ceviz, şekerli sucuk vb. yedirir. (KK.1)

Çocuk sahibi olmak isteyen kadın köy ebesine giderek göbek çektirir. (KK.1)

Anne adayı sıcak toprağa yatırılır. (KK.5)

Anne ve baba adayları Cavlak (Bahariye) Kaplıcalarına giderek sıcak su içinde kalırlar. (KK.9)

Yaptığımız çalışmada halk hekimliği kapsamına giren bu uygulamaların çoğunun geçerliliğini yitirmiş olduğunu görmekteyiz. Kaynak kişilerimiz yaptığımız görüşmelerde eskiden doktora gitmenin mümkün olmadığını bu nedenle insanların bitkisel tedavileri kullandıklarını ve köy ebelerine gittiklerini söylemişlerdir. Günümüzde bu bölgelerde köy ebelerinin bulunmadığını veya insanların artık bu tarz tedaviler yapmadıklarını belirtmişlerdir.

1.1.1.3. Tıbbî Uygulamalar

Günümüz şartlarında tıbbın gelişmesi ve doktora ulaşma kolaylığı sayesinde çocuğu olmayan aileler bu imkânlardan yararlanmaktadır. Genellikle köylerde aile sağlığı merkezleri ve doğum ebelerine de başvurma söz konusudur. Tedavi sonucu çocuk sahibi olamayan aileler aşılama veya tüp bebek uygulaması da yaptırabilmektedirler. Bu tedavilerden sonuç alamayan ailelerin evlat edinme yöntemiyle çocuk sahibi olmaları da söz konusudur.

1.1.2. Gebelikten Korunma- İstenmeyen Hamilelik

Boğazlıyan ve köylerinde çocuk sahibi olmak herkes tarafından istenen bir durumdur. Doğum kontrol yöntemleri bilinmediği için hemen hemen her ailenin yedi ve üzeri çocuğu bulunmaktaydı. Bu durumun bir diğer nedeni de erkek çocuk dünyaya getirme düşüncesi idi. Bazı aileler erkek çocuk doğuncaya kadar çocuk yapmaya devam etmekteydi.

Ailede çocuk sayısının fazlalığı, yaşanan ekonomik sıkıntılar, anne adayının rahatsızlığının bulunması gebe kalmanın istenmediği durumlardır. Bu durumda ailelerin

gebelikten korunmak için geleneksel yollara ve tıbbî yollara baş vurulduğu görülmektedir.

Gebe olduğunu fark eden kadın çocuğu düşürmek için bazı işlemler yapar. Karbonat, sabun, patlıcan sapı, çıfit otu, sedef otu, ebegümece ve maydanoz sapı, kaz veya kartal tüyü, örgü şişi gibi nesneleri annenin rahmine konulur. Bir de buğuya oturma yöntemi vardır. Sirke buğusu, saman buğusu gibi (Boratav, 1984, s. 147).

Hamilelikten korunmak için ilçede şu uygulamalar yapılmaktadır:

Kadının rahmi köy ebeleri tarafından bağlanır. (KK.4)

Anne adayını aspirin içer. (KK.2)

Annenin küçük bebeği varsa bebeğini emzirmeye devam eder. Çünkü halk arasında sütün gebeliği koruyacağı düşünülür. (KK.1)

İstenmeyen hamileliği sonlandırmak için yapılan uygulamalar daha çok halk hekimliği ile ilgilidir. Bu uygulamalar şunlardır:

Anne yüksek bir yerden atlatılır. (KK.15)

Annenin rahmine tavuk tüyü (telek) batırılır. (KK.2)

Ağır şeyler kaldırılır. (KK.37)

Köy ebelerine gidilir. (KK.2)

Anne rahmine sabun konulur. (KK.1)

Düşüğe neden olacağı düşünüldüğü için anneye maydanoz yedirilir veya suyu kaynatılıp içirilir. (KK.15)

Anneye soğuk su içirilir. (KK.17)

Günümüzde hamile kalmak istemeyen veya istenmeyen hamileliği sonlandırmayı düşünen aileler sağlık açısından sakıncalı buldukları için geleneksel yöntemleri tercihe etmemektedirler. Bunun yerine tıbbi yöntemleri uygulamaktadırlar. Bu amaçla

hastaneler veya sağlık merkezleri tercih edilmektedir. Gebelik düşünmeyen kadınlar günümüzde kadın doğum uzmanlarına giderek aşı yaptırmakta veya spiral taktırmaktadır.

1.1.3. Gebelik Belirtileri

Boğazlıyan'da kadınlar hamile olduklarını düşündüklerinde köyde bulunan tecrübeli ebe kadınlara giderlerdi. Kadınlar onların hamile olup olmadığını bazı muayeneler sonucu anlardı. Eğer kadın âdetten kesilmişse gebe olduğunu düşünürdü.

Kadının hamileliği kesinleşirse müjdeli haber için köy ebesine bahşış verirdi veya yazma, lif, çorap gibi hediyeler alırdı. (KK.1, KK.35, KK.55, KK.57)

Hamile olan kadında bazı bedensel ve psikolojik değişiklikler meydana gelir. Mide bulantısı başlar. (KK.17, KK.56)

Kadın âdetten kesilir. Normalden farklı olarak uyku hali ve kokulara karşı duyarlılık ortaya çıkar. Sebepsiz ağlama isteği de hamilelik belirtisi olarak görülür. (KK.21, KK.25)

Anne adayı hamile olduğunu anlayınca bir süre bu durumu yakınlarından gizler. (KK.2, KK.4, KK.6, KK.9, KK.11, KK.17, KK.31) Burada ilk aylarda düşük tehlikesi söz konusu olduğu için ailenin üzülmemesi amaçlanmaktadır.

Anne adayı nazar değecek korkusu nedeniyle veya aile büyüklerinden utandığı için de gebe olduğunu hemen söylemeyebilir. Bebek anne karnına tutunacak kadar büyüyünce yakınlarla mutlu haber verilir. (KK.1)

İlçede gebe olan kadınların mutlu haberi hemen duyurmaması geleneği devam etmektedir. Günümüzde kadınlar köy ebelerine gitmek yerine sağlık ocağına giderek ebeye muayene olmaktadır. Gebeliği kesinleşince de hastanelerde kadın doğum uzmanlarına başvurumaktadırlar.

1.1.4. Aşerme

Gebeliğin ilk aylarında hamile kadında görülen bir hâl olan aşerme deyiminin aslı aş yerme şeklindedir. Aşerme, hamilelikte bazı yiyeceklere aşırı düşkünlük göstermek veya yiyeceklerden nefret etmek (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamına gelmektedir.

Anne adayında çeşitli fiziksel ve ruhsal değişimlerin yaşandığı hamilelik sürecinde hamile kadınların bazı yiyecekleri yeme isteği artmaktadır. Halk arasında hamile kadının bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göstermesi anlamına gelen aşerme ile ilgili gelenekler günümüzde de devam etmektedir. Sahada yaptığımız çalışmada aşeren kadınların eskiden istedikleri yiyecekleri ailesine söylemeye utandıkları için yiyemedikleri veya kimseye gözükmekten gizlice yedikleri tespit edilmiştir. Daha sonraki yıllarda modernleşme ile anne adaylarının canının çektiği yiyeceklere ulaşması daha kolay olmuştur. Günümüz şartlarında araştırma bölgesinde aşerme döneminde olan hamile kadına canının çektiği yiyeceğin yedirilmesine dikkat edilmektedir. Annenin canı mevsiminde olmayan yiyecekleri çekse dahi özellikle bulup anneye yedirilmeye dikkat edilir.

Boratav'a göre aşerme, yiyeceklerden tikslenme anlamına gelmektedir. Beğenmemek, kötülemek anlamına gelen yermek fiili zamanla anlam değişimine uğramıştır. Gebe kadının bazı yiyeceklere karşı istek duyması ve onları yemekten kendini alamaması şekline bürünmüştür (Boratav, 1984, s. 146). Bu nedenle annenin canının istediği şeyin bulunup anneye yedirilmesine dikkat edilir. Canının istediğini yemeyen kadının çocuğunun düşeceği veya çocukta sağlık problemi olacağı endişesi duyulur. Alptekin, Azerbaycan'da aşeren kadının canının çektiği yiyeceğin mutlaka bulunup getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Azerbaycan Türkleri arasında “yeriyi bulma”, “tike verme” anlamına gelen bu işlem yapılmazsa bunun büyük günah sayılacağını söylemektedir (Alptekin, 2009, s. 317).

Aşeren kadının canının çektiği yiyeceklerle bebeğin cinsiyeti arasında bağlantı olduğu düşüncesini Sedat Veyis Örnek şu şekilde değerlendirmiştir: Hamile kadın acı, ekşi gibi baharatlı yiyecekleri yememeye dikkat eder. Bunun “ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur atlıyı” tekerlemesi ile ilgisi vardır (Örnek, 2022, s. 187).

Araştırma bölgesinde aşerme ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Kadının canı ekşi yiyecekler çekerse kızı, çiğ et çekerse oğlu olacağı düşünülür. (KK.1, KK.41, KK.43, KK.55, KK.57)

Hamile kadın canının istediği şeyleri yemezse çocuğun eksik doğacağına inanılır. Anne canının istediği yiyeceği bulamazsa komşulardan ister. Varsa komşular hamile kadına verirler. (KK.33)

Anne canının çektiği yiyeceği bulamazsa avucunun içi yalıtılır. (KK.1, KK.2, KK.13, KK.14, KK.17, KK.22, KK.25, KK.48)

Anne adayının çirkin şeylere bakması da hoş görülmez. Eğer çirkin bir şeye bakarsa “aklımda” demesi gerekir. Bir nevi kadın hamile olduğunu kendine hatırlatmalıdır. Aksi hâlde çocuğun gördüğü çirkin şeye benzeyeceği ve onun gibi çirkin doğacağı düşünülür. (KK.1, KK.2, KK.25, KK.38)

Hamile kadın yediği şeylere dikkat etmek zorundadır. Şişman’a göre hamile kadın ciğer, çilek, salça ve nar gibi yiyecekleri yedikten sonra ellerini yıkamadan vücudunun bir yerine dokunursa bebeğin vücudunun aynı yerinde doğum lekesi çıkacaktır.(Şişman, 2001: 446) Halk arasında istenmeyen bir durumdur. . (KK.1, KK.37, KK.57)

Hamile kadın güneş batarken ay yükseldiğinde eline bir elma alıp oturmalıdır. Bir aya bakıp bir elmadan ısırık alırsa bebeğinin ay gibi güzel olacağı düşünülür. (KK.2)

Meyve anne ve bebek için çok sağlıklı bir besin olduğu için anneye çokça yedirilir. (KK.1)

Aşeren bazı kadınların canı toprak, kil, turşu ve çiğ et de çekebilmektedir. (KK.2)

1.1.5. Bebeğin Cinsiyetini Belirleme

Bebeğin cinsiyeti anne ve baba adayları için en çok merak edilen konulardan biridir. Boğazlıyan’da doğacak ilk çocuğun erkek olması beklenirdi. Birçok kültürde olduğu gibi İlçede de erkek çocuk soyun devamı olarak görülmektedir. Anne ve babasına bakacak, onların yanında kalıp onlara sahip çıkacak kişi erkek çocuk olarak görülür. Kız çocuklarının ailenin yanında durmayıp koca evine gideceği düşüncesi erkek çocuk isteğini daha çok arttırmaktadır. Bu amaçla bazı ailelerde kadın, erkek çocuk dünyaya

getirinceye kadar doğum yapar. Günümüzde bu durum değişikliğe uğramış ve öncelikli olarak bebeğin erkek olması değil sağlıklı olması önemsenmeye başlanmıştır.

Gebe olduğunu anlayan kadının aklına ilk gelen çocuğunun cinsiyetinin erkek mi, kız mı olacağını öğrenmeye çalışmaktır. Bebeğin cinsiyetini anne karnındayken tahmin etme yorum ve fal tarzında işlemlerdir (Boratav, 1984, s. 145). Toplumda anne ve babanın erkek ya da kız çocuğu istemesinin dışında, her iki tarafın ailesi ve akrabalarının isteği ağır basmaktadır. Kültürümüzde ilk doğacak çocuğun erkek olması istenen bir durumdur (Örnek, 2022, s. 189). Bu nedenle bebeğin cinsiyetini belirlemek için aileler bazı yöntemler kullanmaktadır. Kalafat, Kars yöresinde ve Erzurum'da anne veya babanın rüyasında bıçak, kama ya da kılıç görmesinin erkek çocuk olacağına işaret olduğunu söylemektedir. Eğer rüyada gül görürlerse kız çocuklarının olacağı düşünülür (Kalafat, 2010, s. 253). Irmak'a göre Bingöl'de hamile kadının karnı veya bacağı kaşınırsa kızı, vücudunun başka yerlerini kaşınırsa oğlu olacağına inanılır (Irmak, 2016, s. 126). Kandıra Türkmenleri anne adayının vücudunun aldığı şekle, davranışlarına ve canının çektiği şeylere göre bebeğin cinsiyetini tahmin etmektedir. Anne adayı içi su dolu bir bardağa göğsünden süt sağlar. Sağdığı süt suyun dibine çökerse oğlu, süt suya yayılırsa kızı doğacaktır (Altun, 2004, s. 116).

Bebeğin cinsiyeti günümüzde hastanelerde doktorlardan öğrenilmektedir. Ancak ilçede annenin vücudunun şeklinden ve canının çektiği yiyeceklerden doğacak bebeğin cinsiyetine yönelik tahminler yapılmaktadır.

Annenin vücudunun şekliyle ilgili cinsiyet tahminleri şunlardır:

Annenin karnı sivri olursa oğlu, yatsı olursa kızı olur. (KK.1, KK.47, KK.48, KK.54)

Annenin karnı yukarda olursa kız, aşağıda olursa erkek olur. (KK.7)

Hamile kadın çirkinleşirse erkek, güzelleşirse kız olması beklenir. (KK. 49)

Annenin yüzünde çiller çıkarsa kızı olacağına inanılır. Kız çocuğun annesinin güzelliğini alacağı düşünülür. (KK.12, KK.18)

Hamile kadının kalçası büyürse kızı olacaktır. (KK.41)

Annenin karnı yumru olursa kız, oval olursa oğlu olacaktır. (KK.2)

Annenin teni solgunlaşırsa kızı olacağı düşünülür. (KK.1)

Annenin canının çektiği yiyeceklere göre cinsiyet tahminleri şunlardır:

Hamile kadının canı ekşi yiyecekler çekerse kızı, çiğ et çekerse oğlu olacaktır. (KK.35, KK. 41)

Annenin canı turşu çekerse kızı olacağı düşünülür. (KK.17)

Annenin iştahı kapalıysa kızı olacağına inanılır. (KK.11)

Bu uygulamaların dışında ayrıca bir minder altına makas başka bir minder altına bıçak konulur. Bundan habersiz olan hamile kadın bıçak olan mindere oturursa erkek, makas olan mindere oturursa kızı olacaktır. (KK.1, KK.47)

Dikiş diken bir hamile kadın diktiği kumaşın bir parçasını başının üzerine koyup dışarı çıkar. İlk gördüğü kişi kadın ise kızı olacaktır. İlk gördüğü kişi erkek ise oğlu olacağına inanılır. (KK.1, KK.57)

Bebek anne karnında erken hareketlenirse erkek, geç hareketlenirse kızı olacaktır. (KK.2)

Günümüzde cinsiyet partileri ile bebeğin cinsiyeti öğrenilmektedir. Genellikle aile ve arkadaşlar tarafından bir organizasyon yapılmaktadır. Bebeğin cinsiyeti anne ve babaya söylenmeden pembe ve mavi renk süslemeler yapılmaktadır. Anne ve babaya gösterilen sürprizin rengi pembeysse kızları, maviyse oğulları olacaktır.

1.1.6. Hamile Kadının Kaçınmaları

Araştırma bölgesinde kadınların hamilelik sürecinde kendilerine dikkat etmeleri önemsenir. Hamilelik sürecinde annenin her türlü davranışının bebeği de etkileyeceği düşünülerek anne adaylarına çok ilgi gösterilir. Özellikle riskli gebeliklerde anne adayı yataktan kaldırılmaz. Düşük riski ortadan kalkıncaya kadar ailesi ona yardımcı olur.

Hamile olduğunu anlayan kadın bebeğini ve kendini koruma çabalarına girer. Bu nedenle bazı davranışlardan kaçınır. Annenin çirkin şeylere bakması uygun görülmez. Çocuğun güzel olması için güzel şeylere bakması istenir (Başçetinçelik, 2001, s. 3).

Hamile kadına ağır iş yaptırılmaz. (KK.1, KK.12, KK.15, KK.21)

Bebeği düşmesin diye hamile kadının beline dualar okunarak ip bağlanır. Doğum sancısı başlayıncaya kadar bu ip annenin belinde bağlı durur. (KK.1)

Hamile kadın sıcak suda çok kalmaz. Bebeği düşebilir. (KK.2)

Anne adayı düşük tehlikesi olmaması için ayakta banyo yapar. (KK.13)

Hamilelik sürecinde annenin baktığı şeylere dikkat etmesi gerekir. Anne çirkin şeylere bakarsa bebeği çirkin olmasın diye hemen “aklımda” demelidir. (KK.1)

Hamileler elma yerse bebeği güzel olur. (KK.2)

Hocalara muska yazdırılarak anne adayına verilir. (KK.1)

Ayva yiyen kadının çocuğu gamzeli olur. (KK.45, KK.48)

Anne hamileliği boyunca en çok kime bakarsa çocuk ona benzer. (KK.4, KK.56)

Annenin hayvanlara bakması uygun görülmez. (KK.43, KK.55)

Bebeğin düşük tehlikesi varsa annenin dinlendirilmesi gerekir. (KK.2)

Bebeğin sağlıklı olması için anneye sebze yemekleri ve protein içeren yiyecekler yedirilir.(KK.1)

Tavşana bakılırsa çocuğun dudaklarının yarık olarak doğacağı düşünülür. (KK.52)

Hamile kadın kimsenin dedikodusunu yapmamalı, kötü düşünceli kimselerden uzak durmalıdır. (KK.9)

Hamile kadının ağzı dualı olmalıdır. (KK.39)

Çocuk doğana kadar annenin saçını kestirilmez. Anne saçını kestirirse çocuğun ömrünün kısa olacağı düşünülür. (KK.17, KK.45)

Karnı büyürken annenin göbeğinde çatlaklar ve yırtılmalar olmaması için göbeğe kayısı yağı, badem yağı gibi çeşitli yağlar sürülür. (KK.33, KK.43)

Annenin yorulup rahatsız olmaması için çok iş yapması önerilmez. (KK.1)

Bebeğinin huyu ve yüzü güzel olsun diye hamile kadınlar Yusuf Suresi'ni okur. (KK.2)

1.1.7. Doğacak Bebeğe Hazırlık

Bebek için hazırlıklar annenin hamile olduğu kesinleştikten hemen sonra başlar. İlk aylarda bebeğin cinsiyeti belli olmadığı için hazırlanan eşyaların hem kız çocuğa hem erkek çocuğa hitap edecek şekilde olmasına dikkat edilir. Bebeğin cinsiyeti öğrenilince kız çocuğu için pembe renkli giysiler erkek çocuk için de mavi renkli giysiler tercih edilir. Bebek için hazırlıklar ailenin maddi durumuna göre değişiklik gösterebilir. Durumu iyi olan aileler bebeğin her ihtiyacını yeni alırken iyi olmayanlar bebeğin ihtiyaçlarını yakın çevresinden de temin edebilir. İlçede doğacak bebek için el örgüsü kıyafetler hazırlanması da diğer bir gelenektir. Özellikle anneanne ve babaanne tarafından bebeğe yelek, hırka, süveter, battaniye, patik, çorap, etek örülür. Hazır bebek bezlerinin olmadığı zamanlarda bebek için kumaştan bezler dikilmekteydi. Günümüzde bebek bezleri anne ve babalar tarafından bebek doğmadan alınıp stoklanmaktadır.

İlçede önceki yıllarda ağaç beşikler kullanılmaktaydı. Bu beşikten maddi durumu iyi olan bir aile alarak bebeklerini bu beşiğe yatırmaktaydı. Bebek büyüyüp de beşiğe sığamayınca beşik, etraflarındaki durumu iyi olmayan ailelere verilmekteydi. Eskiyip kullanılmayacak hâle gelinceye kadar beşikler bu şekilde elden ele dolaşmaktaydı. (KK.6)

Günümüzde aileler bebek odasını bebek doğmadan hazırlamaktadır. Bebeğin yatacağı beşiği anne tarafı doğum öncesinde alarak bebeğe hediye olarak getirmektedir. Bunun yanında anneanesi tarafından bebeğe yorgan yapılmaktadır. Geçmişte de var olan bu gelenek ilçede devam etmektedir.

Günümüz teknolojisi sayesinde bebeğin doğacağı gün önceden belirlenebilmektedir. Bu sayede aileler doğum hazırlıklarını kolaylıkla yapabilmektedir. Doğuma az bir zaman kala bebeğin ihtiyaçları aile tarafından hazır edilir. Doğum anında gerekli olacak eşyalar doğum çantasına yerleştirilir. Doğum çantasının içine anne ve bebeğin hastanede giyeceği kıyafetler, battaniye, bebek bezi gibi eşyalar konur. İsteyen aileler hastane ziyareti için gelen misafirlere ikram için lohusa şerbeti de hazırlayabilmektedir. Yine isteğe bağlı olarak doğum öncesi hastane odası süslemesi de günümüzde yapılan uygulamalardandır. Bebeğin doğum ânını ölümsüzleştirmek isteyen aileler doğum fotoğrafçıları ile anlaşarak fotoğraf çekimi yaptırmaktadır.

1.2. Doğum Sırası

1.2.1. Doğumu Kolaylaştıran Uygulamalar

Doğum ânı anne ve bebek için oldukça mühim ve hassas bir zamandır. Bebeğin sağlıklı dünyaya gelmesi ve annenin doğumunun kolay geçmesi her ailenin en büyük isteğidir. Doğumun sorunsuz ve kolay olması için birçok uygulama yapılmaktadır.

Doğumunun kolay geçmesi için hamile kadın sıcak suyla banyo yaptırılır. Ardından battaniyelere sarılarak terletilmesi söz konusudur. Eğer doğum zorlaşırsa annenin göbeğine hafif baskı uygulanır. Anneye zemzem suyu içirilir ve yanında ezan okunur (İrmak, 2016, s. 117). Doğumun kolay olması için Boratav, Meryem Ana Eli denen bitkinin suya atılıp bu suyun anneye içirilmesi gerektiğini söylemektedir. Kurutulmuş olan bu bitki suya girince açılır (Boratav, 1984, s. 148). Tıpkı bu bitki gibi annenin döl yatağının da açılması istenir. Bu bitkide döl yatağını açıcı bir özelliğin olduğu düşünülür.

Annenin doğumunun kolay geçmesi ve herhangi bir sorunla karşılaşmaması için doğum öncesi yatır ve evliyalar gezilip dua edilirdi. Ateş iyesini memnun etmek için ateşin üzerine bir parça yağ atılırdı (Kalafat, 2010, s. 258). Altaylar ve Kırgızlar'da bebeğin doğacağı an yaklaşınca obanın kadınları toplanıp annenin evine giderler. İçlerindeki en tecrübelisi ebe (ineci) olur. Çadırın ortasına bir direk yerleştirilir. Bu direğe bir urgan bağlanır. Urganın bir ucu da direğe bağlanır. İp hamile kadının kollarının altından geçirilir (İnan, 1986, s. 168). Doğum kolay geçsin diye Tekirdağ'da teneke çalma geleneği vardır. Doğum ânında annenin yanında sadece yardımcı kişiler bulunur. Aksi

takdirde annenin doğum sancısı çekeceği düşünülür (Artun, 1998, s. 4-28). Bu uygulamalar doğumun kolay ve sorunsuz geçmesi için yapılmaktadır.

Araştırma bölgesinde doğumun kolay geçmesi, annenin ve bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi için bazı uygulamalar mevcuttur.

Suya dua okunup doğumu yaklaşan anneye içirilir. (KK.2)

Çimen toplanıp kaynatılır. Suyu anneye içirilir. (KK.1, KK.33)

Doğumu kolay olsun diye anne at arabasına bindirilip taşlı yollardan geçirilir. (KK.9, KK.14)

Annenin karnı ovalanır. (KK.6, KK.11)

Anne yüksek bir sedirin üzerine çıkarılıp oradan aşağı atlatılır. (KK.1, KK.2)

Doğumun kolay olması için ipe düğüm atılarak geri çözülür. (KK.47, KK.54)

Kilitli dolap ve kapılar açılır. (KK.13, KK.14)

Hayır duası alınır. (KK.25, KK.27)

Aç olan hayvanlar beslenir. (KK.7, KK.27)

Doğum kolay olsun diye anneye kaynanasının elini yıkadığı su içirilir. (KK.1, KK.2)

Doğum yapacak kadına zenzem suyu içirilir. (KK.41, KK.47)

Doğumun gerçekleşeceği odaya Kur'an-ı Kerim konulur. (KK.2)

Hacdan getirilen hurma anneye yedirilir. (KK.1)

Bu uygulamaların çoğu evde yapılan doğumlarda uygulanmaktadır. Bu doğumlarda tecrübeli kadınlar veya köy ebeleri bulunurdu. Günümüzde doğumlar hastanelerde yapılmaktadır. Doğumu kolaylaştırmak için anneye ılık banyo yaptırılır. Annenin yürüyüş yapması da doğumun kolay olması için tavsiye edilir. (KK.22, KK.6)

1.2.2. Doğum

İlçede önceki yıllarda doğum çoğunlukla evde gerçekleşirdi. Tıbbî imkânlarla ulaşmanın çok mümkün olmadığı yerlerde özellikle köylerde kadınlar doğum yapacağı zamanı tam olarak bilmemekteydi. Evde veya tarlada iş yaparken aniden doğum sancıları gelebilirdi. Bu durumda köylerde bulunan tecrübeli köy ebelerine başvurulurdu. Günümüzde doğumlar hastanelerde doktorların gözetiminde gerçekleşirken doğum zamanı da kolaylıkla tespit edilebilmektedir.

Boratav, Türk kültürüne göre Anadolu’da oturarak, yatarak, elleriyle ipe asılarak, diz çökerek veya çömelerek doğum yapma teknikleri bulunduğunu söylemektedir (Boratav, 1984, s. 145). Kültürümüzde doğum kutsal bir olay olarak kabul edilir. Bu nedenle doğum yapılacak oda kutsal kabul edilip isteyen herkes içeri alınmamaktadır (Başçetinçelik, 2001, s. 3). Doğum esnasında orada bulunan tecrübeli kadınlar ebeye yardımcı olurlar. Eğer annenin doğumu zor oluyorsa ve anne çok acı çekiyorsa Altay Türkleri anneye albastının musallat olduğunu düşünürler (Dilek, 1996, s. 51).

İlçede annenin doğum sancıları başlayınca köy ebesi çağırılır. Doğum konusunda tecrübe sahibi kadınlar ebeye yardımcı olurdu. Doğum anında anne ve bebeğin zarar görmemesi ve doğumun kolay bir şekilde gerçekleştirilmesi öncelikli amaçtır. Tıbbî imkânların olmadığı yıllarda doğum esnasında bebek ve anne ölümleri çok fazla olmaktaydı. Araştırma bölgesinde birçok kadının doğum anında bebeğini kaybetmiş olduğu tespit edilmiştir.

Fotoğraf 1. 1. Bebek için hazırlanan hastane odası

Kaynak: (Durgun, 2024)

Günümüz şartlarında aileler doğum için hastanelere gitmektedir. Doğumlar uzman doktorlar tarafından yaptırılmaktadır. Köy ebeleri tarafından gerçekleştirilen doğumlarda genellikle oturarak doğum yaptırma yaygındır. Anne kerpicin üstüne oturtulur ve doğum bu şekilde gerçekleşirdi. (KK.2, KK.4, KK.15)

Köy ebesi doğum yaptırırken yakınlarından bir kadın Kur'an'dan sureler okur. Genellikle Ayetel Kürsi, Felak, Nas sureleri, İnşirah ve Meryem sureleri doğumun kolay geçmesine yardımcı olacağı düşünüldüğü için okunmaktadır. (KK.2)

Doğum sağlıklı bir şekilde gerçekleşirse ebeye bahşiş veya çeşitli hediyeler verilir. (KK.2, KK.41, KK.47, KK.55) Bazı köylerde ebeye ellerini yıkaması için sabun hediye edildiği de olur. (KK.1)

Bebek doğduktan hemen sonra ebe bebeğin damağını parmağı ile yukarı doğru kaldırır. Damak düşmesin diye yapılan bir uygulamadır. (KK.17, KK.21)

Bebek dünyaya gelince doğumda bulunanlar babaya ve akrabalara müjdeli haberi verirler. Karşılığında babadan bahşiş alırlar. (KK.3)

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Göbek Kesme

Bebeğin göbeği doğumdan hemen sonra doğumu yaptıran kişiler tarafından kesilir. Genellikle köy ebeleri tarafından gerçekleştiren doğumlarda göbek bağı ebe keser. Bu esnada dualar okunur. (KK.2) Ebe göbeğe mandal takar.

Boratav'a göre bebeğin göbek bağı çocuktan bir parça olarak görülür. Yaşamın sonu için gösterilen dikkat ve saygının bebeğin göbeğine de gösterilmesi gerekir. Çocuğu kötü gözlerden korumak maksadıyla göbek bağı bir beze sarılır ve yastığın altına konur. Buna «çocuğun uykuluğu» denir (Boratav, 1984, s. 151-152). Kalafat 'a göre bebeğin ileride hangi mesleği yapması isteniyorsa göbeği oraya gömülür. Balıkesir'de de bu inanış vardır. Bebeğin göbeği cami duvarına konulursa çocuğun dinine düşkün olacağı düşünülür (Kalafat, 2009, s. 28). Çuvaş Türklerinde doğumdan sonra bebeğin göbeği ebe tarafından "bıçak gibi keskin olsun" veya "çalışkan olsun" diye dilekte bulunarak

kesilir. (Aça, 2008, s. 27). Bu uygulamalar bir nevi kader tayini olarak düşünülebilir. Göbek bağı etrafındaki başka bir inanış da bebeğin göbeğinin ahıra atılmasıdır. Göbek ahıra atılırsa bebeğin ileride malcı (sığırcı) olacağına inanılır (Şişman, 2002, s. 449).

Bebeğin göbek bağı genellikle bir hafta veya on gün içinde düşer. (KK.7)

Bebeğin okuyup iyi bir meslek sahibi olması isteniyorsa göbek bağı okula, hoca veya imam olması isteniyorsa caminin avlusuna gömülür. Doktor olması isteniyorsa hastanenin avlusuna gömülür. (KK.1, KK.2, KK.15, KK.37)

Bebeğin göbeği evde tutulursa çocuğun eve bağlı olacağı düşünülür. Dışarıya atılırsa dışarıyı sever, eve gelmek istemez. (KK.1)

Bazı köylerde bebeğin göbeğini dini bütün olması için hacca gönderenler de vardır. (KK.6, KK.33)

Huyu güzel ve temiz bir insan olması için göbeği suya atma uygulaması da görülmektedir. (KK.41)

Bebeğin göbeği iyileşinceye kadar her gün göbeğe zeytinyağı sürülür. (KK.1)

Göbek bağı düşmeyen bebek yıkanmaz.(KK.2)

İlçede göbek bağı ile ilgili uygulamalar devam etmektedir. Bebeğin göbeğinin gömüldüğü yerle ilerdeki hayatı arasında ilişki olduğu düşüncesi vardır. Bu nedenle bebeğin düşen göbeğine çok önem verilir. Bebeğin eşi doğum sonrasında evin bahçesinde toprağa gömülür.

1.3.2. Tuzlama

Evde gerçekleştirilen doğumlarda bebek doğduktan sonra göbeği kesilir ve ardından tuzlama işlemine geçilir. Yörede çocuk ilerleyen yaşlarında sağlıklı olsun diye tuzlanır. Bebeğin tuzlanmasıdaki amaç bebeğin büyüyünce kokmaması ve terlememesidir. Tuzlama işlemi köy ebeleri veya bu konuda tecrübe sahibi kadınlar yapmaktadır. Genellikle bebeğin babaannesi veya anneannesi de tuzlama yapabilmektedir. Bazı yörelerde bebek tuzlu su ile yıkanmaktayken Boğazlıyan'da kuru tuzlama yapıldığı görülmektedir. Bebeğin göbeği kesildikten hemen sonra ebeler bebeğin vücudunun her

yerini tuzla ovalarlar. Bebek bu şekilde kundağa sarılır. Kimileri kırkı çıkıncaya kadar kimileri ise göbeği düşene kadar bebeği banyo yaptırmaz. Günümüzde tuzlama geleneği devam etmemektedir. Bebek, tuz atılmadan sadece suyla banyo yaptırılmaktadır.

Türklerin yaşadığı çoğu yerde tuzlama uygulamasına rastlanmaktadır. İnsan yaşamıyla ilgili hemen hemen her pratikte tuz görülmektedir. Tuz, kültürümüzde bereket ve uğur kavramlarıyla iç içedir. Ayrıca tuzun nazarı önleme amacıyla da kullanıldığı görülmektedir (Aça, 2013, s. 94). Boratav, bebeğin vücuduna tuz serpilip bir süre o şekilde bekletildiğini ardından yıkandığını söylemektedir. Ayrıca bebeğin tuzlanması büyük bir işlem olduğunu nazar, bereket ve uğuru simgelediğini ifade etmektedir. Tuzlama suyunun içine altın atılırsa bebeğin ileride zengin olacağı düşünülür (Boratav, 1984, s. 152-153).

Çalışma alanımızda bebek doğduktan hemen sonra bebeğin bütün vücudu kuru tuzla tuzlanır.(KK.1)

Tuzlanan bebek kundaklanır ve banyo yaptırılmadan on veya on beş gün kadar bekletilir. (KK.1, KK.2, KK.15, KK.18, KK.21, KK.31)

Tuzlanan bebeğin bütün vücudu soyulur. Derileri tazelenir. (KK.2)

1.3.3. Lohusalık- Lohusa Ziyaretleri

Yeni doğum yapmış anneye birçok yörede olduğu gibi Boğazlıyan’da da “lohusa” adı verilir. Lohusalık dönemi sağlıklı bir şekilde atlatılmazsa annenin lohusalık hastalığına yakalanacağı düşünülür. Lohusa kadının bir an evvel sağlığına kavuşması ve toparlanması için dinlenmesi gerekmektedir. Özellikle anne sezaryen doğum yapmışsa toparlanması biraz daha uzun sürebilmektedir. Bu sürede annenin yakınları anneyi yalnız bırakmaz. Bebeğin bakımına yardımcı olurlar. Lohusalık dönemi anne için oldukça hassas bir dönemdir. Kırk gün boyunca süren lohusalık döneminde anne ve bebek her türlü zararlı etkiye açık durumdadır. İlçede lohusa kadının mezarının açık olduğu inancı vardır. Bu sürede annenin korunup kollanması ve iyi beslenmesi gerekmektedir. Gerek annenin sağlığına kavuşması gerekse sütünün bol olması için anneye tahin helvası ve pekmez yedirilir.

Örnek, yeni doğum yapmış ve henüz yatakta olan kadına halk arasında lohusa, loğsa, doğazkesen, emzikli gibi isimler verildiğini söylemektedir. Doğum sonrası yatakta kalma süresinin annenin fizyolojik yapısına, doğumunun kolay veya zor geçmiş olmasına, ailede gelinin sevilip sevilmemesine, ailenin maddi durumuna da bağlı bir durum olduğunu ifade etmektedir (Örnek, 2022, s. 199).

Malatya yöresinde bebek doğan evde kurban kesme geleneği vardır. Kesilen kurbanın eti komşulara dağıtılır. Doğu Anadolu’da da yaygın olan bir işlemdir bu. Türklerde bu işlem koruyucu iyeleri memnun etmek amacıyla yapılmaktadır (Kalafat, 2010, s. 273). Doğumdan sonra kadınlar kırk gün dışarı çıkmazlar. Kırk gün İslam’da ve Musevilikte arınma dönemidir. (Durbilmez, 2007, s. 187). Aynı şekilde Boratav, anne ve bebeğin kırk gün boyunca evden çıkarılmamasının en çok dikkat edilecek noktalardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü çocuğun kırkı çıkmadan yeni doğum yapmış başka bir kadının çocuğu ile karşılaştırılmaması gerekir. (Boratav, 1984, s. 154). Bu dönemde anne ve bebek dışarı çıkarılmadığı gibi lohusanın odasına da herkes giremez. Lohusanın odasına girmek durumunda kalan kişilerin “Maşallah, fetebarekallah” demesi gerekmektedir (Acıpayamlı, 1962, s. 2).

Çelik’ e göre Hazaralarda çocuk ve annenin bulunduğu odaya bayan (abe) hariç kimse giremez. Evde lohusa olduğunu bilmeyen kişileri uyarmak için evin kapısı bir iple bağlanır. Bebek ve anne kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Yanlarında mutlaka birileri bulunur (Çelik, 2001, s. 11).

Kocaeli yöresinde de kırk gün boyunca abdest alamadığı için annenin kirli olduğu düşünülür. Bu nedenle anneyi cin çarpacağı veya anneye perilerin uğrayacağına inanılır. Yakınları anneye köy unundan yağsız bir çorba hazırlarlar (Altun, 2004, s. 140).

Lohusa kadına araştırma bölgesinde hasta gözüyle bakılır. Bebeğe ve anneye nazar degeceği korkusu vardır. Bu nedenle yakınlarının dışındaki kimseler ziyarete hemen kabul edilmez.

Doğum sonrası anne ve bebeğin sağlığına kavuşup toparlanmaları için birçok uygulama mevcuttur.

Doğum yapmış lohusa kadın kırkı çıkmadan evden dışarı çıkmaz. (KK.7, KK.31)

Lohusanın ve bebeğin yanına gelirken Besmele çekilir, dualar okunur. (KK.2)

Lohusa kadın yalnız bırakılmaz. (KK.1, KK.45, KK.49)

Bebeğin ve annenin kırkı çıkıncaya kadar yatarken ışık söndürülmez. (KK.55, KK.57)

Lohusa kadının ve bebeğin yastığının altına makas konulur. Bebeğin ve annenin yanına Kur'an bırakılır. (KK.1, KK.43, KK.57)

Lohusa kadının yanında kocasının bir kıyafeti bulundurulur. (KK.1, KK.4, KK.15, KK.17, KK.37, KK.38, KK.47, KK.56)

Doğum yapan kadına al yazma, bebeğe sarılık olmasın diye sarı yazma örtülür. (KK.12, KK.17, KK.18, KK.22, KK.37, KK.38, KK.45)

Herhangi bir şeye üzüldüğünde lohusanın sütünün kesileceği düşünülür. (KK.1)

Bebeğin sarılık olmaması için üzerine altın da takılır. (KK.9)

Lohusa şerbeti kaynatılır. Ziyarete gelenlere ikram edilir. (KK.12)

Anneye çorba kaynatılıp içirilir. (KK.18)

Doğum sonrası anneye sıcak banyo yaptırılır. (KK.31)

Anneye sütü bol olsun diye helva, incir, dut kurusu yedirilir. (KK.1, KK.4)

Lohusa kadının evinin damına kimse çıkarılmaz. Kırk basacağı düşünülür. (KK.38)

Doğum sonrası yaraları iyileşmez ve hasta olur düşüncesi ile anneye birkaç gün su verilmez. (KK.2, KK.4, KK.33)

Bebeğini emzirirken göğsü yara olmasın diye annenin göğsüne soğan sürülür. (KK. 37)

Sütü çok olsun diye anneye şekerli su içirilir. (KK.1, KK.45)

Âdetli kadınların abdest alamadıkları için lohusa anneyi ve bebeği ziyarete gelmesi bebeğe zarar vereceği düşünüldüğü için hoş karşılanmaz. (KK.52, KK.56)

Lohusa kadına soğuk su içirilmez. (KK.2)

Lohusa kadın bebeğini emzirirken herhangi bir şey içmez. (KK.4)

Lohusanın yanında dedikodu yapılmaz. (KK.56)

Lohusaya pekmez yedirilir. (KK.52)

Lohusalık döneminde sütün bol olması için anne canının çektiği şeyleri yemelidir. Yemediği takdirde avcunu yalamalıdır. Aksi halde göğsünün şişeceği düşünülür. (KK.37, KK.38)

Lohusaya genellikle un çorbası veya şehriye çorbası yedirilir. (KK.1)

Bebekte gaz yapacağından endişelenildiği için mercimek, nohut ve fasulye anneye yedirilmez. (KK.2)

Doğum yapan annenin göbeği sarkmasın diye beline korse takılır veya bir örtü ile annenin karnı sıkıca bağlanır. (KK. 25)

Doğum sonrası lohusanın dinlenmesine dikkat edilir. (KK.7)

Anne sütünün artması için bu dönemde anne bebeğini bol bol emzirir. (KK.17)

Lohusalık döneminde annenin herhangi bir şeye üzülp canının sıkılmaması gerekir. Çünkü annenin sütünün çekileceği düşünülür. (KK.2)

Hastanede yapılan doğumlarda anne ve bebeğin kalacağı oda bebeğin cinsiyetine göre hazırlanır. (KK.5)

Annenin yakın akrabaları bebek görmeye gelirler. Gelirken herkes maddi durumuna göre çeşitli hediyeler getirir. Durumu iyi olanlar bebeğe altın takar. Bebeğe hediye olarak kıyafet, ayakkabı, battaniye, el örgüsü giysiler ve hastane ziyaretlerine çiçek getirilir. (KK.1, KK.12, KK.25, KK.41)

Nazara karşı korumak maksadıyla anneye ve bebeğe muska takılır. Bebeğe nazar boncuğu da takılır. (KK.1)

Maddi durumu iyi olan veya kurban adağı olan aileler doğumdan hemen sonra kurban kestirir ve kurbanı komşulara dağıtır. (KK.35)

1.3.4. Albastı - Alkarısı

Lohusa kadına ve bebeğine musallat olduğu düşünülen alkarısı Boğazlıyan'da korkulan bir kötü ruhtur. Bu kötü ruhun bebeğe ve anneye zarar vereceği düşünülür. Halk arasında albastının annenin ve bebeğin ciğerini sökeceğine inanılır. Bu nedenle lohusa kadın kırkı çıkıncaya kadar evde yalnız bırakılmaz. Zorunlu olmadığı müddetçe evden çıkarılmaz. Bu dönemde anne kendini ruhsal açıdan ve fizyolojik açıdan güçsüz hissedebilir. Bu süreçte yakınları anneye bakıp onun iyileşmesine yardımcı olmaya çalışır ve aynı zamanda anneyi ve bebeği albastı tehlikesinden de korurlar.

Anadolu halk inançlarında “alkarısı” ve “albastı” adıyla bilinen bu ruhun önemli bir rolü vardır. Lohusa kadınlara musallat olan bu varlık bazen peri kızları olarak gelerek lohusanın ciğerini alır giderlermiş. Buna al basması denilir. Lohusa kadının ciğerini alıp suya atarsa lohusa ölmüş (İnan, 1986, s. 171).

Türk dünyasının çoğu yerinde görünen ve günümüzde de varlığını sürdüren bu iye umay koruyucu iyesinin zıddı gibidir. Bu iye üremenin ve çoğalmanın âdeta düşmanıdır. Özellikle yeni doğum yapmış olan lohusa kadına ve bebeğine musallat olduğu düşünülür. Türk dünyasında alkarısı, al, albıs, almış gibi isimlerle bilinir (Kalafat, 2010, s. 113-117). Bazı yerlerde cadı karı olarak da bilinen alkarısı kırkı çıkmamış çocukları boğmakta veya onları kaçırmaktadır. Bu nedenle yeni doğan bebekler kırkı çıkmadan yalnız bırakılmaz. Anne ve bebeğin yattıkları yere çakı, bıçak, makas, süpürge silâh gibi eşyalar konulur. Alkarısı bunlardan korktuğu için çocuğa zarar veremez (Şişman, 2001, s. 451).

Anadolu'nun çoğu yerinde bilinen alkarısından Adana halk kültüründe de söz edilmektedir. Albasması, alkarısı, goncalas, cangoloz adlarıyla anılmaktadır. Bu kötü güç anneyi boğmaya ve öldürmeye çalışır. Anne uykudayken onun göğsüne çöker. Anne bu nedenle sesini kimseye duyuramaz. Alkarasının amacı bebeği ve anneyi öldürmektir (Başçetinçelik, 2001, s. 6).

Boğazlıyan’ da albasma tehlikesine karşı anneyi ve bebeği korumak için bazı tedbirler alınmaktadır. Alınan önlemler ve yapılan uygulamalar hem dinî hem büyüsel niteliktedir. Bunlar şu şekildedir:

Bebeğin yorganına iğne batırılır. (KK.57)

Babanın ceketi annenin üzerine örtülür. (KK.1, KK.2, KK.35)

Bebeğin beşiğinin altına makas, bıçak konulur. (KK.15, KK.31)

Gece yataırken bebeğin kırk çıkıncaya kadar ışık kapatılmaz. (KK.25)

Anne ve bebek yalnız bırakılmaz. (KK.21)

Lohusa kadına ve bebeğe muska takılır. (KK.6)

Bebeğin ve annenin yanına gelirken Besmele çekilir. (KK.45, KK.48, KK.54)

Odada mutlaka Kur’an bulundurulur. (KK.6)

Bebeğin beşiğine sarı tülbent örtülür. (KK.1, KK.9)

Annenin ve bebeğin başında Fatiha okunur. (KK.1, KK.2, KK.4)

1.3.5. Kırklama

Anne ve bebeğinin her türlü tehlikeye açık olduğu doğumdan sonraki kırk gün halk arasında oldukça önemlidir. Bu sürede annenin mezarının açık olduğu düşünülür. Doğumun ardından geçen kırk günün sonunda anne ve bebeğin yıkanıp temizlenmesine ve kötülüklerden kurtulmasına “kırklama” denilmektedir. Bazı yerlerde kırklamanın kırk günü beklemeden yirmi gün dolunca yapıldığı da görülmektedir. Yarım kırk denen bu olayda gece ve gündüzün toplamı kırk sayısını oluşturmaktadır.

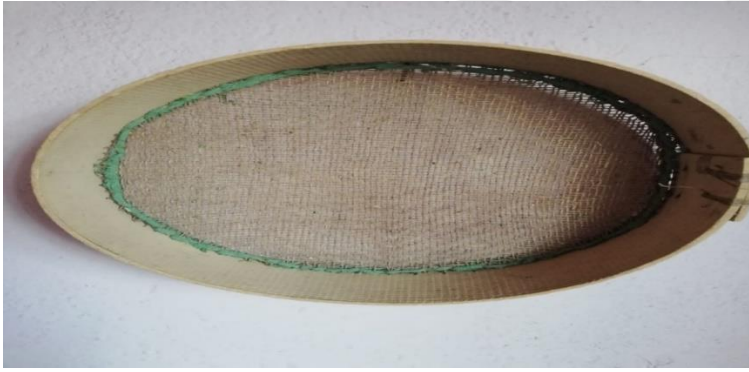
Kültürümüzde kırklama oldukça önemsenen bir olaydır. Önce bebek kırklanır. Ardından anne yıkanarak kırklanır.

Yeni doğum yapan anne ve bebeğine kırk basmaması için “kırklama” denilen işlem uygulanmaktadır. Bazı bölgelerde “kırk dökme”, “kırk çıkarma” denilen bu uygulama

için en yaygın süre kırk gündür (rnek, 2022, s. 2039). Kırklama işleminin yapılma aşamaları şöyledir: Öncelikle bir kabın içerisine kırk tane küçük ta atılır. Kırk kaık da su dökülür. Bu suya  İhlas ve bir Fatiha okunur. ocuk banyo yaptırıldıktan sonra bu su içine tesbih ve yüzük atılan bir kaptan bebeğın başına dökülür (iman, 2001, s. 451).

Banyo sırasında çocuğın son suyunun içine bir altın atılır veya bir anahtar kırk defa suya batırıldıktan sonra yıkanır (Boratav, 1984, s. 154). Kalan suyun birazı evin içine serpitirilip aynı işlemler anneye de uygulanır. Böylece kırklama işlemi tamamlanmış olur.

Fotoğraf 1. 2. Bebek kırklama için kullanılan kalbur

Kaynak: (Durgun,2024)

Araştırma bölgesinde bebek doğduktan kırk gün sonra kırklama işlemi gerçekleştirilir. nce bebek sonra anne banyo yapar. Kırkama işleminde banyo suyunun içine kırk tane küçük ta konulur. Bunun amacı bebeğın ta gibi sağlam olmasıdır. Bebek demir gibi gl olsun diye bir adet demir para atılır. İleride zengin olsun diye bir adet altın veya gümüş bir nesne de suya atılır. Bebeğın bahtı aydınlık olsun diye ayna, ömrü bereketli olsun diye de baklagiller banyo suyunun içine atılır. Ardından banyo suyuna Ayet-el kürsi, Fatiha ve İhlas okunur. (KK.1, KK.2, KK.4)

Kırklama işlemi sırasında tecrübeli kişiler bulunmalıdır. (KK.7)

Suyun içine atmak için ayak değmemiş yerden kırk küçük ta toplanır. (KK.1, KK.2)

Banyo suyuna toplanan taş, ayna, tarak, buğday, arpa, mercimek, mısır, altın ve gümüş bir eşya atılır. (KK.1, KK.14, KK.39)

Banyo esnasında bu su bir kalburun üstünden bebeğe dökülür. Ardından anne banyo yaparken anneye de dökülür. Bebeğe su dökülürken “çıktı kırkı, geçti korku”, “çıktı çıktı kırkı çıktı”, “uçtu uçtu kırkı uçtu “şeklinde sözler tekrar edilir. Aynı işlem anneye de uygulanır. (KK.1, KK.45, KK.47)

Anne kırk tas su ile yıkanır ve abdest alır. (KK.17, KK.37)

Her ikisi de temiz giysilerini giyer. Bebeğin ve annenin kırklanması böylelikle tamamlanmış olur. (KK.47)

Fotoğraf 1. 3. Bebek kırklama

Kaynak: (Durgun, 2024)

1.3.6. Kırk Basması

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve bebek için oldukça önemlidir. Albastı tehlikesinin yanında bir de kırk basması tehlikesi vardır. Anne ve bebek ilk kırk gün bu tehlike nedeniyle çok gerekmedikçe evden çıkarılmaz. Kırkı çıkmamış iki bebek karşılaşırsa bebekleri kırk basacağı düşünülür. Kırk basan bebekler halsiz düşer ve hastalanırlar. Bebeklerin konuşması gecikir veya bebekler hiç konuşamaz.

Kaşkaylarda doğumun ardından kırklama ve kırk basmaması için ritüeller yapılmaktadır. Bu uygulama Farsça kırk anlamına gelen “çille” sözcüğüyle ifade edilmektedir. Anne ve bebeğin doğumdan sonraki kırk gün içinde bu hastalığa

yakalanacağı düşünülür. Bu hastalığa Kaş kaylar “çillesi üzerine düşmek” ifadesi kullanılmaktadır (Karaaslan, 2011, s. 1444). Kars çevresinde erkek bebeğin kırkının kız bebeği bastığı düşünülür. Eğer kırk basması olmuşsa bebek Müslüman olmayan mezarlarda yıkanır. Kırk basan çocuğun üzerine üç kere bıçak bastırılması geleneği de vardır (Kalafat, 2010, s. 274-275). Kırkı çıkmayan anne ve bebek dışarı çıkmak zorunda kalırsa önce evin kapısının önüne bir parça ekmek atılır. Bu şekilde dışarı çıkılır. Eğer “Kırk çatışması” olursa bebeklerin sağlıklı büyüemeyeceğine inanılır (Irmak, 2016, s. 120).

Boğazlıyan ve çevresinde kırk basması tehlikesini önlemek için yapılan uygulamalar şu şekildedir:

Kırkı çıkmayan anne ve bebek evden çıkarılmaz. (KK.1, KK.2, KK.17, KK.27, KK.35)

Kırklanmamış başka bir çocukla bir araya gelinmez. (KK.44)

Kırlı kadın cenazeye veya düğüne gitmez. (KK.49)

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve bebek için hassas bir dönemdir. Kırkı çıkıncaya kadar annenin mezarı açık kabul edilir. Bebeğe de anneye de hasta gözüyle bakılır. (KK.1)

İki kırlı bebek karşılaştığında kırk basmaması için anneler bebeklerini değiştirip emzirirler. Kırk basması olan çocuk iyileşmiş olur. (KK.49)

Kırlı bebekler karşılaşırsa anneler aralarında iğne değiş tokuşu da yaparak kırk basmasını engellemeye çalışırlar. (KK.2)

Kırk basan çocuklar hastalanır, zayıf düşer, güçsüz kalır. (KK.2)

Kırk basmaması için bebeğe ve anneye muska takılır. (KK.43)

Bebek ve anne okunup üflenir. (KK.6)

1.3.7. Çocuğa Ad Koyma

Bebek dünyaya geldikten sonra yapılacak ilk işlemlerden biri bebeğe güzel bir isim koymadır. İlçede önceki yıllarda ağırlıklı olarak aile büyüklerinin isimleri çocuklara

verilmekteydi. Genellikle dede, babaanne, amca, hala isimleri tercih edilmekteydi. Günümüzde bu durum eskisi kadar yaygın olmamakla birlikte özellikle köylerde hâlâ devam etmektedir. İlçede yeni doğan çocuğa konulacak isme çok önem verilir. Çocuğa konulacak ismin onun geleceğini de etkileyeceği düşünülür. Bazı aileler çocuklarına koyacakları ismi henüz bebek dünyaya gelmeden kararlaştırır. Karar veremeyen bazı aileler ise doğumdan sonra çocuklarına isim koyabilmektedir. Yaptığımız çalışmada bazı ailelerin çocuklarına altı aya kadar isim vermedikleri de tespit edilmiştir.

Eski Türklerde erkek çocuk dünyaya gelince ona hemen isim verilmezdi. Verilse dahi bu isim geçici bir isim olup çocuğun ömrünün sonuna kadar kalmazdı. Çocuğun delikanlılık çağında önemli bir işi başarması beklenirdi. Çocuğun başarısını hatırlatan bu isme er-at (erkek adı) derlerdi. İslam dininin kabulüyle bu gelenek unutulmuştur (Boratav, 1984, s. 88). Eski Türklerde çocuğa verilecek ismin kutsal olduğuna inanılır. Bu nedenle ad koyma merasimi yapıldı. Ad koyma merasiminde bebeği beyaz bir keçeye sararak kapının eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirlerdi. Bu uygulamanın amacı bebeğin uzun ömürlü, ak ve temiz olmasıdır (Abdurrahman, 2004, s. 125). Bebeğin adının konulma töreninde yakınlarla yemek daveti de verilmektedir. Bazı aileler mevlit okutma da yapabilmektedir. Ad konulurken bebeğin kulağına ezan okunur ve bebeğin ismi üç kez tekrar edilir (Örnek, 2022, s. 207). Yapılan bu işlemler ismin kutsallığını vurgulamaktadır.

Manas destanında Manas'ın oğluna ad verilışı şu şekilde anlatılır: Bebeğin annesi ve babası büyük bir düğün tertip eder. Bütün halkını, milletini toplayıp çocuğa ad verilmesini ister. Düğüne gelen halk çocuğa bir isim bulamaz. O esnada birden ak sakallı, asası elinde akboz atlı bir ihtiyar kişi ortaya çıkar. Çocuğu kucağına alarak “Dolaştığı yerlerde kızıl söğütler yetişsin. Tanrı onun yardımcısı olsun. Manas'tan kalan bu armağanın adı Semetey olsun.” diyerek gözden kaybolmuştur (İnan, 1986, s. 139). Kahramanlar, Altay destanlarında adlarını Tanrılardan ve ruhlardan alırken daha sonraki ad koyma işini “peygamberler”, “ak sakallı evliyalar” üstlenmiştir (Duymaz, 1998, s. 45).

Halk kültüründe bebeğe hangi gün doğduysa o günün isimleri verilir. Bebek Ramazan ayında doğmuşsa Ramazan ismi verilir. Şaban ayında doğanlara Şaban, Recep ayında

doğan bebeklere Recep, Sefer ayında doğanlara Sefer, Arife gününde doğmuş olan erkek çocuklara Arif, kız çocuklara Arife adları verilir (Acıpayamlı, 1992, s. 7).

İlçede ad koyma ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

Boğazlıyan'da en yaygın olarak kullanılan erkek isimleri: Ahmet, Mehmet, Mahmut, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin, Duran, Mustafa, Recep; kız isimleri ise Ayşe, Fatma, Elif, Hatice, Kezban, Döndü, Emine'dir. (KK.6)

Bebeğe vefat eden bir yakınının ismi de verilebilmektedir. (KK.2)

Bebeğin ismini koyacak olan imam veya dini bilgisi olan bir kişi çağırılır. Durumu olmayan aileler sadece imamı çağırıp bebeğin ismini koydurabilirler. İmam, bebeği kucağına alıp ezan okur ve bebeğin adını üç kez kulağına tekrar eder. Bebeğe dualar okur. (KK.1, KK.49, KK.55)

Bebeğe isim konulacağı zaman durumu iyi olan aileler evlerinde yemekli davet verirler. Davete yakın akrabalar ve komşular davet edilir. (KK.57)

İsmini koyan kişiye çeşitli hediyeler ve bahşiş vermek de ilçedeki önemli âdetlerdendir. (KK.2)

Bebeğin ismi konulunca isteyen aileler kurban kestirip komşulara dağıtabilir. (KK.1)

Bazı aileler bebeğe isim koydurduklarında mevlit okutabilmektedir. (KK.2)

Özel günlerde doğan bebeklere o günün isminin verildiği de görülmektedir. Bu isimler genellikle Recep, Regaip, Bayram, Şaban, Ramazan, Berat, Kurban, Arefe, Cuma, Kadir, Miraç vb. (KK.1)

İlçede çocuğu anne karnında ölen veya doğup da yaşamayanların bebeklerinin yaşaması için çeşitli isimler koyduklarını görmekteyiz. Bunlardan bazıları şöyledir: Duran, Durmuş, Durdu, Yaşar, Umut, Ümit, Âdem'dir. Bir daha çocuk istemeyen ailelerin son doğan çocuklarına verdikleri isimlerden bazıları da şunlardır: Songül, Soner, Yeter, Nihayet, Duran, Durmuş'tur. (KK.43, KK.57)

1.3.8. Çocuk Görme

Boğazlıyan’da anne ve bebeğin kırkı çıkınca çocuk görme ziyaretleri başlar. Yakın akrabalar başta olmak üzere arkadaş ve komşular bebeği görmeye ve aileyi tebrik etmeye gelir. Bu ziyaretler doğumdan sonraki üçüncü günden itibaren başlar. Çocuk görmeye gelenler mutlaka anneye ve bebeğe hediye getiriler. Eski geleneklerimizde de var olan bu ziyaretlerle aileye maddi destek vermek amaçlanır. Bebek görmeye gelen kişiler yakın akrabaysa bebeğe altın takarlar.

Bebek görmek amacıyla “göz aydınına” ya da “çocuk görmeye ” gitmek bebeğe bir hediye götürmektir. Doğum sonrası aileyi ilk kez görmeye gidenler hediye getirmezse daha sonra hediyeli ziyaret gerekir. Bebeğe götürülecek hediye; ziyaret eden kişinin aileye yakınlığına ve uzaklığına, maddi durumuna, geleneklere bağlılığına, yol yordam bilmesine göre değişir (Örnek, 2022, s. 222). Kırgızlarda bebeğin doğumu için “Centek Toyu” yaparlar. Bu tören bebeğin doğumunu kutlama amaçlıdır. Tören için en sevilen yiyecekler hazırlanır. Misafirler davet edilir. Davete gelen misafirler bebeğe çeşitli hediyeler getirirler. Bu hediyelere de “göründük” adı verilir (Yeşil, 2014, s. 123).

Bebeğe getirilen hediyeler aileye yakınlığa ve maddi imkânlarla bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Ailenin yakınları bölgede bebeğe altın, küpe, künye, kıyafet gibi hediyeler getirir. Bebeğin beşiği çoğunlukla annecanne tarafından alınır. (KK.1, KK.15, KK.35, KK.37)

Fotoğraf 1. 4. Bebek ve beşiği

Kaynak: (Durgun, 2024)

Bebek görmeye gelenlere pasta, börek, tatlı gibi ikramlar hazırlanır. (KK.2)

Hediye getirenlerin çocuğu olduğunda karşılığı aynı şekilde götürülür. (KK.9)

1.3.9. Diş Hediği

Boğazlıyan'da bebeğin ilk dişini gören kişi müjdeli haberi aileye verir. Karşılığında aileden bahşiş alır. Bebeğin dişi yaklaşık altı aylıkken çıkmaya başlar. Diş çıkarma döneminde canları acıdığı için bebekler oldukça huysuz olurlar. Bazı bebekler bu dönemde ateşlenip hasta olabilir. Bebeğin dişleri kaşınmaya başlar. Bebeğe diş etlerini rahatlatması için havuç verilir. Ayrıca dişleri kolaylıkla çıksın diye diş çıkarmaya başladıktan sonra bebeğe diş hediği kaynatılır. Büyük bir tencerede buğday pişirilir. Buğday kaynarken bebeğin dişleri de buğday gibi kaynayıp çıksın diye dua edilir. Ardından pişirilen buğday komşulara kâselerle ikram edilir. Karşılığında komşular bebeğe bahşiş veya hediye verirler.

Nohut ve buğday kaynatılarak yapılan hedik töreniyle bebeğin rızkını arttırma ve bereketi çoğaltma amaçlanır. Bu törende nohut, buğday gibi yiyecekler saç olarak görülür. Bu sayede etraftaki kişiler ve çocuklar memnun edilir. Aynı zamanda bebeği kötü gözlerden korumaya çalışılır (Karakaş, 2012, s. 5). Komşular ve akrabalar diş hediğine davet edilerek kutlama yapılır. Davete gelen misafirler bebek ve anneye çeşitli hediyeler getirirler. Bebeğin dişi çıktığında başından aşağı buğday taneleri dökülür (İrmak, 2016, s.121). Kandıra Türkmenleri dişleri çabuk patlasın diye bebeğin giysilerini yırtmaktadır. Bunu bebeğin dişini ilk gören kişi yapar (Altun, 2004, s. 2079). Kıbrıs Türk toplumunda diş golifası (diş bulguru) olarak bilinen merasim çocuğun ilk dişinin çıktığının müjdecisidir. Bu dişi ilk kim görürse bu merasimin tüm masrafını karşılamak zorundadır. Diş golifası, haşlanmış buğday üzerine nar tanesi, susam, kuru üzüm eklenerek yapılmaktadır (Balcı,2013, s. 73).

Diş hediği bebeğin dişlerinin kolaylıkla çıkması için kaynatılır. (KK.2)

Piştirilen buğday tabaklara paylaştırılıp komşulara dağıtılır. Bebeğe çeşitli hediyeler getirirler. Getirilen hediye bahşiş de olabilir kıyafet veya oyuncak da olabilir. (KK.2. KK.17, KK.21, KK.27)

Bebek diş çıkarırken damakları çok kaşınır. (KK.2)

Dişleri çıkmaya başlayan çocuğa havuç, patates, salatalık verilir. (KK.6)

Bebeğin damakları kaşınmasın diye dişlik alınır. (KK.2)

Bebeğe soğan verilir. Acısı ile dişlerin kaşınmasını rahatlatmak amaçlanır. (KK.37)

Günümüzde ilçede diş hediği geleneği devam etmektedir. Aileler diş hediği kaynatarak diş partileri düzenlemektedir. Bu partiye ailenin yakınları ve arkadaşları davet edilir. Davete gelen misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulur. İsteyen aileler yemek de ikram edebilir. Davete katılanlar kendi aralarında eğlenerek bebeğin dişini kutlarlar.

Fotoğraf 1. 5. Diş hediği ve diş pastası

Kaynak: (Durgun, 2024)

1.3.10. Köstek Kırma

Boğazlıyan’da yürüme çağına geldiği halde yürüyemeyen çocuklar için köstek kırma uygulaması yapılır. Bu uygulama aynı zamanda yürümeye yeni başlayan çocukların ayaklarının birbirine dolaşmaması ve yürürken düşmemesi için yapılmaktadır.

Anadolu ve Türk Dünyası’nın birçok yerinde görülen köstek kırma geleneğine Kırgızlar “tuşoo kesme” adını vermektedirler. Bebek ilk adımını atmaya başlayınca tuşoo kesme yapılır. Bu işlem bir toy havası içinde yapılır (Aça, 2005, s. 56). Kars ve Erzurum civarında da bebeğin dişini ilk gören kişi o çocuğun gömleğini yırtar. Bu uygulama bebeğin acısının geçmesi içindir (Kalafat, 2010, s. 265).

Kızıltepe Esenli köyünde “köstek kesme” uygulaması yapılan çocuk renkli elbiseleri ile hazırlanır. Diğer çocuklar da davet edilir. Hep birlikte İstiklal Marşı dinlenilir. Köyün en iyi koşan iki çocuğu koşup kösteği keserler. Bu arada:

Hey köstekli köstekli

Bir ayağa kalk bebekli

Ya Allah maşallah

Çocuk yürü inşallah

Kösteğin hayırlı olsun

Maşallah inşallah, Ya Allah, denilir (Kalafat, 2010, s. 283-284).

Köstek kesme uygulamasındaki temel amaç çocuğun geleceğine yönelik iyi dilekleri bir oyun şeklinde ifade etmektir. Anadolu’da ve Türk topluluklarında farklı isimlerle anılsa da aynı işleve sahip olan bu uygulamanın ana vatanının Altaylar olduğu bilinmektedir. Türklerin gittikleri yerlere götürdükleri (Karakaş, 2012, s. 7) düşünülen bu gelenek araştırma bölgesinde kısmen de olsa devam etmektedir. İlçede bu uygulama şu şekilde yapılır:

Yürümeye yeni başlayan çocuk bir yere oturtulur. Yanına bir miktar para konulur. Paranın dışında şeker, çikolata, elma, portakal, buğday, yumurta gibi yiyecekler de konulabilir. Bebeğin iki ayak başparmağına ip bağlanır. İki çocuk uzak bir yerden koşarak bebeğin ayağındaki ipi koparmak için yarışır. İpi ilk koparan hediyeleri alır. Çocuğun kösteği böylece kırılmış olur. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.6, KK.7, KK.13, KK.17, KK.27, KK.37, KK.43, KK.47, KK.55, KK.57)

1.3.11. Konuşamayan Çocuk

Anne ve babalar vakti geldiğinde çocuklarının konuşmasını merakla bekler. Özellikle çocuğun söyleyeceği ilk kelime ailesi için büyük bir merak kaynağıdır. Çocuğun konuşma zamanı yaklaştığı hâlde konuşmaması aileyi endişelendiren bir durumdur. İlçede konuşamayan çocuklar modern tıbbın imkânlarından yararlanılmak üzere doktora götürülür. Ancak doktora götürme imkânlarının bulunmadığı yıllarda ailelerin farklı çarelere başvurduğu görülmektedir.

Boratav, konuşması geciken çocuklar için şu uygulamanın yapıldığını söylemektedir: Gökte yeni ay görüldükten sonraki ilk cuma gününden başlanarak üst üste üç cuma çocuk ahıra götürülür. Yemliğe bağlanan çocuğa şu sözler söylenir: “İnsan isen dile gel,

hayvan isen begaya (yemliğe) gel (Boratav, 1984, s. 157). Bu şekilde çocuğun konuşacağına inanılır. Ayrıca çocuğa yemek kaşıklarının veya kaplarının bulaşık suyunun içirilmesi, Muharrem ayında aşure kâsesinden su içirilmesi, Eyüp'te Beşir Ağa türbesinin anahtarı ile çocuğun ağzının açılması şeklinde uygulamalar da konuşamayan çocuklar için uygulanan pratiklerdir (Boratav, 1984, s. 157).

İlçede konuşamayan çocuklar için yapılan uygulamaları kaynak kişilerimiz şu şekilde anlatmaktadır:

Konuşamayan çocuk hocaya okutulur. (KK.1, KK.2)

Konuşamayan çocuk bu konuda tecrübeli olan bir ocağa götürülür. Ocak, çocuğun dil altını jiletle keser. (KK.6)

Çocuk camiye götürülür. İmam, caminin anahtarını çocuğun ağzının içinde kilit açar gibi çevirir. (KK.1)

Çocuk, sabah ezanı camiye götürülür. Caminin kilidi açılırken çocuğun da ağzının açılacağı düşünülür. (KK.57)

Mehmet isimli yedi kişinin evinden kıyafet getirilip çocuğa giydirilir. (KK.4)

Çocuğa dualar yazılmış muska takılır. (KK.6)

Kurban Bayramı'nda kesilen hayvanın dili konuşamayan çocuğa yedirilir. (KK.1)

1.3.12. Yaşamayan Çocuk

Hamile olduğunu öğrenen kadın bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek ister. Bazı durumlarda bebek anne karnında gelişemez ve düşük meydana gelir. Bazı durumlarda da bebek dünyaya gelir ancak yaşayamaz. Bu durumla karşılaşan aileler bir sonraki gebelikte bebeğini yaşatmak için çeşitli önlemler alır. Bu önlemlerin bazıları büyüklük işlemler, bazıları halk hekimliği ile ilgili işlemler, bazıları da dinî işlemlerdir.

Bir kadının çocukları sürekli ölüyorsa tek evlilik yapmış olan kırk kadınla konuşulur. Bu kadınlardan kırk tane yama alır. Bu yamalardan kendine elbise diker. Diktiği elbiseyi çocuğuna giydirirse bebeği ölmez (Şişman, 2001, s. 446). Kalafat'a göre Güney

Türkistan'da yaşamayan bebeğin hayatta kalması için bebek özel olarak esnetilmiş kurtağzı postundan büyükbabası ve büyükannesi tarafından geçirirse o çocuğun yaşayacağı düşünülür (Kalafat, 2010, s. 288). Çocuğu yaşamayan kadın yüksek dağlara, ulu taşlara gidip çocuğunu orada dağa taş satar. Doğacak çocuğu ve kendisi için dua eder. Oraya bir kilit götürür. Dualar okunarak bu kilitlenen bu kilit çocuk doğduktan sonra açılır (Zorluer, 2018, s. 154).

Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi'nde yaşamayan çocuklar için şu uygulamaların yapıldığını ifade eder: Doğumdan sonra yaşamayacağı düşünülen çocukların yaşaması için bazı dinsel ve büyüsel işlemlere başvurulur. Kırk evden parça toplanarak bebeğe gömlek dikilmesi, çok yaşamış kimselerin adları ile Yaşar, Dursun, Durdu, Durmuş, Kaya, Demir vb. adların konulması bu işlemlerden bazılarıdır (Örnek, 2022, s. 227).

Boğazlıyan'da doğduktan sonra yaşamayacağı düşünülen çocuklar için yapılan uygulamalar şunlardır:

Doğar doğmaz çocuğun üzerine muska takılır. (KK.6)

Çocuğa nazar değmesin diye nazar boncuğu/ göz boncuğu takılır. (KK.37)

Çocuk hocalara okutulur. (KK.49, KK.52)

Çocuğa Durmuş, Duran, Durdu, Yaşar gibi isimler konulur. (KK.2, KK.6)

Bebeğin beşiğine nazar duaları takılır. (KK.13)

Nazar değmesin diye iğde ağacının dalından küçük bir parça kesilir. Kesilen bu parça bebeğe takılır. (KK.1) Yine nazar için üzerlik otu eve asılır. (KK.2)

Kurban kesip fakir fukaraya dağıtılır. (KK.9)

Bebeğin düşen göbeği eve saklanır. (KK.41)

Kırkı çıkıncaya kadar bebek evden dışarı çıkarılmaz. (KK.27)

Bebeğin bolluk ve refah içinde yaşaması için üzerine altın takılır. (KK.35)

Bebek anne karnında ölüyorsa hamile kadın hocaya götürülür. Hoca bir ipe dua okuyarak ipi annenin karnına bağlar.(KK.1)

1.3.13. Çocuğu Nazardan Koruma

Boğazlıyan'da nazar, bir kişinin kötü bakışına maruz kalma sonucu ortaya çıkan olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Halk arasında tehlike arz eden bir güç olarak bilinir. Özellikle renkli gözlü insanların nazarının değeceği düşünülür. Nazarın insanı mezara, deveyi kazana sokacağı inancı çok yaygındır. Bebek doğduktan sonraki ilk kırk gün oldukça önemlidir. Kırkı çıkıncaya kadar bebeğe değecek nazar çok tehlikeli olabilmektedir. Bu nedenle ilçede bebeğe nazar değmesini önlemek için çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirlerin başında nazarlık ve muskalar gelmektedir.

Halk arasında nazarla ilgili birçok inanış bulunur. Özellikle sağlıklı birinin aniden hasta olması, halsizleşmesi, baş ağrısı çekmesi, çocukların birdenbire hastalanması, iştahsızlığı, sürekli ağlaması, aileler arası huzursuzluk ve kavga çıkması nazar değmesinin sonucu olarak görülmektedir (Çıblak, 2004, s. 117). İnsanlar nazarı uzaklaştırmak için birçok uygulama yapmaktadır. Zorluer, tereyağın içine kurşun dökülmesinin nazarı önleyeceğini söylemektedir. Çayıralan'da nazardan korunmak için derin bir hocaya muska yazdırılmaktadır (Zorluer, 2018, s. 134). Yılmaz Irmak, Bingöl'de nazar için şu uygulamaların yapıldığını söyler: Evlerin kapısına at nalı asmak, çocuğun yüzüne is sürmek, ayet ve dualar okumak da nazarı engellemek için yapılan işlemlerdir (Irmak, 2017, s. 77). Ayrıca nazar değmemesi için çocuğun vücuduna nazarlık takılır. Çocuğa mavi elbise giydirilir (Acıpayamlı, 1962, s. 18). Tarlaya veya evin bahçesine hayvan başı asmak insanların dikkatini çekeceği için nazarı bir nebze önlemektedir. Bunlar inek, deve veya kurt kafası olabilir (Ünalın, 2023, s. 144). Yozgat'ta bir kişiye göz değdiğinde kurşun dökülür. İki kişi tarafından tutulan bir kumaş göz değen kişinin başının üstüne gerilir. Bu kişilerden biri iri delikli bir halburu tutar. Hayvansal bir yağla eritilmiş kurşun halburun içindeki suya dökülür eğer kişide nazar varsa kurşun paramparça olur (Uslu, 1996, s. 174). Kıbrıs Türk toplumunda, nazara karşı çocukları koruma araçları arasında en yaygını nazarlıktır. Bu nesne, çoğu kez sadece bir mavi boncuktur. Kimi nazarlıklarda büyücek bir boncuğun üstünde bir göz resmi bulunmaktadır (Balcı,2013, s. 78).

Boğazlıyan’da nazar değmemesi için alınan önlemler şu şekildedir:

Bebeğe nazar boncuğu takılır. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.15, KK.55)

Üzerlik otu eve asılır veya tütsü yapıp evde yakılır. (KK.47)

Fotoğraf 1. 6. Nazar için eve asılan üzerlik süsü

Kaynak: (Durgun, 2024)

Bebek çok fazla dışarı çıkarılmaz. (KK.6)

Bebeğe özellikle güzel kıyafet giydirilmez. (KK.1)

Dikkat çekeceği düşünüldüğü için bebeğe kırmızı renkli giysiler giydirilmez. (KK.37)

Çocuk nefesi kuvvetli hocalara okutulur. Dua okuyan kişi esnemeye başlarsa bebekte nazar olduğu düşünülür. (KK.1)

Dışarı çıkılması gerekiyorsa bebeğin üzerine Felak ve Nas sureleri okunur. (KK.35, KK.37, KK.39, KK.45)

Nazarı degeceği düşünülen kişilerden uzak durulur. (KK.22)

Renkli gözlü insanların yanına gidilmemeye çalışılır. (KK.9, KK.35)

Bebeğin yanına yaklaşırken “maşallah suphanallah” denir. (KK.2, KK.4)

Elemtere fiş kem gözlere şiş diyerek bebeğe yaklaşılr. (KK.56)

Nazar değmesin diye bebeğe “çirkin” diye hitap edilir. (KK.25)

Evin avlusuna insanların dikkatini çekmesi amacıyla hayvan kafası asılır. (KK.1)

Kurşun döktürülür. (KK.21)

Bebeğin yüzüne ocaktan alınan is sürülür. (KK.1)

Bebeği birileri gördüğünde annesi bebeğin kalçasını kaşır. (KK.1)

Çocuğun içeceği suya nazar duaları okunur. (KK.2)

Nazar değen çocuk çok hâlsiz ve huysuz olur. (KK.2)

Çocuk sürekli ağlar. (KK.4, KK.12)

Evde herhangi bir eşya kırıldığında nazar çıktı denir. (KK.6)

1.4. Sünnet

İslam dininde Peygamber’in yaptığı, uyguladığı veya insanların uymalarını öğütlediği şeylere “sünnet” denilmektedir. Ayrıca üreme organının ucundaki derinin çepeçevre kesilip atılması demek olan sünnet geleneğinin köklü olması Peygamber’in sünnetli doğmuş olduğu inancına dayanmaktadır. Buna göre dinimizin kurucusunun bedensel özelliği bu dinden olanlara sonradan kazandırılmak istenmiştir (Örnek, 2022, s. 236). Sünnet uygulaması Türk topluluklarında çocuğun İslamiyet’e katılmasını temsil etmektedir (Boratav, 1984, s. 159).

Örnek, sünnetin kutsal kitapta zorunlu olarak belirtilmediğini ancak “İbrahim peygamberin bu husustaki şeriatına tabii ol” ayetinin genel kural olarak kabul edildiğini bildirmiştir (Örnek, 2022, s. 239).

Çalışma bölgesinde sünnet, yerine getirilmesi gereken dinî bir vazife olarak görülür. Sünnet olan çocuğun erkekliğe adım attığına inanılır. Sünnet olmamış kişilere iyi gözle bakılmaz. Önceki yıllarda geleneksel yöntemlerle yapılan sünnet uygulaması günümüzde yerini modern tedaviye bırakmıştır. Çalışma bölgesinde sünnet uygulaması genellikle çocuk ilköğretim çağına gelmeden yapılmaktaydı. Sonraki yıllarda sağlık

açısından daha iyi olduğu düşüncesiyle bebek doğduktan hemen sonra yapılmaya başlanmıştır. Henüz bebekken sünnet edilen çocuğun sünnet düğünü daha sonraki yıllarda yapılmaktadır. Sünnet düğünü ailelerin ekonomik durumuna göre gerçekleştirilmektedir. Kimi aileler sünnet için büyük bir organizasyon yapmaktadır. Birçok akraba ve komşu davet edilerek müzikli bir eğlence tertip edilebileceği gibi kimileri sadece mevlit okutmaktadır. Eğlence olmayıp sadece dua okutma şeklinde de yapılan sünnetler vardır.

Müslümanlar arasında sünnet son derece önemli bir konudur. Bu nedenle sünnet törenleri şölen havası içinde yapılır. Eş, dost ve akrabalar sünnete katılarak çocuğa takı getiriler (Şişman, 2001, s. 453).

Mersin ve yöresinde oğlu sünnet olur iken sünneti kolay olması için annesi eline aldığı oklavayı çevirir (Kalafat, 2010, s. 269).

Sünnet olacak çocuğun rahat etmesi ve dinlenmesi için sünnet yatağı hazırlanır. Eroğlu, süslenip hazır edilen sünnet yatağının misafirler çocuğu ziyaret edebilsinler diye büyük bir odaya konulduğunu söylemektedir. Kadınlar sünnet yatağı hazırlarken tef çalıp türküler, şarkılar söyler ve oyun oynarlar (Eroğlu, 2008, s. 155).

Fotoğraf 1. 7. Sünnet kıyafetleri ile bir çocuk

Kaynak: (Durgun, 2024)

Sünnet kıyafetlerini giyip hazırlanmış çocuk sünnet töreni yapılmadan birkaç gün önce akrabalara el öpmeye gider. Bu ziyaret aynı zamanda düğün daveti yerine geçmektedir (Boratav, 1984, s. 160).

Bir ara geçiş evresi olan sünnet, erkek çocuğun bir törenle topluma tanıtılması amacını güder.

Sünnet, ölkemizde dinimizin önemli şartlarından biri olarak görölmektedir. Sünnet olmayan erkek Müslüman sayılmayacağı için sünnete çok önem verilir ve çeşitli sünnet merasimleri düzenlenir.

Yemekli veya yemeksiz, müzikli veya müziksiz davetler düzenlenerek çocuğun sünnet oluşu kutlanmaktadır. Bazı aileler sünnet düğünü için düğün salonu kiralamaktadır. Bu durum ailenin zevkine ve maddiyatına bağlı olarak değişmektedir.

Çocuklar küçük yaşıta sünnet edilir. Okula başlamadan yapılması daha uygundur. (KK1)
Çocuklar yeni doğduğunda da sünnet edilebilir. (KK.31)

1.4.1. Sünnet Çocuğunun Yaşı

Çocuğun sünnet yaşı ile ilgili ölkemizde kesin bir kural bulunmamaktadır. Daha çok ailenin maddi durumu sünnet yaşını belirlemektedir. Bununla birlikte çocuğun 14-15 yaşını geçmeden sünnet ettirilmesi gerekmektedir (Örnek, 2022, s. 240).

Boğazlıyan'da çocuklar doğumdan hemen sonra sünnet edilebilmektedir. Sağlık açısından daha faydalı olacağı düşünöldüğü için bebeğin çok erken yaşlarda sünnet edildiği görölmektedir. Çocuk on iki yaşına kadar sünnet edilebilir.(KK.22)

Önceki yıllarda çocuğun yaşına çok dikkat edilmezdi. (KK.1, KK.2)

Köylere sünnetçi abdallar ve davul zurna takımı gelirdi. Sünnet olmamış çocuklar yaşlarına bakılmadan gelen sünnetçiye sünnet edilirdi. (KK.4, KK.6, KK.21, KK.31)

Bir evde iki erkek ocuk varsa ikisi aynı zamanda sünnet olurdu. (KK.35)

1.4.2. Sünnet Düğünü

Sünnet düğününün nasıl ve ne zaman yapacağı önceden kararlaştırılır. Düğünün yapılacağı zaman belirlenince aileler davet edecekleri kişilerin listesini hazırlarlar. Ailenin maddi durumuna göre sünnet sadece aile arasında yapılabilir. Çok sayıda kişi davet edilerek de yapılabilir. Eskiden evlerin bahçesinde düğünler yapılırken

günümüzde daha çok düğün salonlarında yapılmaktadır. Kimi aileler sünnet için davetiye bastırıp komşulara gönderir.

Kazak Türklerinde sünnet olacak çocuk misafirleri kendisi gezerek düğüne davet eder. Sünnete gelen misafirlere şeker dağıtır. Bu davranışla çocuk yetişkinliğe adım atmış olur (Nauanova, 2020, s. 142).

Çocuğun sünnet yatağı hazırlanır. (KK.37)

Çocuğun kalacağı oda süslenir. (KK.50)

Çocuk için alınan sünnet giysileri giydirilir. (KK.12)

Fotoğraf 1. 8. Sünnet için hazırlanan çocuk

Kaynak: (Durgun, 2024)

Kimi aileler sünnet düğünü öncesi sünnet kınası da yapabilir. (KK.35)

Sünnet kınasında çocuğa kına yakılır ve müzikli eğlence düzenlenir. (KK. 43)

Sünnet düğünleri müzikli eğlenceli olabildiği gibi sadece mevlit okutularak da yapılabilir. Bu tarz törenlerde mevlit okunmayıp sadece Kur'an-ı Kerim de okunabilmektedir. (KK.31)

Evde yapılan sünnet düğününde çalgı ekibi tutulur. (KK.54)

Düğün öncesi çocuk arabaya bindirilir. Konvoy oluşturularak gezdirilir. Daha sonra düğünün yapılacağı yere getirilir. (KK.57)

Maddi durumu iyi olan aileler evlerinde yemek daveti de verebilir. Genellikle düğün yemeği şeklinde et, pilav, tatlı, çorba, mantı, börek, pide gibi yiyecekler misafirlere ikram edilir. (KK.1, KK.4, KK.37, KK.56)

Sünnet olan çocuğa davete gelen misafirler tarafından altın takılır veya para verilir. (KK.4)

Çocuğa oyuncak da hediye edilebilir. (KK.57)

Sünnet düğünleri çoğunlukla yaz aylarında yapılır. (KK.6)

Günümüzde çocuk, sünnet düğünü yapıldığı gün sünnet edilmemektedir. Doğduğunda veya daha sonraki yıllarda sünnet edilir. Çocuk tamamen iyileştikten sonra sünnet düğünü yapılır. Bu uygulama çocuğun sünnet düğününde rahatsız olmayıp eğlenebilmesi içindir.

1.4.3. Kirvelik

Araştırma bölgesinde sünnet olacak çocuğun her türlü masrafını karşılayan ve sünnet sırasında çocuğu tutan kişiye “kirve” adı verilir. Kirvelik akrabalık gibi görülmektedir. Kan bağıyla akraba olmayan aileler kirvelik kurumu ile birbirlerine yakınlaşır. Çocuk için kirve, çocuğun babası kadar değerlidir.

Kirvenin görevi çocuğu sünnet anında tutmaktır. Çocuğun babası akraba ve dostlarına kirve olmasını teklif eder. Kirvelik teklifini kabul etmek bir onur olarak görülür (Boratav, 1984, s. 162). Kirvelik çoğunlukla eş durumundaki aileler arasında olur. Aileleri birbirine bağlayan önemli bir olgudur (Örnek, 2022, s. 252). Ahıska Türklerinde sünnet edilecek çocuğun mutlaka kirvesi bulunmalıdır. Ailede iki çocuk sünnet edilecekse kirve olan kişi iki çocuğun da kirvesi olur (Sakallı, 2020, s. 339).

Kirve olan kişi ailenin akrabası veya babanın arkadaşısıdır. (KK.3)

Kirveden kız alınmaz. (KK.8)

Günümüzde ilçede sünnet düğünü geleneği sürmekle birlikte kirvelik kurumu eskisi kadar önemsenmemektedir.

1.5. Değerlendirme

Çalışma bölgesi olan Boğazlıyan'da doğum etrafında birçok inanış ve uygulama bulunmaktadır. Doğumla ilgili bu kadar çok uygulamanın bulunması çocuğa verilen önemin bir sonucudur. İlçede çocuk, soyun devamı olarak görülmektedir. Bu nedenle her ailenin çocuk sahibi olması beklenir. Çocuğu olmayanlara kısır, uğursuz gibi isimler verilmektedir. İlçede önceki yıllarda çocuk olmamasının sorumlusu olarak kadınlar görülmüştür. Bu nedenle çocuk sahibi olamayan bazı erkeklerin birden fazla evlilik yapmış olduğu çalışmamız sırasında elde ettiğimiz bilgilerdendir. Bunun önüne geçebilmek için çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar birçok pratiğe başvurmuştur. Bu pratiklerden bazıları dinsel-büyüsel nitelikli bazıları halk hekimliği ile ilgili uygulamalardır. İlçede bu uygulamaların kadınlara yönelik olduğu, erkeklerle ilgili herhangi bir uygulamanın bulunmadığı tespit edilmiştir. İstenmeyen gebeliklerde de önceki yıllarda halk hekimliği kapsamında geleneksel uygulamaların yapılmakta olduğu görülmüştür. Günümüzde çocuk sahibi olamayan ve çocuk istemeyen aileler çareyi tıbbî yöntemlerde aramaktadır. İstenmeyen hamileliklerde bebeği düşürmek amacıyla annenin yüksek bir yerden atlaması, rahmine sabun veya tavuk tüyü koyması gibi halk hekimliği uygulamalarının günümüzde yapılmadığı görülmüştür. Bu uygulamaların annenin sağlığını da tehlikeye attığı için bunların yerine günümüzde aileler yine tıbbın imkânlarına yönelmiş durumdadır.

İlçede önceki yıllarda erkek çocuk istenmekteydi. Günümüzde kız ve erkek çocuk ayrımının eskisi kadar fazla olmadığı ve kız çocuğun daha hayırlı olacağı düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Bebeğin cinsiyetinin annenin canının çektiği şeylerden veya annenin vücudunun şeklinden tahmin edilmesi geleneklerinin çoğu geçerliğini yitirmiş durumdadır. Ancak halk arasında bu tespitlerin yapıldığı görülmüştür. Bununla beraber aileler günümüzde bebeklerinin cinsiyetini doktorlardan öğrenmeyi tercih etmektedir. İlçede hamile kadınlarda görülen aşerme, günümüzde bütün canlılığını korumaktadır. Hamile olan kadınlara aş erdiği yiyeceğin yedirilmemesi durumunda bebekte herhangi bir rahatsızlık olacağı düşüncesi devam etmektedir.

İlçede doğum etrafında uygulanan pratiklerde amaç anneyi ve bebeği korumaktır. Yeni doğum yapmış kadına birçok Türk topluluğunda olduğu gibi Boğazlıyan'da da "lohusa" denilmektedir. Lohusa kadınlara ilgili uygulamalar yaşatılmaktadır. Çünkü bu dönemde

anne ve bebek bakıma ve ilgiye muhtaçtır. Lohusalıkta albastı tehlikesi kırsal kesimlerde korkulan bir durumdur. Albastı ile ilgili uygulamaların Anadolu ve Türk dünyasının çeşitli yerlerindeki inanışlarla çok benzerlik taşıdığı ortaya konulmuştur. Ayrıca kırk basması inancı da kırsal kesimlerde devam etmektedir. Bu nedenle lohusa kadın ve bebeği zorunlu olmadıkça evden çıkarılmaz.

Nazar etrafında alınan önlemler daha çok dinsel- büyüsel niteliklidir. Bebeğin göbek bağı ile ilgili yapılan uygulamalar da diğer Türk topluluklarıyla benzerlik göstermektedir. Çocuğun okuması isteniyorsa göbek okula, dindar olması isteniyorsa, camiye gömülmektedir. Doktor olması isteniyorsa çocuğun göbeği hastaneye gömülmektedir.

Çalışma bölgesinde bebeğe verilecek isim oldukça önemlidir. Yaygın olarak bebeğe dede, babaanne gibi aile büyüklerinin veya vefat eden yakınların ismi verilmektedir. Bebek kırklama uygulaması kırsal kesimlerde yapılmaktadır. Yaşamayan, yürüyemeyen, konuşamayan çocuklar için tıbbî yöntemlerle çare aranmaktadır.

İlçede sünnet etrafındaki uygulamalar dinî niteliktedir. Müslüman olan her erkek çocuğun sünnet ettirilmesi söz konusudur. Günümüzde sünnet yaşı ile ilgili kesinlik söz konusu değildir. Bebekler doğumdan kısa bir zaman sonra sünnet edilebilir. Bazı aileler çocuğun büyümesini bekleyebilir. İsteyen aileler sünnet kınası ve düğünü de yapabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME

Evlilik, toplumun en küçük birimi olan ailenin oluşumundaki ilk aşamadır. İnsan soyunun devamı evlilikle sağlanmaktadır. Toplumun sağlam temeller üzerine inşa edilmesi için evliliğin de temelini sağlam olması gerekmektedir. Bu nedenle her kültürde evliliğin bütün aşamalarında birçok gelenek, görenek ve pratik uygulanmaktadır. Bu uygulamalar ailenin güçlü temeller üzerine kurulmasına katkı sağlamaktadır.

Geçiş dönemleri içerisinde insan hayatındaki değişimin en çok olduğu dönem evlenme evresidir. Evlenme döneminin insan ömrünün en hareketli ve en verimli zamanına denk gelişi bu değişim hızının ve hareketliliğin sebeplerindendir.

Ülkemizde evlilik biçimleri ve evlilik sürecinde uygulanan yöntemler yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir. Özellikle toplumların kültürel yapıları, ekonomik özellikleri, yaşanan coğrafya evlilik şeklinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Çiftlerin evlenmesine karar verilmesinden itibaren çok çeşitli pratikler görülmektedir.

Evlilik, bireylerin bir statüden başka bir statüye geçtiği geçiş dönemlerindendir. Evlenen kişiler ailenin ve dolayısıyla toplumun temelini oluşturur. Evliliğin en temel amacı neslin devamını sağlamak ve kültürel değerlerimizi gelecek nesillere aktarmaktır (İrmak, 2016, s. 122). Boratav, evlenme evresinin geçiş dönemleri arasında birçok ayrıntının bulunduğu araştırılması zor bir süreç olduğunu söylemektedir. Kırsal kesimlerde bayram havası içinde gerçekleşen bu dönem akrabalık ilişkileri için de önem arz etmektedir (Boratav, 1984, s. 167). Ayrıca Türk kültüründe evlilik en önemli olaylardan biri olarak düşünülmektedir. İnsanlar evlenip ev bark sahibi olunca toplum tarafından saygı görür (Kalafat, 2010, s. 290). Bireyin hayatındaki önemli evrelerden

olan evlenme, kız ve erkeğin sosyal hayata katılma sürecinin başladığı evredir (Başçetinçelik, 2001, s. 6).

2.1. Evlilik Çeşitleri

Araştırmalarımız sonucunda ilçede birçok evlilik çeşidine rastlanmıştır. İlçede en yaygın olan evlilik çeşidi görücü usulü ile evlenmedir. Bunun yanında akraba evlilikleri de oldukça yaygındır. Özellikle kırsal kesimlerde çocuklarını tanımadıkları kişilere vermek istemeyen aileler akraba evliliklerine sıcak bakmaktadır. Bunun dışında beşik kертmesi, berdel, kaçarak evlenme, kayınbirader veya baldızla evlenme, çok eşlilik, anlaşıarak evlenme gibi evlilik çeşitleri de görölmektedir.

Toplumların yapısına göre şekillenen evlilik biçimleri büyük şehirlerde anlaşıarak evlilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha geleneksel olan yerlerde görücü usulü ile evlilik, beşik kертmesi, kız kaçırma gibi evlilik biçimleri görölmektedir (Artun, 2014, s. 189). Samsun yöresi ile ilgili Bekir Şişman'ın araştırması şu şekildedir: Samsun civarında en yaygın evlilik çeşidi görücü usulüyle evliliğdir. Kırsal kesimlerdeki uygulamanın dışında şehirlerde çiftlerin birbirini tanıyıp anlaşıarak evlenmeleri yaygın olarak görölmektedir (Şişman, 2001, s. 445).

Araştırma bölgesinde görölen evlilik çeşitleri şunlardır:

2.1.1. Görücü Usulü ile Evlenme

Araştırma yaptığımız bölgede en çok görölen evlilik çeşidi görücü usulü şeklinde olan evliliğdir. Özellikle geçmiş yıllarda kız ve erkeğin ailelerinin daha aktif rol aldığı bir evlilik şeklidir. Çocuklarının evleneceği kişilere anne ve daha çok baba karar verirdi. Çok önceki yıllarda evlenecek olan gençler birbirlerini düşün gününe kadar görmeyebilirdi. Günümüzde görücü usulü ile evliliklerde kız ve erkeğin görüşüp tanışmasına olanak verilmektedir. Bu sayede gelin ve damat adayları birbirlerine uygun olup olmadıklarını anlayabilmektedir.

Ülkemizde geleneksel değerlerin yaşatıldığı yerlerde, köy ve kasabalarda görölen evlenme çeşitlerinin başında “görücü usulü ile evlilik” gelmektedir. Görücü usulüyle evlenmek isteyen damat adayının ailesinden birileri veya komşuları arasından birkaç kadın önceden kararlaştırılan ya da tanıdıklar tarafından tavsiye edilen gelin adayının

ailesini ziyarete gider. Buna görücü çıkma ismi verilmektedir (Örnek, 2022, s. 256). Bu evlilik türünde evliliğin başlangıcı kız istemeye gitmekle olur (Gönen, 2006, s. 65). Değerlendirme kriterinin ilki kızın güzelliği, becerikli oluşu, asaleti, namuslu olmasıdır. Ailelerin her yönden uyumlu olması iki tarafın da isteğidir (Bakırcı, 2018, s. 3).

Türk evlilik kültürünün en yaygın evlenme şekillerinden olan görücü usulü ile evlilik Dede Korkut ve Manas destanı gibi Türk halk anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır. Görücü usulü evlilik biçiminde evlenecek erkeğin yakını olan birkaç kadın “görücü” olarak evlenme çağına gelmiş kızları araştırıp onların evini ziyaret ederler (Durbilmez, 2013, s. 231).

Bu evlilik çeşidinde evlenme çağına gelen erkeğin ailesi isteyecekleri kızı seçer. Damat adayının da fikrini alarak kıza görücü gidilir. (KK.2)

Kızın ailesi bir süre düşünür. Kızın da görüşü alınarak olumlu veya olumsuz bir cevap verilir. Olumlu cevap verilirse erkek tarafının aile büyükleri yanlarına bir imam alarak kızı istemeye giderler. İki aile görüşür ve söz kesilir.(KK.5)

Aile kızı verince nişan ve düğün hazırlıkları başlar. Cevap olumsuz olursa erkek tarafı başka bir kıza görücü gider. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.15, KK.17, KK.26, KK.34)

Görücü usulü evliliklerde evlenecek gençlerin sırası önemsenir.(KK.35)

Sırası gelen çocuk önce evlendirilir. Ancak bazı özel durumlarda ve büyük çocuk henüz evlenmeyi istemiyorsa sıra küçük çocuğa geçebilir. İki kardeşin aynı anda evlendikleri de görülmektedir. (KK.15, KK.16, KK.34)

2.1.2. Beşik Kertmesi

Birbirlerini tanıyan veya yakın dostluk ilişkisi içinde olan ailelerin tercih ettiği evlilik çeşitlerinden biridir. Bu evliliklerde amaç aileler arasındaki dostluk ilişkisini güçlendirmektir. Beşik kertmesi aileler arasında bebekler henüz anne karnındayken yapılabilmektedir. Bu şekilde birbirlerine söz veren aileler bebekler doğduktan sonra biri kız diğeri erkek olursa sözlerini tekrarlarlar. Böylelikle çocuklar büyüdüklerinde beşik kertmesi olduğu kişiyle evleneceklerini bilirler.

Ülkemizde ve Türk dünyasında örnekleri fazlaca görülen beşik kertmesi usulü ile evliliği aileler çocukları doğduğunda kararlaştırır. Töreye göre beşik kertmesinin bozulması çok zordur (Alptekin, 2014, s. 57). Dede Korkut Hikâyeleri beşik kertmesi yoluyla evliliğe rastladığımız ilk eserdir. Hikâyede olay şu şekilde verilmektedir: Banu Çiçek ve Bamsı Beyrek daha doğmadan beşik kertmesi ile nişanlanmışlardır. Kam Gan oğlu Han Bayındır, İç Oğuz ve Taş Oğuz beylerine büyük bir ziyafet düzenler. Ziyafette Pay Büre adında bir bey de vardır. Bir ara oradaki gençlere bakarak ağladığı görülür. Neden ağladığını sorduklarında oğlu olmadığı için ağladığını söyler. Oğlu olması için beyler dua ederler. Pay Bicen adındaki bir bey kızı olmadığı için beylere dua etmesini söyler. Onun içinde dua ederler. Ardından Pay Bicen Bey, kızı olursa Pay Büre Bey oğluna beşik kertmesi yapacağını söyler. Böylelikle çocuklar henüz dünyaya gelmeden beşik kertmesi yoluyla nişanlanmış olur (Gönen, 2006, s. 66-67).

Beşik kertmesi bebekler doğmadan anne karnında yapıldı. (KK.2)

Beşik kertmesi Boğazlıyan'da unutulmaya yüz tutmuştur. (KK.5)

Günümüz şartlarında gençler beşik kertmesi olsa bile kendi tercih ettikleri kişilerle evlenmek istemektedir. Bu durum toplum hayatında meydana gelen değişimin sonucudur. İlçede eğitim seviyesinin yükselmesi ile aileler çocuklarına daha çok söz hakkı vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda aileler arası söz verilmişse de çocukların istekleri daha çok ön plana alınmaya başlanmıştır. Toplum hayatındaki bu gelişme ile gençler arasında anlaşarak evliliğin yaygınlaştığı görülmektedir.

2.1.3. Berdel (Değiş-Tokuş)

Boğazlıyan'da gerçekleşen evlilik şekillerinden biri de değiş- tokuş da denilen berdeldir. Bir kızı bir oğlu olan iki ailenin çocuklarını değişerek evlendirmeleri şeklinde yapılır. Genellikle damadın kız kardeşi çok beğenilirse bu evlilik çeşidi uygulanır. Maddi yönden zorluk yaşayan bazı aileler de başlık parası sorununu ortadan kaldırmak için bu yönteme başvurmaktadır. Bu evlilikte bazı sakıncalar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle çiftlerden biri evlilikte sorun yaşarsa bu durum diğer çifti de etkileyebilmektedir.

Kırgız âdetlerine göre aileden akrabalar arasında çapraz nikâh kısıymı yaygın olan evlilik çeşitlerinden biridir. Bu evlilik çeşidinde iki kız ve iki oğlan çapraz olarak nişanlanır.

Bu uygulama ülkemizdeki “değiş tokuş” usulüyle evlenme gibidir. Bu evlilik çeşidinde oğlu olan karşı tarafın kızını alıp kendi kızını karşı tarafın oğluna vermektedir. Buna “Kayçı kuda” denilir (Keleş, 2017, s. 165).

Maddi durumları uygun olmayan bazı aileler çocuklarını evlendirecekleri zaman zorluk yaşadıkları için kendileri ile aynı maddi durumda olan aileleri araştırıp bunlardan birini seçerler. Aralarında görüşüp birbirlerinden başlık istememe ve vermeme konusunda anlaşarak kızlarını birbirlerine verirler (Örnek, 2022, s. 261).

Günümüzde teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte bu gelenek azalmıştır. Kırsal kesimlerde az da olsa berdel geleneği devam etmektedir. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.5, KK.35)

2.1.4. Kaçarak Evlenme

Araştırma sahamız olan Boğazlıyan ve köylerinde kaçarak evlenme geleneğinin devam ettiğini görmekteyiz. Bu tarz evliliklerde genellikle ailenin evliliğe izin vermemesi durumu söz konusudur. Kız veya erkeğin aileler tarafından istenmediği durumlarda gençler anlaşarak kaçarlar. Daha sonra araya aile büyüklerinin girmesiyle olay tatlıya bağlanır.

İlçede sevdiği kişiye verilmeyen ve başka biriyle evlendirilmek istenen kızın da kaçtığı görülmektedir. Bu evlilikte erkek tarafı kız istemeye birkaç kez gider. Ancak aile kızını başkasına verme niyetinde olduğu için görücüleri geri çevirir. Bu durumda kız sevdiği kişiye kaçar.

Altaylarda ve Yakut Türklerinde de görülen kız kaçırma yöntemi Manas Destanında ve diğer birçok Türk destanlarında da görülmektedir (Tezcan, 2003, s. 2). Kız kaçırma olayı aileler evliliği onaylamadığında karşımıza çıkmaktadır. Başlık parası bu engellerden biridir. Bu durumda kız ve delikanlı anlaşıp kaçarlar (Sezen, 2005, s. 187). Kız tarafı veya erkek tarafı evliliğe rıza göstermediğinde veya kız tarafı erkek tarafına ağır şartlar ileri sürdüğünde gençler arasında kaçarak evlenme görülebilir (Durbilmez, 2013, s. 238). “Kız kaçırma” birçok toplumda nadir olarak görülen bir evlilik çeşididir. Bu âdet çoğunlukla eski devirlerde görülmektedir. Kız kaçırma usulü Altaylılar’da ailenin ve kızın rızası alınarak olur. Kız, kaçırılmaya razı ise evlenmek istediği kişiye

yüzük veya mendil verir. Bu bir çeşit nişan yüzüğüdür. Damat, kızı kaçırdıktan sonra arkadaşları tarafından yapılan bir otağa yerleşir ve bu otağda eşiyle birlikte üç gün geçirir (İnan, 1986, s. 166).

Bu evlilik çeşidinin bir nedeni de maddi durumun elverişsizliğidir. (KK.3)

Düğün masrafını karşılayacak durumu olmayan damat adayı sevdiği kızla kaçarak aralarında nikâh kıyar. Aile büyükleri bu duruma rıza göstermek mecburiyetinde kalır. (KK.3, KK.16)

Boğazlıyan'da çok onaylanmayan bir evlilik çeşididir. (KK.9, KK.10)

Günümüzde kırsal kesimlerde devam etmektedir.(KK.1)

2.1.5. Kayınbirader veya Baldızla Evlenme (Levirat ve Sorarat)

Araştırma bölgesinde kayınbirader ve baldızla evlenme şeklinde evliliklerin olduğu tespit edilmiştir. Bu evliliklerde eşi vefat eden kadın kocasının bekâr kardeşi ile evlendirilir. Burada çocuklara sahip çıkma ve gelini dışarı vermeme düşüncesi vardır.

Baldızla evlilikte eşi vefat eden kişi bekâr baldızı ile evlendirilir. (KK.2)

Teyzelerinin çocuklara bakması ve çocuklara üvey anne getirmeme düşüncesi neticesinde yapılan bir evliliğdir.(KK.16)

Ülkemizde daha çok sosyo- ekonomik ve psikolojik nedenlerle Güneydoğu Anadolu'da veya Doğu Anadolu'da rastlanılan bir evlilik çeşididir. Kırsal kesimlerde törelerden kaynaklanmaktadır. "Namusu dışarıya vermemek" düşüncesiyle gerçekleştirilmektedir (Bakırcı, 2018, s. 10).

Günümüzde bu evlilik çeşidine rastlanmamaktadır. Eşi vefat eden kadın ailesinin yanına döner veya başka bir evlilik yapar. Araştırma bölgemizde geçmiş yıllarda bu şekilde evliliklerin yapıldığı kaynak kişilerden öğrenilmiştir.

2.1.6. Çok Eşlilik

Eğitim seviyesi düşük olan kırsal bölgelerde bu evlilik çeşidi görülmektedir. Dinî açıdan bu evlilikler kabul edilebildiği için bazı ailelerde birden fazla eşle evliliğe

rastlanmaktadır. Medeni Kanun’a göre tek eşle evlilik esas olduğu için ilk eşin dışındaki kişilere resmî nikâh kıyılmaz. Bu kişilere halk arasında “kuma” denir. Çok eşle evliliğin en önemli nedeni çocuksuzluktur. İlk eşinden çocuğu olmayan kişiler veya ilk eşinden erkek çocuğu olmayan kişiler ikinci evliliği tercih etmektedir. İlçede ikinin üzerinde eşle evlilik yok denecek kadar azdır. Bu evlilik çeşidini tercih edenler genellikle maddî durumu iyi olan kişilerdir.

Çok eşle evlenme (polygamy) türü olan “kuma getirme” evli olan bir erkeğin başka bir kadınla da evlenmesidir. Daha çok kırsal kesimlerde görülen bu evlilik çeşidinde çocuğu olmayan erkekler eşlerini boşamadan başka bir kadınla daha evlenirler (Durbilmez, 2013, s. 239).

İlçede yaygın olmayan bir evlilik çeşididir. Bu evliliklerin en temel nedeni çocuk sahibi olma düşüncesidir. İlk eşinden çocuğu olmayan kişiler ikinci bir evlilik yaparlar. (KK.2)

Erkek çocuk sahibi olmak isteyen ancak ilk eşinden erkek çocuğu olmayan bazı kişilerin ikinci evlilik yaptığı da görülmektedir. (KK.1)

2.1.7. Akraba Evliliği

Akrabalar arası kız alıp verme ilçede yaygın olan bir evlilik çeşididir. Aileler bu evliliği desteklemektedir. Yabancı kişilerden kız almak yerine tanıdık ailelerin kızı tercih edilmektedir. En çok amca, dayı, hala, teyze çocukları arasında evlilik yapılmaktadır. Bu evliliğin amacı akrabalık ilişkilerini güçlendirmek, mirasın bölünmesinin önüne geçmektir. Ayrıca çocuğunu tanıdık kişilere vererek gözü arkada kalmama düşüncesi de vardır.

Akraba evliliği daha çok Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır. Çok fazla tercih edilmesinin nedeni mirasın bölünmemesi ve akraba çocuklarının aileler yaşlanınca onlara daha iyi bakacağı düşüncesidir (Sezen, 2005, s. 190).

İlçede hemen her ailede bir akraba evliliği bulunur. (KK.1)

Aileler kızlarının gözlerinin önünde olmasını isterler. (KK.2)

Aileler arasında güven ilişkisi kurulması açısından da tercih edilen bir evlenme biçimidir. (KK.3)

2.1.8. Anlaşarak Evlenme

Günümüz şartlarında eğitim seviyesinin artması sonucu yaygınlaşan bir evlilik çeşididir. Gençler birbirini görüp aralarında anlaşınca evlilik kararı alırlar. Bu kararı ailelerine biliriler. Aileler de aralarında anlaşırse evlilik gerçekleşir. Genellikle gelin adayı damadın ailesi tarafından önceden görülür. Ailenin onayı da evlenecek gençler için önemlidir. Fakat ailelerin karşı çıkmasına rağmen evlenen kişiler de çalışma sahasında karşımıza çıkmıştır.

Günümüzde gençler arasında bu evlilik yaygındır. (KK.12, KK.26, KK.27, KK.30, KK.34, KK.36, KK.40, KK.42, KK.43, KK.46, KK.51)

Görücü usulü evlilik eskisi kadar tercih edilmemektedir. (KK.1)

Genellikle gençlerin okuldan veya iş yerinden tanıştıkları kişilerle evlendikleri görülmektedir. (KK.34)

Arkadaş çevresi tarafından tanıştırılan çiftler de bulunmaktadır. (KK.23)

Günümüz şartlarında sosyal medya aracılığıyla tanışıp evlenen kişiler de görülmektedir. (KK.24)

Evlilik toplumun temeli olan ailenin oluşumunun en önemli adımıdır. Toplumumuzda evlilik çok büyük bir yere sahiptir. Sadece evlenen kişiler arasında değil aynı zamanda aileleri de birbirine bağlayan toplumların devamını sağlayan bir geçiş evresidir. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen evliliğin birçok çeşidi vardır. İlçede en yaygın evlilik çeşitleri görücü usulü ile evlilik ve akraba evliliğidir. Toplumun değişen yapısı ile anlaşarak evlilikler de yaygınlaşmıştır. Kayın birader ve baldızla evlenme, berdel, beşik kertmesi, çok eşlilik gibi evliliklerin ilçede devam etmediği araştırmamız esnasında gözlemlenmiştir. Bununla birlikte kaçarak evlenme az da olsa devam etmektedir.

2.2. Evlilik Öncesi

2.2.1. Evlilik Çağı -Yaşı

Boğazlıyan ve çevresinde evlilik yaşı gençlerin eğitim durumlarına veya ailelerin kültürel seviyesine göre farklılık göstermektedir. Geçmiş yıllarda kız çocuklarının 15-16 yaşlarında, erkek çocuklarının ise 16-17 yaşlarında evlendirildiği çalışmalarımız sırasında elde ettiğimiz bilgilerdir. Önceki yıllarda aileler çocuklarını ergenliğe girer girmez evlendirmektedir. Bunun en önemli nedeni beğenilen, becerikli kızları başkalarına kaptırmamaktır. Ayrıca gelinin ev işlerine yardım edecek olması da çocuğu erken yaşta evlendirme nedenidir. Kızı istemeye gelen ailenin maddi imkânları fazlaysa kızın rahat edeceği düşünülür. İlçede önceki yıllarda erkek çocuklarda askerlik ve iş kriteri aranmamaktaydı. Erkek çocukların yaşı ile ilgili herhangi bir sorun ortaya çıkmazken kız çocuklarında evlilik yaşının geçmiş olması önemli bir sorundur.

Evlilik yaşı eskiden 18- 20 arası olan Kazakistan'da şimdilerde kızların 25 yaş civarında evlendiği görülmektedir. Erkekler ise 20-25 yaşlarında evlenirler. Evlenme yaşı geçmiş olan, evlenmeyen kızlara karı kız (yaşlı kız) denir. İleride iyi bir evlilik yapacağı düşünüldüğü için yaşlı kıza saygı gösterilirdi (Kalafat, 1999, s. 67). Eker, Bolu ve ilçelerinde “küçük yaşta baş bağlama” düşüncesinin hâkim olduğunu söylemektedir. Evlenecek gençlerin ruhsal, fiziksel ve cinsel yönden daha uygun olduğu düşünüldüğü için erken yaşta evlilik tercih edilmektedir (Eker, 1998, s. 15).

Kız çocukları ergenlik çağına gelince görücüler gelmeye başlamaktadır. (KK.2, KK.47, KK.48)

Kız çocuğunun yaşı büyüdükçe görücüsü azalmaktadır. (KK.43)

Yaşı geldiği halde evlenmemiş kıza “evde kalmış” veya “kalgın” denilmektedir. (KK.2)

Önceki yıllarda erkek çocukları askerliğini yapmadan da evlendirilmekteydi. (KK.51, KK.52, KK.54) Bu nedenle erken yaşta evlilikler oldukça yaygın görülmektedir.

Yaşı ilerlemiş olan kızlara gelen talipler ya herhangi bir engeli bulunan veya evlenip eşinden ayrılmış kişilerdir. (KK.57) Yaşın büyük olması araştırma bölgesinde erkekler için sorun teşkil etmezken kızlar için evde kalma nedeni olarak görülmektedir. (KK.6)

Evliliklerde kardeşler arasındaki yaş sıralaması da önemlidir. Zorunlu haller olmadığı sürece yaş sıralamasına uyulur. (KK.1)

Günümüz şartlarında erken yaşta evlilik büyük oranda azalmış durumdadır. Ancak eğitime devam etmeyen kız çocuklarını 18 yaşından itibaren nişanlama geleneği sürmektedir. (KK.1) Üniversite okuyan ve çalışan genç kızların evlilik yaşlarının 25-35 arası olduğunu çalışmalarımız sonucu gözlemlemiş bulunuyoruz.

2.2.2. Evlenme İsteğini Belli Etme

Anadolu halk kültüründe gençlerin evlilik isteklerini açık açık söylemesi ayıp olarak görülmektedir. Bu nedenle evlenmek isteyen erkekler evlilik isteklerini çeşitli yollarla ortaya koymaktadır. Çalışma bölgesinde erken yaşta evlilikler yaygın olduğu için gençler evlilik isteğini belirtme gereği duymamaktadır. Özellikle geçmiş yıllarda anne ve baba kimi uygun görüyorsa çocuklarını o kişiyle evlendirmeleri söz konusuydu.

Evlilik çağına gelmiş gençler bu isteklerini ailelerine iletme isterler. Bunu çeşitli yollarla yapabilirler. Gençler evlenmek istedikleri kişiyi yengesi, kız kardeşi veya bir büyüğü aracılığıyla ailesine bildirir (Eker, 1998, s. 17). Evlenmek isteyen erkek, ayakkabılarını ters yöne çevirerek, evdeki süpürgeye üzerine oturarak veya sürekli of çekerek bu isteğini belli eder (Artun, 1998, s. 9). “Artık evde uyuyamıyorum.” sözü Muş’ta evlenmek isteyen erkekler tarafından aileye söylenirse annesi çocuğunun evlenmek istediğini anlar (Kalafat, 2010, s. 306).

İlçede sevdiği kızla evlenmek isteyen erkekler bu durumu annesine veya yakın bir akrabasına bildirir. Annesi kızı araştırıp uygun bulursa babasına bilgi verir ve kızı görücü gidilir. (KK.3, KK.4)

Günümüzde erkekler evlilik isteğini açıkça ifade edebilmektedir. Genç kızlar evlilik isteklerini annelerine veya teyzelerine söyler. (KK.1) Ailenin rızası olursa evlilik gerçekleşir. (KK.5)

2.2.3. Evlenme Aşamaları

Türk kültüründe evlenme aşamaları evlenecek erkeğe kız arama ve istemeyle başlar. İstemenin ardından söz kesme, nişan, nikâh ve düğün sırası gelir. Bu aşamaların her biri

ile ilgili gelenek, görenekler ortaya çıkmıştır. Başlık parası, nişanlı görmesi, gelin-güvey hamamı, düğün yemekleri gibi uygulamalar da evlilik aşamalarının içinde yer alır (Durbilmez, 2013, s. 242). Kız istemekle başlayan evlilik hazırlığı süreci gelinin oğlan evine duvakla gelmesiyle sona erer (Başçetinçelik, 2001, s. 7). Evlilik aşamalarından ilki kıza görücü gitmektir.

2.2.3.1. Görücülük

Boğazlıyan'da oğullarını evlendirmek isteyen aileler öncelikle oğullarına istediği bir kız olup olmadığını sorarlar. Eğer çocuklarının sevdiği bir kız varsa öncelikle kızı ve ailesini araştırırlar. Herhangi bir sevdiği yoksa oğullarına çevrelerinden kız bakmaya başlarlar. Araştırdıkları ve uygun buldukları kızları oğullarına söylerler. Oğlan beğenirse kıza görücü gidilir. Burada öncelikli tercih akraba veya yakın çevreden olan kızlardır. Özellikle damat adayının annesi tanıdığı ailenin kızını tercih eder. Kızın güzelliği, becerisi, terbiyesi görücülükte çok önemlidir.

Geleneksel değerlerin yaşatıldığı yerlerde öncelikle “kız bakma, kız arama, kız soruşturma” ile evlilik girişimi başlar. Evlenmek isteyen gence kız bakma işlemine “görücülük, görücüye çıkma” gibi adlar verilir (Örnek, 2022, s. 263). Türkiye’de görücü gidilen kızın ailesine araştırma ve düşünme için süre tanınır. Bu süreçte kızın ailesi damat adayını ve ailesini araştırır. Aileler anlaşırsa kıza dünür gidilir. Kız isteme işine “dünür gitme” denir (Durbilmez, 2013, s. 232).

Tekirdağ ve çevresinde aile bir kızı beğenip istemeye karar verirse oğlanın ailesi, akrabaları, teyzesi vb. kız evine gider. Gelenlerin amacını anlayan kız herkesin elini öper. Görücü gidenler kıza durumu fark ettirmeden kızı inceler (Artun, 1998, s. 10). Kızı incelemek için bazı bahanelerle mutfağa, banyoya girip araştırırlar. Kızın konuşması, hal ve hareketleri, ikramları sunma şekli de ayrıca incelenir. Kız evinden olumlu düşüncelerle ayrılırlarsa damat adayının annesi durumu oğluna ve eşine anlatır. Onların da rızası olursa kız istemeye en yakın zamanda gidilir. (Eker, 1998, s. 18-19).

İlçede görücü gidilecek kızın ailesine tanıdıklar vasıtası ile haber gönderilir. Ailenin ve kızın ağzı yoklanır. Ailenin cevabı olumsuz olursa veya kız evlenmek istemediğini söylerse görücülerin gelmesine izin verilmez. Bu durumda damat adayının ailesi başka

bir kız arayışına girer. Kız tarafı evliliğe olumlu bakarsa “buyursun gelsinler” şeklinde cevap verilir. Öncelikle erkeğin annesi komşularını veya birkaç akrabasını yanına alarak kızı görmeye gider. Bu esnada kızı inceler. Genellikle kızıdan bir bardak su istenir. Görücü gidenler kızı beğenirse kızı istemeye gelmek için müsaade alırlar. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.5, KK.6, KK.47, KK.55)

Günümüzde anlaşmalı evliliklerin giderek artması görücülük geleneğinin de azalmasına yol açmıştır. Özellikle ailelerin birbirine uzak olduğu durumlarda kızın evlenme isteğini ailesine açması sonucu erkek tarafı aileden müsaade alarak kız istemeye gider. (KK.3)

Kızın evlenmek istediği kişiyi ailesi ile tanıştırmayı neticesinde de isteme gerçekleşebilir. Böyle durumlarda görücülük olmaksızın direkt kızı isteme durumu söz konusudur.

2.2.3.2. Kız İsteme – Söz Kesme

İlçede oğlunu evlendirmek isteyen aile isteyeceği kızın ailesine haber gönderir. Kızın ailesinin düşüncesi olumlu olursa akşam oturması için erkek tarafını buyur ederler. Evlenecek erkeğin annesi, babası, yakın akrabaları ve aile büyükleri kıza dünürücü giderler. Geçmiş yıllarda kız istemeye damat adayı gitmiyorken günümüzde damat adayı da isteme merasimine katılmaktadır. Kız istemeye gidildiği ilk gün aileler görüşür, çay içilir, sohbet edilir.

Kırgızlarda oğulları için beğendikleri kızı tespit eden aileler kızı istemeye giderler. Kız isteme işi aksakallı olarak tabir edilen yaşlılar tarafından yapılır. Bu işe Kırgızlarda “Cuuçu Ciberuu” (elçi gönderme) denir (Keleş, 2017, s. 160-161).

Ailenin büyüğü “Allah’ın emri, peygamberin kavli ile” kızı ister. Kız babası vereceği çeyizlik eşyaları söyler. Başlık parası talep eder. Erkek tarafı başlık parasını ve masrafları kabul ederse formalite icabı kızına evlenmek isteyip istemediğini sorar. Kız da babasına “siz nasıl uygun görürseniz” şeklinde cevap verir. Bunun üzerine kızın babası “hayırlı uğurlu olsun” diyerek kızı verir. Gelin ve damat adayları daha sonra büyüklerin elini öperler. Kızın kayınvalidesi gelinine yüzük veya bilezik takar. (KK.1, KK.31)

Aile büyükleri kıza harçlık verir. (KK.6, KK.13)

El öpme merasiminden sonra imam dua okur. Kahveler yapılır. Damadın kahvesi özel olarak hazırlanır. Damada özel tuzlu kahve hazırlanır. Ayrı ve özel bir tepside getirilen kahveyi damadın içmesi beklenir. Herkese kahve ve çikolata ikram edilir. Eskiden kayınbaba ve kayınvalideye kahve ikram edildiğinde onlardan bahşiş istenirdi. Buna “kahve kurtarma” denilmektedir. Günümüzde bu âdet azalmakla birlikte bazı köylerde devam etmektedir. (KK.1, KK.2)

Fotoğraf 2. 1. Söz kesiminden sonra kahve ikramı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Aileler arasında nişan ve düğün tarihlerini konuşur. Düğünü hemen yapmayacaklarsa bu konu daha sonraya bırakılır. (KK.2)

Evden ayrılmadan önce gelini nişan alışverişine götürmek için gün belirlenir. Sonra misafirler evlerine dönerler. (KK.1, KK.35, KK.40, KK.43)

Günümüzde yapılan söz kesme merasimleri eski âdetlerden farklılık göstermektedir. Söz kesme merasimi için önceden organizasyon yapılmaktadır (KK.1).

Damat kız evine götürmek için çiçek buketi yaptırır. Özellikle isteme merasimi için hazırlanan çikolatalardan alıp kız evine götürür. (KK.3)

Gelin ve damadın isimlerinin olduğu arka fonlar özel olarak hazırlanarak söz pastası sipariş verilir. (KK.1)

Söz kesiminde giyilecek kıyafetler, yüzükler önceden alınır. (KK.12, KK.16, KK.17)

Fotoğraf 2. 2. Kız isteme için alınan ikolata

Kaynak: (Durgun, 2024)

Kız babası kızını verdiğini söylediğinde gelin ve damadın yüzükleri takılır. Y z klere bağlanan kurdele kesilir. (KK.4)

Yüzükleri takmak için ailenin büyüğü ayağa kalkar. Makası eline alır ve âdet gereği ‘‘Makas kesmiyor.’’ der. (KK.40)

Fotoğraf 2. 3. Söz yüzükleri

Kaynak: (Durgun, 2024)

Damadın babası bah    uzatır ve kurdele kesilir. Gelin ve damat aile büyüklerinin elini öperler. (KK.4, KK.15, KK.16, KK.40, KK.47)

Damadın aldığı çikolata misafirlere kahvenin yanında ikram edilir. (KK.2)

Söz pastasını keserler. Daha sonra kahveler pişirilir. Pasta eşliğinde kahve ikram edilir. Damadın tuzlu kahvesi aynı şekilde ikram edilir. Fotoğraflar çekildikten sonra merasim sona erer. (KK.6)

Fotoğraf 2. 4. Söz kesimi

Kaynak: (Durgun, 2024)

2.2.3.3. Başlık Parası- Süt Hakkı- Kardeş Yolu

Başlık parası, kız isteme merasiminde kız babasının damadın ailesinden talep ettiği paraya verilen isimdir. Başlık parası, araştırma bölgesinde eskiden çok yaygın olan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşme yaptığımız kaynak kişiler evlenirken aileleri tarafından başlık parası alındığını ifade etmektedir. Yöremizde başlık parasının diğer adı “süt hakkı”dır. Başlık parası kızı isteyen ailenin maddi durumuna göre değişmektedir. Bunun belli bir miktarı yoktur.

Türklerde geçmişi çok eskilere dayanan bir uygulama olan başlık, Oğuzlardan beri devam etmektedir (Keleş, 2017, s. 160). Başlık parası, evlenmek isteyen kişinin kız tarafına yaptığı hediye şeklinde bir ödemedir. Ailenin yaptığı bu ödeme çoğunlukla para olmakla birlikte hayvan, süs eşyası vb. değer taşıyan şeyler olabilir (Tezcan, 2019, s. 415). Dede Korkut Hikâyeleri’nde de karşımıza çıkan başlık günümüzde büyük oranda azalmış durumdadır (Gönen, 2006, s. 62-63). Anadolu’nun çoğu bölgesinde para olarak talep edilen başlık Bolu ve çevresinde evlenecek çifte eşya almak veya eşyalarının taksitini üstlenmek olarak da talep edilmektedir (Eker, 1998, s. 21).

Kız istemeye geldiklerinde kızın babası bunu önceden söyler. Erkek tarafının ödeme durumu varsa miktarı kabul eder. Ödeyecek durumu yoksa söz kesilmez. (KK.3)

Önceki yıllarda başlığı alan kız babası kızın çeyizini de hazırlardı. (KK.9)

Başlık parasının yanında gelinin erkek kardeşine de harçlık istenirdi. Başlık parası kadar büyük bir meblağ olmayan bu paraya “kardeş yolu” adı verilirdi. (KK.42)

2.2.3.4. Nişan Alışverişi- Sini Getirme

Nişan alışverişine söz kesiminden sonra gidilir. Aileler mutlaka gelin kızlarını alışverişe götürürler. Bu alışveriş ailenin maddi durumuna göre yapılır. Maddi durumu iyi olan aileler kızın istediği her şeyi alabilirken durumu iyi olmayanlar bir takım kıyafet ve nişan giysisini almakla yetinirler.

Kız istenip söz kesildikten sonra damat tarafı gelinlerini nişan alışverişine götürür. (KK.4, KK.5, KK.16, KK.25, KK.33, KK.34, KK.37, KK.38, KK.43, KK.44, KK.57)

Bu alışverişe kızın annesi ve yakın bir akrabası da gider. Nişan alışverişinde kıza giyecek alınır. Ayakkabı, çorap, çanta, birkaç takım kıyafet, yazma ve geline takılacak takılar hep beraber seçilir. (KK.48, KK. 51, KK.52, KK.57)

Damadın nişan yüzüğünü kız tarafı alır. Ayrıca kız tarafının nişan davetlilerine verilmek üzere en az 50, en fazla 100 adet yazma alınır. Bu yazmalardan erkek tarafına verilmez. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.4, KK.5, KK.13, KK.26)

Eskiden nişan alışverişine gidilirken erkek tarafının yakınları da gelirdi. Geline alınacak kıyafetlere yardım ederlerdi. Herkes gelinin bir eşyasını alarak erkek tarafına maddi yönden destek olurdu. (KK.4, KK.5)

Nişan alışverişine gidenlere ve kızın kardeşlerine de hediyeler alınır. (KK.11, KK.12, KK.17, KK.28)

Nişanda misafirlere dağıtılmak üzere bisküvi ve lokum alınmaktadır. (KK.34, KK.35, KK.40)

Yapılan bu alışveriş erkek evine götürülür. Birkaç gün sonra damadın annesi akraba ve komşularını çağırarak alışverişte aldıklarını kız evine getirir. Buna “sini getirme” denir. (KK.1, KK.4, KK.5, KK.7, KK.23, KK.34, KK.37)

Davete katılan herkes kıza bahşış veya hediyeler getirir. (KK.16)

Gelen misafirlere fıstık, lokum ve bisküvi ikram edilir. (KK.5, KK.33, KK.50)

Kadınlar kendi aralarında eğlenir, dans ederler. Bu davet sadece kadınlar arasında olur. Erkekler katılmaz. (KK.50)

2.2.3.5. Nişan Şerbeti- Nişan Helvası

Boğazlıyan’da unutulmuş ancak eskiden var olan bir gelenek de nişan şerbeti ve nişan helvasıdır. Nişanda tatlı yenilmesi ve tatlı içeceklerin içilmesi tatlı bir başlangıcın vesilesi olarak görülür. Ayrıca evlenecek çiftte ağız tatlılığı olması için de bu tatlılar ikram edilmektedir. Şerbet; şeker, su, karanfil ve pembe gıda boyası ile yapılan oldukça tatlı bir içecektir. Büyük tencerelerle kız evinde kaynatılır. Şerbet kaynatılacak gün önceden belirlenir. Damadın annesi yakınlarını ve komşularını şerbet yapmaya davet eder. Şerbet için gerekli malzemeleri ve davette yenecek tahin helvasını alarak kız evine götürülür. Şerbet büyük tencerelerde kaynatılır. Bir gün dinlenmeye bırakılır. Şerbet yapan kadınlara yemek ikram edilir. (KK.1, KK.4, KK.9, KK.12)

Ertesi gün köy halkı şerbete davet edilir. Akşam ezanından sonra davetliler gelir. Davetlilere şerbet ve tahin helvası ikram edilir. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.4, KK.5, KK.35, KK.45, KK.47, KK.54)

Kız ve erkekler kendi arkadaşları ile eğlenir. (KK.49)

Damada şerbet ve helva ayrıca gönderilir. Götüren kişi damattan bahşış alır. Davette bulunan hoca dua eder. Nişan tarihi belirlenir. (KK.6)

2.2.3.6. Nişan

Nişan; sözden sonra, düğünden önce yapılan bir ara merasimdir. Anadolu’da düğün gibi bir organizasyonla yapılır. Nişan masrafları araştırma bölgesinde erkek evi tarafından

karşılanır. Eskiden düğün salonu olmadığı zamanlarda kız evinde veya kız tarafının belirlediği bir yerde nişan yapılırdı. Nişanda kız ve erkeğin giyeceği kıyafetler nişan alışverişinde alınmaktadır. Nişan yapılacak günün sabahı gelin nişan hazırlığı için kuaföre götürülür. Kuaför masrafını da erkek tarafı karşılar.

Evliliğin ilk adımı olan nişan, kız ve erkeğin evlenme isteğini etrafa duyurması amacıyla yapılır (Artun, 1998, s. 11). Kız istenip söz kesildikten sonra kız tarafı ve erkek tarafı nişan gününü veya düğün zamanını belirlemek için bir araya gelir. Aileler geçimini çiftçilikle sağlıyorsa düğünler daha çok hasat bittikten sonra sonbahar veya kış mevsiminde yapılır (Durbilmez, 2013, s. 243). Nişana karar verildiğinde gereken hazırlıklara girişilir. Erkek tarafı kızın nişan elbisesini, terlik, çorap, fistanlık vb. giyeceği ve kullanacağı ne varsa hepsini kız evine gönderir (Acıpayamlı, 1978, s. 19). Nişan merasimine aile büyükleri, komşular ve akrabalar davet edilir. İki taraf nişan yüzüklerini takar (Irmak, 2016, s. 123). Gelenek ve göreneklerimize göre nişanda gençlere yüzük takmak oldukça önemlidir. Buradaki amaç ailelerin arasında yapılan evlilik anlaşmasını somut hale getirmektir. Nişan yüzüğü bu görevi üstlenmektedir. Nişan yüzüğünün altın olması gerekmektedir. Burada altın kullanılması toplumda hayırlı ve kutsal bir iş olarak görülen nişan töreninin madenler içerisinde en değerli olarak kabul edilen altın ile taçlandırılacağından ileri gelmektedir (Gönen, 2006, s. 64). Nişan merasiminde müzikli eğlence yapılır. Bir yerde kadınlar, bir yerde erkekler eğlenirler. Hep birlikte yemekler yenir. Gençler gece boyunca eğlenceye devam ederler (Boratav, 1984, s. 175).

Boğazlıyan'da eskiden davetiye olmadığı için nişan yapılacağı gün sabah erkenden kız ve erkek tarafından birkaç kadın komşuları dolaşarak nişana buyur eder. (KK.1, KK.6, KK.7, KK.12, KK.49) Öğleye kadar davet etme işi tamamlanırdı. (KK.67)

Önceki yıllarda nişan daveti için komşulara davetiye yerine geçen akide şekeri ikram edilirdi. (KK.35)

Nişan öncesinde gelinin arkadaşları gelir. Nişan için gelini hazırlarlardı. (KK.14, KK.39)

Nişan töreni önceki yıllarda öğle ezanının hemen ardından başlamaktaydı. Sonraki yıllarda nişan törenleri akşamları yapılmaya başlanmıştır. (KK.52)

Nişan kız evinde yapılmaktadır. (KK.28, KK.33, KK.34, KK.42)

Davete gelen misafirlere lokum ve bisküvi ikram edilmektedir. (KK.21, KK.29, KK.33, KK.37)

Önceki yıllarda kız tarafının misafirlerine yazma hediye edilirdi. (KK.37)

Davul zurna veya def çalınır. (KK.4, KK.5)

Bazı aileler eğlence yerine dua okutarak da nişan yapabilmektedir. (KK.2)

Hediye getirenler hediyelerini takarlar. Genellikle para veya altın getirilir. (KK.17, KK.26, KK.38, KK.52, KK.53) Kız tarafının davetlileri nişan hediyesi olarak küçük ev âletleri, tabak, battaniye, nevresim takımı gibi ev eşyaları da getirebilirler. (KK.27)

Kız tarafından gelenler takılarını kıza, erkek tarafından gelenler erkeğe takarlar. (KK.57)

Takılar yazılıp kayıt altına alınır. (KK. 6)

Hep birlikte eğlenir dans ederler. (KK.7)

Daha eski zamanlarda damat nişana katılmazken sonraları damat da nişana katılmaya başlamıştır. (KK.1, KK.4, KK.15, KK.17)

Nişan bittikten sonra damadın annesi kız tarafına herhangi bir isteklerinin olup olmadığını sorar. Kız tarafı dürü getireceğini söylerse kızın annesine bir miktar para verilmektedir. (KK.9, KK.10)

Araştırma sahasında kaynak kişilerimizden elde ettiğimiz bilgilere göre günümüzde nişan törenleri eskiye oranla bazı değişikliklere uğramıştır. Kız evinde yapılan törenler artık düğün salonlarında yapılmaya başlanmıştır. Nişan, müzikli eğlenceli küçük bir düğün şeklini almıştır. Bazı aileler müzikli eğlence yerine mevlit okutarak veya sadece dua okutarak da nişan töreni yaparlar. Davete katılan misafirlere verilen ikramlar

günümüzde de devam etmektedir. Bazı nişan törenlerinde yemek ikramı da yapılmaktadır.

2.2.3.7. Nişanlılık Süresi

Nişanlılık süresi evlenecek çiftlerin birbirini daha yakından tanımalarına imkân sağlayan dönemdir. Bu dönemde gerek gelin ve damat adayı gerekse iki tarafın ailesi sık sık görüşüp birlikte vakit geçirirler. Böylelikle aileler de kaynaşmış olur. En çok da bayramlarda ve özel günlerde aileler bir araya gelirler.

Nişanlılık sürecinde erkek tarafı kız tarafına dinî bayramlarda koç gönderilir. Erkek tarafından kıza bazı hediyeler de götürülür. Altın saat, elbiselik kumaş bunlardan bazılarıdır. Bu hediyeler nişanlı görme sırasında da götürülebilir (Bakırcı ve Katı, 2019, s. 13).

Nişanlı kalma süresi ailelerin özel durumlarına göre değişiklik gösterebilir. (KK.1)

Damat askerliğini yapmamışsa askerden dönmesi beklenebilir. (KK.4, KK.9)

Çiftçilikle uğraşan aileler hasat zamanını bekleyebilir. (KK.3, KK.5)

Günümüzde gelin veya damat okuyorsa okullarının bitmesi veya damadın işe başlaması da düğün öncesinde halledilmesi gereken konulardır. (KK.22)

Nişanlılık çok uzarsa iyi olmayacağı düşünülür. (KK.7)

Kız ve erkeğin nişanlılık süresi boyunca çok fazla görüşmesi uygun bulunmaz. Genellikle ailelerden gizli saklı görüşme gerçekleşir. (KK.47, KK.48, KK.54)

Nişanlılık süresi Ramazan Bayramı'na denk gelirse erkek tarafı kıızı bayramcalık (bayramlık) alışverişine götürür. (KK.43, KK.55, KK.57)

Nişanlılık süresi Kurban Bayramı'na denk gelirse kızın kayınbabası kız evine kurbanlık koyun veya koç hediye getirir. (KK.17, KK.36, KK.39, KK.47, KK.49, KK.50)

Yine ayrıca bayramcalık alışverişine gidilir. Bu alışverişte kıza çeşitli kıyafetler ve hediyeler alınır. (KK.13)

Durumu iyi olan aileler gelinlerine altın takılar da alabilir. (KK.50)

Yapılan alışveriş tıpkı nişan alışverişi gibi kız evine komşular ve akrabalarla getirilir. Nişan ve düğün arasında iki bayram bulunursa her iki bayram için ayrı ayrı alışveriş yapılır. Her iki alışveriş ayrı ayrı kız evine getirilir. (KK.1)

Alınan hediyeler herkesin göreceği şekilde teker teker gösterilir. Kızın bunları giymesi istenir. Misafirlere çerez, lokum ve bisküvi ikram edilir. (KK.1, KK.2, KK.49)

Bu davete de yalnızca kadınlar katılır. Kadınlar kendi aralarında eğlenip dağılırlar. (KK.55, KK.57)

Nişanlılık süresi boyunca dünürler birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Çoğunlukla erkek tarafı kızı görmeye gelir. (KK.1)

Gelirken çeşitli hediyeler getiriler. Bu hediyeler meyve, sebze, tavuk, çerez, çay, şeker gibi yiyecekler olabildiği gibi geline kıyafet de getirilebilir. Eli boş gitmek ayıp sayılır. (KK.45, KK.55)

İlçede önceki yıllarda nişanlanan çiftlerin ayrılması ve nişanın atılması hoş görülmezdi. Nişan bozulması söz konusu olursa bu durumda kız ve erkek toplum tarafından eleştirilirdi. (KK.2)

Günümüzde kız ve erkek arasında herhangi bir sorun çıkarsa zorlamamak gerektiği düşünülür ve nişan atılır. Nişanı erkek tarafı atarsa kıza takılan takılar ve alınan hediyeler iade edilmez. Nişanı kız tarafı bozarsa alınan bütün hediyeler ve takılar erkek tarafına geri verilir. (KK.11, KK.12)

2.2.3.8. Dürü Götürme

Kız evinin nişandan sonra erkek evine hazırladığı armağanlara” dürü” denilmektedir. Aileler aralarında görüşüp kız tarafı kabul ederse yapılan bir gelenektir dürü götürme. Özellikle başlık parası alınmışsa kız evi mutlaka dürü hazırlar.

Damat, kayınbaba, kayınvalide, damadın kardeşleri, varsa babaannesi, anneannesi, dedesi, yengesi ve eniştesi için çeşitli hediyelerden bir bohça hazırlanır. (KK.5)

Bu hediyeler kıyafet, iç çamaşırı, çorap, eşarp, seccade, havlu, patik, lif vb. olabilir. (KK.2)

Hazırlanan hediyeler akrabalar ve komşularla erkek evine götürülür. Kayınbaba, dürü getirilince gelinine altın takı takar. Kız ve erkek davette bulunanların elini öper. (KK.2)

Sonrasında müzik açılıp eğlenilir. Dürü getirme merasimi bitince düğün hazırlıkları başlar. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.15, KK.34, KK.37)

2.3. Düğün Hazırlıkları

Türk evlilik kültüründe düğün öncesinde birçok gelenek, görenek ve uygulama vardır. Bu uygulamalardan “çeyiz hazırlama, düğün evinin hazırlanıp süslenmesi, misafirler için yiyecek ve içecek hazırlığı” düğün öncesinde yapılan âdetlerdendir (Durbilmez, 2013, s. 240).

Nişan yapıldıktan sonra sıra düğün hazırlıklarına gelir. Aileler bir araya gelerek düğün tarihi kararlaştırırlar. (KK.40)

Bu süre içerisinde kız ve erkek tarafının hazırlıkları tamamlaması gerekir. Evlenecek çiftin evi hazırlanmaya başlanır. (KK.26)

Ev eşyaları için alışverişe gidilir. (KK.40)

Kız tarafı çeyizlik yorgan hazırlığı yapar. (KK.55)

Kıza verilecek çeyizlik yorgan kızın annesi tarafından yapılır. (KK.2)

Eskiden evlenecek çiftlerin mobilya alışverişinin tamamını erkek tarafı yapardı. Kız tarafı isterse çeyizlik yastık, yorgan ve yatak odası takımını alabilirdi. (KK.1)

Başlık parası verilmişse ev mobilyasını kız tarafı almaktaydı. Ev mobilyası köylerde sadece bir oda için alınırdı. (KK.4, KK.5)

Eskiden düğün davetiyeleri yokken davetiye yerine kumaşlar kullanılmaktaydı. Bu kumaşlara “yol” adı verilmektedir. (KK.1)

Düğünden on gün önce düğün davetiyesi olarak alınan yolluk kumaşlar davetlilere dağıtılırdı. Bu kumaşlar davet edilecek kişilerin yakınlığına göre hesaplanırdı. (KK.5)

Düğünün zamanı davetlilere söylenirdi. (KK.1, KK.4, KK.5)

Günümüzde çiftler davet için düğün davetiyesi bastırmaktadır.

Fotoğraf 2. 5. Düğün davetiye örneği

Kaynak: (Durgun, 2024)

Düğüne az bir zaman kala düğün yemekleri hazırlanır. Düğüne gelecek misafirlere üç öğün yemek verileceği için düğün yemekleri çok olmalıdır. (KK.5)

Düğün yemeği hazırlıklarına bütün komşular çağırılır. Komşular arasında imece usulüne göre çeşit çeşit yemekler yapılır. (KK.1)

Araştırma bölgesinde düğün yemeği olarak köfte, mantı, su böreği, yaprak sarması, hoşaf, pilav ve tatlı olarak baklava yapılır. (KK. 1, KK.7, KK.9, KK.13, KK.21, KK.35, KK.49)

Hazırlıklar tamamlanıp düğün yaklaşınca düğün alışverişine gidilir. (KK.43, KK.47, KK.50)

Düğünden bir hafta önce gelin ve arkadaşlarını komşular ve yakın akrabalar yemeğe davet eder. Düğüne kadar hemen her gün bu davetler sürer. Gelin ve arkadaşları bu davetlerde kendi aralarında eğlenirler. (KK.1, KK.4, KK.5)

Düğünden bir gün önce gelini en yakın arkadaşı hamama götürür. Hamamda genç kızlar kendi aralarında eğlenirler. (KK.1)

2.3.1. Düğün Alışverişi- Düzen

Düğün öncesinde erkek tarafı kızı düğün alışverişine götürür. Düğün alışverişine ilçede “düzen” denilmektedir. Düğün öncesinde son alışveriş olan düzene kız, annesi, kardeşi, yakın akrabalar; erkek tarafından damat, kayınbaba, kayınvalide varsa kardeşler katılır. Öncelikle gelinlik, bindallı ve damatlık alınır. Yine nişan alışverişi gibi kızın ayakkabısına kadar bütün ihtiyaçları alınır. Kızın ailesine de kıyafetler alınır.

Düğün hazırlıklarının ilki düğün alışverişidir. Ailenin ileri gelenleri önceden düşündükleri yakın bir yere düğün alışverişi için giderler. Bu alışverişte gelin olacak kıza birçok hediye alınır. ‘Dürü görme’ adı verilen bu alışverişte kıyafet, takı, kumaş, eşarp, ayakkabı, tarak vb. her türlü ihtiyaç alınır (Öğüt Eker, 1998, s. 22-23).

Düğün daveti yerine geçen yol, düzende alınır. Yakın akrabaya alınacak yol kaliteli kumaştan aile başına en az iki metre olarak hesaplanır. Diğer davetliler için “çit” adı verilen kumaşlar aile başına birer metre olarak hesaplanır. Çitlerin kalitesi diğer kumaşa göre daha düşüktür. Yol kumaşı masrafını erkek tarafı karşılar. (KK.1, KK.4, KK.12, KK.26, KK.34, KK.34, KK.37, KK.38, KK.56)

Düzende kız tarafı damada saat alır. (KK.56)

Düzen alışverişinde alınanlar ertesi gün akrabalar ve komşularla kız evine getirilir. Kız evinde davetlilere çerez, fıstık, bisküvi ve lokum ikramı yapılır. Düzende alınanlar misafirlere gösterilir. (KK.1)

Kadınlar düzende kendi aralarında eğlenirler. Davete gelen herkes kıza hediye getirir veya bahşiş verir. (KK.1, KK.4, KK.12, KK.16, KK.37, KK.38, KK.51, KK.55, KK.56)

2.3.2. Danışık Daveti

Düğünden birkaç gün önce erkek tarafı yemek daveti verir. Akraba ve komşularından en az kırk kişi bu davete çağırılır. Davete erkekler katılır. Düğün masraflarına yardımcı olunması amacıyla yapılan bu davete ilçede “danışık” denir.

Öncelikle davetliler akşam yemeğini hep birlikte yerler. Ardından düğün kâhyası olan “bölükbaşı” seçilir. (KK.1, KK.3, KK.9, KK.10, KK.33, KK.38, KK.50, KK.52)

Bölükbaşı ailenin akrabasıdır. Düğün odasında oturur, kayınbabaya yardımcı olur. Düğünün birçok masrafını üstlenir. Hayırlı olsun gelen misafirleri karşılar. Misafirlere ikram edilecek çay, kolonya vb. şeyleri karşılar.(KK.2)

Düğün odasına gelen misafirlere çay ikramında bulunacak bir çaycı tutar. Çaycının görevi gelen misafirlere çay ikramında bulunmaktır. (KK.8)

Düğün odasında çay sürekli hazır hâlde bulunur. (KK.3, KK.5, KK.11, KK.22, KK.23, KK.33, KK.38)

Düğünde tutulacak müzisyenlere verilecek para, kız evi uzaktaysa arabaların masrafi davete gelen misafirlere eşit miktarda pay edilir. Böylelikle herkes düğün sahibine yardım etmiş olur. (KK.3)

Bölükbaşı yardım işini organize eder. (KK.6)

Düğün odasının neresi olacağı kararlaştırılır. (KK.2)

Düğün odası damadın evine yakın olmalıdır. (KK.8)

Müzisyenler düğünün ilk günü düğün odasının önünde çalmaya başlarlar. (KK.9)

Düğünle ilgili masraflar konuşulup çaylar içilince danışık daveti sona erer. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.5, KK.6, KK.15, KK.22, KK.27, KK.31, KK.38, KK.39)

2.3.3. Bayrak Kaldırma

Boğazlıyan’ da düğünler üç gün sürer. Çok zorunlu olmadığı sürece düğünler cuma, cumartesi ve pazar günü yapılır. Bazı özel durumlarda hafta içinde de düğün yapıldığı görülmektedir. Cuma günü düğün başlayacaksa bütün hazırlıklar tamamlanıp Cuma namazı beklenir. Düğünün ilk günü olan cuma günü erkekler cuma namazına gider. Namaz bitiminde damadın babası imama bayrak kaldırma olduğunu söyler. İmam camide bulunan cemaate kayınbabanın adını söyleyerek insanları bayrak kaldırmaya

buyur eder. Cemaat cami çıkışında hep birlikte damadın evine gelir. Damadın evine bayrak dikilerek düğün başlatılır.

Eve bayrak dikme düğünün başlangıcı demektir. Bayrak dikme merasimi öğle veya ikindi namazının bitiminde cami hocasının da gelmesiyle başlar. Hocanın okuyacağı dualar ve iyi dilekler eşliğinde kurban kesilerek bayrak dikilir (Başçetinçelik, 2001, s. 9).

Fotoğraf 2. 6. Düğün odasına asılan bayrak

Kaynak: (Durgun, 2024)

Cemaat cami imamı ile düğün evine gider. İmam orada dua okur. Türk bayrağı herkes tarafından görülebilecek bir yere asılır. Bayrak asmanın amacı düğün evini belirlemektir. Bölükbaşı olan kişi eline bir elma alarak elmayı havaya atar. Burada atılan elma, doğurganlığı ve bereketi temsil etmektedir. Elmayı yakalayan kişi damadın yanına gider ve damattan bahşiş alır. Başka bir uygulama da elmanın yüksek bir yere konulması şeklindedir. Elmayı bulunduğu yerden düşüren kişi yine damattan bahşişini alır. (KK.5)

Fotoğraf 2. 7. Bayrak kaldırmada elmayı yakalamaya çalışanlar

Kaynak: (Durgun, 2024)

Bayrak kaldırmada elmanın havaya atılıp bir kişinin elmayı yakalaması “bir kızı kırk kişi ister, bir kişi alır.” düşüncesiyle de ilişkilidir. (KK.40)

Düğün odasında bulunan kişiler okunan duanın ardından öğle yemeklerini yerler. Müzisyenler şarkılar söylemeye başlar. Çalgı başlayınca düğün başlamış olur. (KK.1, KK.3, KK.5, KK.7, KK.22, KK.31, KK.33, KK.38, KK.44, KK.50, KK.51, KK.52, KK.53, KK.54, KK.55)

Fotoğraf 2. 8. Bayrak kaldırma yemeği

Kaynak: (Durgun, 2024)

Bayrak kalktığı gün akrabalar ve komşular kız evine ve erkek evine hayırlı olsunlar giderler. Giderken elleri boş gitmezler. Çay, şeker, içecek, tavuk, bir koli yumurta, kuru pasta, tatlı en çok götürülen hediyelerdir. (KK.2)

Kız evine giden misafirler yakınlık derecesine göre geline çeyizlik hediye de götürebilirler. (KK.1)

2.3.4. Çeyiz Sayımı

Araştırma sırasında her aile maddi durumuna göre kızına çeyiz hazırlar. Çeyiz hazırlama işine çocuğun annesi daha kızı küçükken başlar. Özellikle el emeği olan çeyiz hazırlıkları oldukça önemsenir. Genellikle danteller, işlemeler, el emeği örgüler çeyiz sandığı için hazırlanır. Bunların dışında küçük ev aletleri, tekstil ürünleri, mutfak eşyaları da kızlar tarafından çeyiz için alınır.

Gelin adayı nişanlandıktan sonra çeyiz hazırlığı hızlandırılır. Önceki yıllarda başlık parası verilmişse kızın yatağını, halısını, yorgan ve yastığını kız tarafı almaktaydı. Günümüzde bu gelenek devam etmemektedir. Kız tarafı ve erkek tarafı maddi

durumlarına göre çocuklarına çeyiz vermektedir. Günümüzde kırsal kesimlerde ev mobilyasını erkek tarafı almaktadır.

Gelin için baba evinde hazırlanan eşya, mal ve mülk anlamına gelen çeyiz kelimesi Arapça “cihaz” sözcüğünden gelmektedir. Kültürümüzde kız çocukları için küçük yaşlardan itibaren çeyiz hazırlığı başlar. Çeyiz olarak verilen eşyalar: yastık, yorgan, çarşaf, kilim, tabak vb. şeylerdir (Artun, 2014, s. 209).

Fotoğraf 2. 9. Çeyiz için örülen lifler

Kaynak: (Durgun,2024)

Kızın çeyizlik eşyaları halk kültüründe önemsenir. Durbilmez, düğün öncesinde gelinin çeyizinin erkek evine götürülerek orada sergilendiğini söylemektedir. Çeyize bakmak isteyen kadınlar ve kızlar çeyiz serilen odaya girerler. “Sandık açma” denilen bu gelenek kızın maharetini ortaya koymak ve aynı zamanda el sanatlarının sürdürülmesini de sağlamaktadır (Durbilmez, 2013, s. 240).

Fotoğraf 2. 10. Çeyiz için örülen patikler

Kaynak: (Durgun, 2024)

Kız evinden çeyiz taşınırken misafirlere ikramlarda bulunulur. Çeyiz götürülmeden önce özenle hazırlanır. Kurdelelerle bağlanır (Uysal, 2019, s. 185).

Kıza ailesinin vereceği çeyizin dışında damadın annesi de oğlu için çeyizlik eşyalar alabilir. Mutfak eşyaları, gelinine hediyecek danteller, yazmalar, küçük ev aletleri damadın annesi tarafından oğluna çeyiz olarak alınan eşyalardır.

Bazı kayınlıdeler gelinlerine değerli ziynet eşyası da hediye verebilmektedir.

Fotoğraf 2. 11. Çeyizlik danteller

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 2. 12. Eskiden çeyiz için örülen paspas

Kaynak: (Durgun, 2024)

İlçede çeyiz sayımı uygulaması şu şekilde yapılır:

Evlenecek kıza ailesinin verdiği bütün çeyizlik eşyası evin bahçesine çıkarılır. Düğünün ikinci günü olan cumartesi sabahı erkek tarafı yakınları ve komşuları ile bir araç olarak

kız evine gelir. Kızın da yakınları ve komşuları çeyiz sayımına katılır. Ayrıca cami imamı ve mahallenin muhtarı da sayımda bulunur. Kızın çeyizinde bulunan her türlü eşyanın tek tek fiyatı belirlenir. Bir kâğıda bütün eşyalar fiyatları ile yazılır. (KK.3, KK.5, KK.10, KK.11, KK.18, KK.23, KK.33) Avşarlarda kız evi ve erkek evinin verdiği çeyizler karşılaştırılır. Gelinin çeyizi pahada daha fazla gelirse erkek tarafı ayıplanır. (Aydoğdu,2005:78)

Fotoğraf 2. 13. Çeyizlik danteller

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 2. 14. Çeyiz sayımı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Yazılan her eşya araca yüklenir. Sayımı orada bulunan herkes izler. Çeyizin sayımı bitince en son gelinin sandığına sıra gelir. Gelinin sandığı hemen teslim edilmez. Kardeşlerden biri sandığa oturur. Damattan bahşiş almadan kalkmaz. (KK.3, KK.5, KK.33, KK.35)

Sandık da araca yüklenince sayım biter. Eşyaların yazıldığı kâğıt muhtara, damada ve iki şahide imzalatılır. (KK.1, KK.2, KK.43, KK.44)

Buradaki amaç gelinin hakkını korumaktır. Yazılan kâğıt herhangi bir anlaşmazlıkta boşanma olursa yazılı olan miktarı damadın geline ödemesi için bir senettir. (KK.56)

Çeyiz sayımı bitince eşyaların yüklendiği araç erkek evine götürülür. Aracın üzerine çıkıp gelinin yastıklarından birini alıp kaçan kişi damada giderek bahşiş alır ve yastığı iade eder. (KK.50, KK.52, KK.53)

Gelinin çeyizi gidince kız evinden birkaç kişi eşyaları yerleştirmeye gider. Kızın çeyizi erkek evine serilir. (KK.6, KK.13, KK.14)

Gelen giden komşular çeyizi görmeye gelir. (KK,35) Aynı günün akşamı kına gecesi yapılır. (KK.37)

2.3.5. Kına Gecesi

Kına, kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Geline yakılan kına, kızın evine ve eşine kurban edilmesini simgeler. Aynı zamanda temizliğin ve saflığın simgesi olarak görülür.

Bingöl’ de kına gecesi kız evinde kızın giydiği yöresel giysilerle yapılır (Irmak, 2016, s. 124).

Kına gecesine gelin ve damat önce gelinlik ve damatlık ile katılıp, meydanda oynarlar. Davetliler de onların çevresinde oynar (Koyuncu, 2019, s. 358).

Muş’ta kına önce kıza sonra erkeğe yakılır. Böylelikle gelin ve damat birbirlerine kurban edilmiş, adanmış olurlar. Bu geleneğin kökeni gelin ve damadın kötü ruhlardan korunmasına dayanmaktadır (Kalafat, 2010, s. 312).

Kına eğlencesinde uğursuzluk olmamasına dikkat edilir. Bunu önlemek amacıyla iki kişi gelini kolundan tutup üç kere sandalyeye oturtup kaldırır. İsteyen davetlilere hediye olarak kına ikram edilir. Damat kınaya katılmaz. Erkek evinde ayrıca eğlence yapılır. Damadın sadece serçe parmağına kına yakılır (Irmak, 2016, s. 124).

Fotoğraf 2. 15. Kına

Kaynak: (Durgun, 2024)

Boğazlıyan'da kına geceleri cumartesi günü çeyiz sayımının ardından yapılır. (KK.17, KK.18, KK.36, KK.47)

Cumartesi günü sabah çeyiz sayımı yapılır. Akşam da kına gecesi merasimi düzenlenir. Kına gecesi kız evinde yapılır. (KK.57)

Fotoğraf 2. 16. Kına gecesi

Kaynak: (Durgun, 2024)

Düğüne davet edilen kişiler cumartesi günü akşam ezanından sonra kız evinde toplanır.

(KK.37, KK.42, KK.51, KK.54, KK.56, KK.57)

Bölgemizde gelin, kına öncesi arkadaşları ile hazırlanır. (KK.47)

Eskiden bindallı giyme geleneği yoktu. Kız beğendiği bir elbisesini kına gecesinde giyerdi. (KK.4, KK. 6, KK.13, KK.20, KK.21, KK.26)

Günümüzde kına hazırlığı için kuaföre gidilmektedir. (KK.12, KK.22, KK.33)

Erkek tarafı gelmeden müzisyenler kız evine gelir. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.5)

Erkek tarafı kına tepsisi ile gelir. Kınayı genellikle tecrübeli yengeler hazırlar. Kına tepsisinin üzerine mumlar dikilir. (KK.12)

Hazırlanan kınadan damada gönderilir. Kına tepsisini götüren kişi damattan bahşiş alır. (KK.2, KK.4, KK.5)

Hep birlikte gelinin etrafında dolaşarak şarkı söylenir. (KK.41, KK.45)

Kına yakmaya eskiden damat gitmezken günümüzde damatlar da kına gecesine katılmaktadır. (KK.35, KK.45) Gelin ve damat sandalyeye oturtulur. Damadın başına bolluk ve bereketin sembolü olan yeşil, gelinin başına cesaret ve sevginin sembolü olan kırmızı örtü atılır. (KK.49)

Kına yakacak tecrübeli bir aile büyüğü veya damdın yengesi kınayı yakar. Önce geline kına yakılır. Gelin avucunu hemen açmaz. Kayınvalide gelir gelinin avucuna çeyrek altın koyar. Gelin avcunu açar ve kına yakılır. Aynı şekilde damat da elini açmaz ve kaynanasından çeyrek altın alır. (KK.1, KK.4, KK.15, KK.16)

Kınaya katılanlardan isteyenlere kına ikram edilir. (KK.17)

Fıstık ve çerez misafirlere ikram edilir. (KK.7, KK.8, KK.35, KK.57)

Kına devam ederken damat ve arkadaşları düğün evine gider. Orada bölükbaşı damadın arkadaşları arasından birini damat sağdııcı olarak seçer. (KK.3, KK.5)

Kına yakma işi bitince eğlence başlar. Hep birlikte geç saatlere kadar eğlence olur. (KK.11, KK.12, KK.38)

Kına bitip erkek tarafı evine gidince kız tarafından birkaç kişi erkek evine hayırlı olsun gider. (KK.1, KK.2)

Gençler kendi aralarında geç saatlere kadar eğlenir. (KK.5, KK.6)

Kızın arkadaşları o gece hep birlikte gelinin yanında kalırlar. Gelinin ellerine ve ayaklarına tekrardan kına yakılır. Geç saatlere kadar eğlenirler. Kına gecesi erkenden uyuyan kızlara şaka yapılır. Kızlara fark ettirilmeden uyuyanların yüzleri renkli kalemlerle boyanır veya giysileri yatağa dikilir. (KK.4, KK.6, KK.7, KK.14)

2.4. Düğün Sırası

Boğazlıyan’da düğünler pazar günü yapılmaktadır. Öncelikle düğün günü sabahtan gelin kuaföre götürülür. “Gelin başı” adı verilen hazırlık yapılır. Gelinin yanına kız kardeşleri ve arkadaşları da gider.

Artun, bazı bölgelerde düğünlerin salı günü başladığını pazar gününe kadar sürdüğünü söylemektedir. Perşembe günü yapılan bu düğünlere “perşembe düğünü”, pazar günü yapılan düğünlere ise “pazar düğünü” adı verilir. Düğünler cuma günü başlar. Akrabalar, komşular ve tanıdıklar düğüne çağrılır (Artun, 1998, s. 11).

Gelinin kuaför masrafı damat tarafından karşılanır. Gelinin hazırlığı bitince damat, gelini evine bırakır. Daha sonra damat arkadaşları ile “damat tıraşı” olmaya gider. (KK1) Bu esnada düğüne katılacak olan misafirler her iki tarafta toplanır. Erkek tarafı araçlara binip gelin almaya gider. (KK.2)

2.4.1. Gelin Alma

İlçede gelin alma pazar günü sabah olur. Gelin almaya damadın ailesi ve yakınları katılır. Ayrıca yanlarında bir de imam bulunur.

Düğünün üçüncü veya dördüncü günü, gelinin kocasının evine götürülmesine Türkiye’de “kız alma”, gelin alma”, “gelin götürme” adları verilir (Durbilmez, 2013, s. 252). Gelin almaya geldiklerinde vedalaşma faslı vardır. Gelin ailesi ile vedalaşır. Büyüklerinin elini öper. Gelin kapıdan çıkarken baba evinde kullandığı kaşık eline verilir. Baba evinde kısmetinin bittiği anlamına gelen bu işlem için gelinin kaşığı kırması istenir (Uysal, 2019, s. 187). Gelinin bekâr kız kardeşi varsa gelin evden çıkmadan önce arkasını dönüp üç defa arkasına bakar. Bu uygulamanın amacı onların da kısmetinin açılmasıdır (Irmak, 2016, s. 124).

Gelin almaya gidilmeden önce damat ve sağdıç gelin arabasını süsletir. Kalabalık bir araç konvoyu oluşturulur. Araçlar peş peşe gelin evine giderler. Gelin almaya gelen araçların aynasına kız tarafı havlu bağlar. Bu bir çeşit hediyedir. Düğün konvoyu kız evine gelmeden önce gelinin ayakkabısının altına bekâr olan kızların isimleri yazılır. Gelin düğünden sonra ayakkabısını çıkardığında yazılan isimlerden hangisinin silinmiş olduğuna bakar. İsmi silinmiş olan kişinin evlilik sırası gelmiş demektir. (KK.7)

Ayakkabının altına isimler yazıldıktan sonra gelinin varsa erkek kardeşi, yoksa akrabalarından bir erkek gelinin beline önceden hazırlanan kırmızı bir kurdele bağlar. Bu kurdeleye “kardeş kuşağı” adı verilir. Bu kuşak kızın beline üç defa bağlanıp çözülür. Ardından sıkıca düğüm atılır. Gelinin bereketinin ve temizliğinin sembolü olan kuşağı sadece damat çözebilir. (KK.1)

Fotoğraf 2. 17. Kardeş kuşağı bağlama

Kaynak: (Durgun, 2024)

Kız evinde hazırlıklar devam ederken erkek tarafı araçlara binip konvoy oluşturur. Uzunca bir konvoy oluşunca gelin almaya gidilir. Bu esnada kız evine yaklaşıldığında arabalar gelin almaya geldiklerini haber vermek için kornaya basar. (KK.2)

Erkek tarafı kız evine geldiğinde içeri girmek için müsaade istenir. Ancak kapı hemen açılmaz. Damadın kardeşleri kapının arkasında durup bahşiş ister. (KK.5)

“Kapı bastırma” adı verilen bu gelenek günümüzde devam etmektedir. Damat veya akrabaları bahşiş verince kapı açılır. Gelin ve damat aile büyüklerinin ellerini öperler. Vedalaşma faslının ardından dualar eşliğinde gelin baba evinden alınır. Evden çıkmadan

önce kınada olduğu gibi damadın başına yeşil, gelinin başına kırmızı örtü atılır. (KK.49)
Gelin ve damat kalabalığın içinden geçerek gelin arabasına biner. (KK.55)

Fotoğraf 2. 18. Gelin ve ailesinin vedalaşma anı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 2. 19. Vedalaşma

Kaynak: (Durgun, 2024)

Önde gelin arabası, arkada diğer araçlar konvoy halinde mahalleyi dolaşır. En son mezarlığa gidilir. Atalar kültürüne saygı gereği mezarlığın etrafından dolaşılıp dua edilir. (KK.1, KK.6, KK.13, KK.19, KK.21, KK.29, KK.35) Mahallenin çocukları düğün konvoyunun önünü keserler. Çocuklara içinde para olan zarflar verilir. (KK.11, KK.12, KK.18, KK.51, KK.52) Eskiden gelin almaya fayton veya traktörle gidilirken günümüzde otomobillerle gidilmektedir. (KK.43) Birçok köyde gelin alma sırasında gelinin çeyizi de götürülürdü. Gelin traktörün arkasına takılan römorka bindirilirdi. Gelinin arkasında bir kişi eline büyük bir ayna alır ve gelin, kocasının evine getirilinceye kadar aynayı tutmaya devam ederdi. Burada ayna gelinin yolunun aydınlık

olmasını, gelini kötülüklerden uzak tutmayı, şans ve uğuru sembolize etmektedir. (KK.1, KK.2, KK.4)

Fotoğraf 2. 20. Gelin alma

Kaynak: (Durgun, 2024)

İlçede önceki yıllarda başka köylerden gelin alınıyorsa gelin alayı köyün girişinde karşılanırdı. Elinde bayrak taşıyan ve gelin alayını karşılayan kişiye “bayraktar” denilirdi. Bayraktar ve köyün gençleri gelin alayına bazı sorular sorar. Misafirler soruları bilirse köye girebilirler. Sorular doğru cevaplanmazsa ceza olarak para öderlerdi. (KK.4) Günümüzde ilçede bu gelenek devam etmemektedir.

2.4.2. Gelin İndirme

Düğün konvoyu eşliğinde gelin alınca arabalar kornaya basarak erkek evine gelir. Gelin indirme merasimi oldukça önemlidir. Bütün davetliler bu merasimi ilgiyle izler. Gelin damadın evine getirilince hemen arabadan inmez. Kayınbabası gelinin yanına çağırılır. Kayınbabası gelinine herhangi bir bağışta bulunur. Ev, tarla, araba, bahçe vb. şeylerden maddi durumuna göre gelinine bağışladığını söyleyebilir. Gelin araçtan iner inmez önüne bir tahta kaşık konulur. Uğur getireceğine inanıldığı için gelin kaşığın üzerine basıp tahta kaşığı kırar.

Kırgızlar ve Kazaklarda gelin kocasının evine getirilir. Gelin kocasının evine geldiğinde önceden yakılmış ocaktaki ateşin üstüne yağ atar ve secde eder. Bu gelenek Şamanizm’in izlerini taşımaktadır. Başkurtlar’da gelinler kayın babanın içtiği su kenarına gümüş paralar atarlar. Bu saçı geleneğini selam vererek yerine getiriler. Bu geleneğe halk arasında “su gösterme” töreni denir (İnan, 1986, s. 167). Gelin kocasının

evine getirildiğinde Besmele ile içeri alınır. Ocağın yanına götürülen gelin evdeki ocağı öper. Geline tatlı bir hayatı olsun diye şerbet içirilir (Çelik, 2001, s. 12). Boratav’a göre gelin önce kayın babanın elini öper. Ardından kayınbabası bereket için buğday ve arpa gibi bazı tahılları etrafa atar (Boratav, 1984, s. 185). Diyarbakır yöresinde eve gelin geldiği zaman ayağına su dökülmesi geleneği vardır. Halk arasındaki yaygın inanca göre gelinin ayağına su dökülmesi eve uğur getirmektedir (Kalafat, 2010, s. 314). Başka bir uygulamaya göre de gelin eve girerken ağızları tatlı olsun diye bal alıp kapıya sürer. Doğacak çocuklarının boyu uzun olsun diye gelin bacaya baktırılır (Öğüt Eker, 1998, s. 27).

İlçede eve getirilen gelinin sağlıklı bebekleri olsun diye kucağına bir bebek verilir. Gelin önceden yanında hazır bulundurduğu bir hediyeği bebeğe verir. Bu hediye çorap, çamaşır, havlu, patik vb. olabilir. (KK.1, KK.2)

Fotoğraf 2. 21. Gelinin kucağına verilen bebek

Kaynak: (Durgun, 2024)

Evin bahçesinden kapıya kadar gelinin geçeceği yol üzerine süpürge, kürek, kova vb. nesneler bırakılır. Bunları toplayarak içeri girerse gelinin becerikli ve hamarat olduğu düşünülür. Toplamadan girerse çok hoş karşılanmaz. (KK.21, KK.35)

Gelin evin kapısına gelince içerisinde buğday, mercimek, fasulye, nohut, şeker ve bir miktar paranın bulunduğu bir testi yere vurularak kırar. (KK.1)

Bu bereket ve uğur için yapılan bir işlemdir. (KK.1, KK.4, KK.5, KK.12, KK.57)

Testinin içinde bulunan şeker ve paraları çocuklar toplar. (KK.1)

Gelinin kayınvalidesi evin kapısında bekler. Gelin ve damat içeri girerken ağızlarının tadı bozulmasın diye bir kâse içerisinde bulunan balı geline ve damada yedirir. Aynı şekilde onlar da damadın annesine bal yedirir. Daha sonra kayınvalide kolunu kapıya yaslar, kayınvalidesinin sözünden çıkmasın, ona bağlı olsun diye gelin onun kolunun altından içeri girer. (KK.4, KK.5, KK.15, KK.17, KK.18, KK.33)

Fotoğraf 2. 22. Gelin indirme

Kaynak: (Durgun, 2024)

Gelin ve damat evde yarım saat kadar oturur ardından dışarı çıkarlar. Bu arada düğün için getirtilen çalgı hazırlanır. Müzik çalmaya başlar. (KK.1)

Hep birlikte oynarlar, halay çekerler. (KK.37) Ardından takı töreni yapılır. Misafirler hediyelerini verirler ve düğün sona erer.

Fotoğraf 2. 23. Düğün çalgı ekibi

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 2. 24. Düğün eğlencesi

Kaynak: (Durgun, 2024)

Gelin ve damada takılar takılır. (KK.4, KK.6)

Takı merasiminin ardından damat arkadaşları ile dışarı çıkar, yatsı ezanına kadar gelmez. Evde yalnızca yakın akrabalar ve gelinin arkadaşları kalır. Damat gelinceye kadar eğlenirler. (KK.1, KK.57, KK.6)

2.4.3. Düğün Yemeği

Öğle ezanından sonra düğün yemeği hazır olur. (KK.3, KK.10, KK.13, KK.14, KK.35, KK.45)

Çalışma bölgesinde düğün yemekleri düğünden günlerce evvel komşularla birlikte hazırlanır. Düğün evinde her öğünde misafirlere yemek ikram edilir. (KK.9)

Çorba, köfte, mantı, yaprak sarması, su böreği, hoşaf, baklava geleneksel düğün yemekleridir. (KK.34)

Düğün günü eskiden bu yemekler ikram edilirken günümüzde düğüne katılanlara pilav üstü et, ayran, tatlı veya kıymalı pide ikram edilmektedir. (KK.7)

Düğün evine masalar hazırlanır misafirler yemeklerini yiyip dağılırlar. (KK.1, KK.2, KK.4, KK.6, KK.8, KK.16, KK.17, KK.26, KK.35, KK.42, KK.47, KK.55)

Fotoğraf 2. 25. Düğün için hazırlanan baklavalar

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 2. 26. Düğün için hazırlanan mantı

Kaynak: (Durgun,2024)

2.4.4. Nikâh

2.4.4.1. İmam Nikâhı / Resmî Nikâh

Araştırma bölgesinde eskiden küçük yaşta evlilikler olduğu için resmî nikâh düğünde kıyılmamaktaydı. İmam nikâhı da denilen dinî nikâh düğünün yapıldığı akşam kıyılmaktaydı. (KK.4, KK.5)

Bazı köylerde düğün öncesinde de nikâh kıyılabilmektedir. (KK.50)

Türkiye’de düğünün öncesinde nikâh kıyılırken bazı uğursuzlukların olabileceğinden korkulur. Bu nedenle dinî nikâh kıyılırken, nikâh zamanı ve mekânı kimseye söylenmez, gizli tutulur (Durbilmez, 2013, s. 246).

Damat ve arkadaşları düğünden sonra dışarı çıkarlar. Akşama doğru eve geldiklerinde imam çağırılır ve çiftin dinî nikâhları iki şahidin huzurunda kıyılır.

Dinî nikâh kıyılırken dikkat edilmesi gereken bazı durumlar vardır. Boğazlıyan’ da nikâh esnasında gelin ve damadın nikâhı kilitlenmesin, uğursuzluk olmasın diye parmaktaki yüzüklerle oynanmaz, parmaklar çıtlatılmaz, nikâh esnasında yabancılar bulunmaz. (KK.1, KK.2, KK.4)

İlçede önceki yıllarda resmî nikâh önemsenmemekteydi. Kaynak kişilerimizden çoğu resmî nikâhlarının düğünlerinden çok sonra kıyıldığını söylemişlerdir. Bazı aileler çocukları okula başlayıncaya kadar nikâh kıydırmamışlardır. (KK.2, KK.5)

Fotoğraf 2. 27. Nikah şekeri

Kaynak: (Durgun, 2024)

Günümüzde resmî nikâhlar genellikle düğünden önce kıyılmaktadır (KK.1)

Çiftler önceden belediyelere başvurarak nikâh için gün alırlar. Bazı çiftler düğünle nikâhı aynı günde yapabilmektedir. Düğün öncesi yapılan nikâha akrabalar, komşular ve arkadaşlar davet edilir. (KK.2)

Nikâh salonunda nikâhları memur tarafından kıyılır. Davete katılanlara nikâh şekeri ikram edilir. (KK.7, KK.31, KK.44, KK.50)

2.4.4.2. Gerdek

İlçede damat gerdeğe girmeden önce arkadaşları ile eğlenir. Ardından arkadaşları damadı evine getirir. Damat içeri girecekken sırtını yumruklarlar. Damat bu

yumruklardan kaçarak kapıyı kapatır. Gelin ve damat namaz kılarlar. Ardından damat geline yüz görümlüğü olarak bir takı hediye eder ve gelinin duvağını açar. (KK.13)

Damat gerdeğe girmeden önce arkadaşları eğlence amacıyla damadın sırtına yumruk vurular. Buradaki önemli gelenek damadın olgun bir erkek olması ve evlenmemiş arkadaşlarını evlilik öncesinde bırakmasıdır (Aça, 2016, s. 52). Örnek'e göre gelin ve damat evlendikten sonra kalacakları yere giderler. Burasının adı "gerdek evi", "gerdek damı" veya "gerdek odası"dır. Damadın sağdıç ve diğer arkadaşları damadı gerdek odasına getirirler. Bazı kırsal bölgelerde damat namaz kıldıktan sonra, ilahiler eşliğinde gerdeğe sokulur (Örnek, 2022, s. 273). Elazığ'da yapılan düğünün bitişinde gerdeğe girecek kıza şerbet ikram edilir. Gelin şerbeti damada ikram edecekken damada sezdirmeden üç kere tükürür gibi yapar. Buradaki amaç evliliğinin mutlu ve huzurlu olmasını sağlamaktır (Kalafat, 2010, s. 314). İlçede önceki yıllarda gelinler kayınbabasının evine getirilirdi. Burada bir oda hazırlanırdı. Gelin ve damadın ayrı bir evi olmazdı. Günümüzde evlenen çiftler kendi evlerine yerleşmektedir.

Türkiye'de evlenen çiftler gerdek gecesini erkek evinde geçirmektedir. Tatar Türklerine özgü geleneğe göre güvey, kız evinde gerdeğe girer. Bu süre iki gün veya sekiz gün arasında değişebilir (Durbilmez, 2013, s. 246).

2.5. Düğün Sonrası

Düğünden bir gün sonra gelin ve damat erkenden kalkar. Aile büyüklerinin elini öper. (KK.4, KK.6, KK.15)

Gelin, yatağını özellikle dağınık bırakır. Evde bulunan akrabalarından biri gelinin yatağını toplar. Gelin bu kişiye bahşiş verir. (KK.2, KK.4) Daha sonra damadın ailesi ve yakın akrabaları için kız evinde hazırlanan bohçaları gelin herkese hediye eder. Kayınvalide, kayınpeder, kardeşler, eltiler, yengeler, babaanne, anneanne, dedeler, damat, sağdıç ve bölükbaşı için ayrı ayrı hediyecek bohçalar önceden hazırlanır gelinin odasına bırakılır. (KK.35, KK.43, KK.48)

Komşular ve akrabalar ertesi gün düğün evine gelirler. Gelen misafirlere şeker ikram edilir. Gelinin bir eline aydınlık ve uğurun simgesi olan ayna, diğer eline bolluk ve bereketin simgesi olan bir avuç buğday verilir. Gelin ortada gezinerek buğdayı etrafa

saçar. Geline duvak takılıp açılır. Gelin orada bulunan büyüklerin ellerini öper. Ardından herkes eğlenir. Misafirlere tatlı ve çay ikram edilir. (KK.48)

2.5.1. Damat Bohçası

İlçede damat bohçası özel olarak hazırlanır. Oldukça süslü ve gösterişli bu bohçanın içinde damat için gömlek, çorap, iç çamaşırı, havlu, pijama, mendil, kravat, tesbih, el örgüsü süveter gibi ailenin maddi durumuna göre hediyeler konulur. (KK.49, KK.57)

2.5.2. Yol Açma

Düğünden yaklaşık bir hafta sonra gelin, damat, kayınvalide, kız evine oturmaya gider. Buna ilçede “yol açma” denir. (KK.7, KK.9, KK.22)

Yol açmaya önce gelin gider. (KK.1, KK.37) Daha sonraki hafta gelinin ailesi erkek tarafına yol açmaya gelir. Misafirlere yemekler ikram edilir. Hep birlikte oturup sohbet edilir. Her iki taraf da yol açmaya giderken çeşitli hediyeler götürür. Kızın annesi akrabalara çerezler ikram eder. Yol açma olmadan gelin annesinin evine gidemez. (KK.2, KK.15, KK.31, KK.41)

İlçede eskiden gelin, yol açmaya altı ay veya bir yıl sonra giderdi. (KK.1, KK.4, KK.6) Bazı köylerde bebeği olmadan gelin yol açmaya, ailesini görmeye gidemezdi. (KK.11) Günümüzde bu âdetler geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Ancak yol açma geleneği sürmektedir.

2.6. Değerlendirme

İlçede birçok evlilik çeşidi görülmektedir. Bunlar içerisinde en yaygın olanı görücü usulü ve akraba evliliğidir. Günümüzde bu evlilikler devam etmekle birlikte anlaşarak evlenme yaygınlaşmıştır. Bu evliliklerin dışında berdel, beşik kertmesi, çok eşlilik, kayın birader ve baldızla evlilik gibi diğer evlilik çeşitlerinin önceki yıllarda görüldüğü tespit edilmiştir.

İlçede başlık parası geleneği devam etmemektedir. Bununla birlikte kız isteme, söz kesme âdetleri sürmektedir. Gerek anlaşmalı evliliklerde gerekse görücü usulü evliliklerde beğenilen kızı damadın ailesi istemeye gider. Aile büyüklerinin de katılımıyla gelin ve damada yüzük takılır. Eskiden nişan geleneği çoğu ailenin yaptığı bir tören iken

günümüzde bazı aileler söz kesiminden sonra sadece düğün yapmaktadır. Nişan şerbeti ve nişan helvası günümüzde yapılmamaktadır. Önceki yıllarda nişan kız evinde yapılmıyorken günümüzde çoğunlukla düğün salonlarında yapılmaktadır.

Türk Dünyasında olduğu gibi ilçede de evlilik âdetlerinden olan çeyiz ailenin maddî durumuna göre verilmektedir. Çeyiz sayımı artık yapılmamaktadır. İlçenin bazı köylerinde danışık daveti ve bölükbaşı seçme âdeti devam etmektedir. Düğünün başladığı gün düğün evini belirlemek amacıyla yapılan bayrak kaldırma geleneği köylerde sürmektedir.

Önceki yıllarda ilçede kına gecesine damat katılmıyorken günümüzde kına eğlencesinde gelin ve damat birlikte bulunmaktadır. Kınadan bir gün sonra kız almaya gidilmektedir. Gelin baba evinden çıkmadan önce bekâretin sembolü olan kardeş kuşağı bağlanmaktadır. Gelin erkek evine getirildiğinde yapılan uygulamalar daha çok yeni evlenen çifti zararlı durumlardan ve nazardan korumak amacına yöneliktir. Gelin ve damadın ağzına bal sürülmesi, gelinin kayınvalidenin kolunun altından geçirilmesi uygulaması köylerde varlığını sürdürmektedir. İlçede düğün sonrası yemek geleneği de ailenin maddî durumuna göre devam etmektedir. İlçenin kırsal kesimlerinde düğün sonrası yol açma geleneği sürmektedir. Çalışma bölgesinde kaynak kişilerden yaptığımız tespitler neticesinde evlenme geleneklerinin çoğunun değişime uğradığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜM

Geçiş dönemlerinin sonuncusu ve en hüznülsü olan ölüm kavramı bu dünyadan göçüşün ve hayatın da sonu olarak görülmektedir. Ölen kişi için ahirete hazırlık, kalanlar için ise ölenin yokluğuna alışma sürecidir. Ölüm gerçeğinin insanda meydana getirdiği üzüntü ve ölümden kaçınılmayacağı düşüncesi ve ölüm olgusunun insanlarda uyandırdığı korku bu dönemde uygulanan pratikleri meydana getirmiştir.

Ölüm olayı etrafında da tıpkı diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi birtakım âdet, gelenek, görenek ve uygulamalar görülmektedir. İnsanın ölüme yaklaşmasından öldükten sonraki sürecine kadar uygulanan birçok pratik karşımıza çıkmaktadır. Her insanın bir gün toprak olacağı ifadesi bölgede insanların ölümü normal olarak karşılamalarına vesile olmuştur. Eğer vefat eden kişi yaşlı ve hasta ise ölümün onun için bir kurtuluş olacağı düşünülür. Ölen kişi gençse üzüntü ve yas çok uzun süre devam eder. İlçede dinî kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen ölümle ilgili uygulamaların eski Türk inanışlarına değin uzandığı görülmektedir. İnsanlar ölümün kaçınılmaz olduğunu bilmektedir.

Aça'nın ölümle ilgili görüşleri şöyledir: İnsan hayatının dünya basamağının son adımı olan ölüm, yeryüzündeki bütün topluluklarda ebedi yaşamın başlangıcı olarak düşünülmüştür. Bu nedenle diğer geçiş dönemlerinden daha ayrıntılı uygulamalar ve inançlarla anlamlandırılmaya çalışılmıştır (Aça, 1999, s. 24). Diğer geçiş dönemleri gibi ölüm olayı da Türkler arasında oldukça önemli olarak görülmüştür. Bu dönemlerin sonuncusu gibi görülse de aslında bir yok oluş olarak düşünülmemiştir (Çıblak, 2002, s. 2). Ölen kişinin yaşamının ölümden sonra da devam ettiğine inanılmıştır. Ölen kişinin arkasında bıraktığı yakınlarıyla iletişim kurdukları düşünülmüştür. Bazı toplumlarda

ölen kişinin geriye dönerek yakınlarına zarar vereceğinden korkulmaktadır (Bars, 2014, s. 364).

Toplumumuzda ölümden sonraki hayatın varlığına duydukları inanç, ahiret kavramı, cennet ve cehennem düşüncesi ve ruhun ebediyete kadar yaşayacağını bilmesi insanların ölüm etrafında birçok pratik geliştirmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu pratikler kişinin ahiret hayatında rahat etmesini, ölüm zamanında acı çekmemesini amaçlamaktadır.

Örnek, ölüm etrafında birçok inanış ve gelenek görüldüğünü söylemektedir. Geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölümle alakalı ortaya çıkan âdet ve inanmalar başlıca üç grupta toplanmaktadır: Bunlardan ilki ölen kişinin öteki dünyaya yolculuğunu kolaylaştırıcı uygulamalar; diğer uygulama ölünün geride kalan yakınlarına zararı dokunmasını önlemek, son uygulama ise ölen kişinin yakınlarının ruhsal yönden iyi olmasını vesile olmaktadır (Örnek, 2022, s. 285).

3.1. Ölüm Öncesi

3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler

İnsanoğlu için ölüm nerede ve ne zaman geleceği bilinmeyen bir olaydır. Yeryüzündeki bütün canlılar için kaçınılmaz olan ölüm etrafında birçok inanış bulunmaktadır. İnsanlar bazı şekillerde karşılına çıkan işaretleri ölümün habercisi olarak görürler. Bu işaretlerden bazıları hayvanların davranışları ile ilgili olanlar, rüyada görülerek düşünülenler, bazı tabiat olayları ile ilgili olanlar ve eşyalarla ilgili olanlardır.

Örnek, hayvanların çıkardığı farklı seslerin, ulumalarının ve kışnemelerinin, kuşların uçuş yönleri ve garip davranışlarının ölümün belirtisi olarak görüldüğünü söylemektedir. Ölümün habercisi olan hayvanlar arasında köpekler, kediler, baykuşlar sayılabilmektedir (Örnek, 2022, s. 288). Ölümün diğer belirtilerinden bazıları şöyledir: Bazı yörelerde hasta olan kişilerin gözleri kayar. Burnu içeri doğru çöker. Soluk almada güçlük yaşar. Ölen bir yakınının kendisini çağırdığını söyler. Bütün bu belirtiler hastanın az zamanının kaldığını göstergesi olarak değerlendirilir (Bakırcı ve Katı, 2019, s. 16).

3.1.1.1. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Boğazlıyan'da ölümü düşündüren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar önemli bir yer tutar. Hayvanlarda bulunan sezgiler sayesinde bu canlıların ölümün belirtilerini hissedecekleri düşünülür. Bu nedenle hayvanlardaki garip davranışlar halk arasında önemsenir ve endişe duyulmasına sebep olur.

İlçede ölümün yaklaştığının habercisi olarak düşünülen bu belirtiler şunlardır:

Bir köpeğin uzun uzun uluması hayra alamet olarak görülmez. (K.K.1)

Evin damına baykuş konması uğursuzluk veya ölüm habercisi olarak düşünülür. Bu nedenle baykuş konduğu yerden kovalanır. (KK.13, KK.35)

Evin damına kargaların konması ve gürültülü bir şekilde ötmeleri uğursuzluk belirtisidir. Ölüm haberi olarak nitelendirilir. (KK.28)

Horozun vakitsiz ötmesi ölümü düşündüren belirtilerdendir.(KK.2)

Evde kara kedi görülmesi uğursuzluk olacağını düşündürür.(KK.1)

Evdeki hayvanların normalden farklı davranışları ölüm haberine yorulur. (KK.42)

3.1.1.2. Tabiatla İlgili İnanışlar

Yaz mevsiminde rüyada kar yağması soğuk ve acı bir haber belirtisidir. (KK.41)

Gökten bir yıldız kaydığında bir kimsenin öldüğü düşünülür. (KK.2, KK.48)

Güneş ve ay tutulmaları da ölümün belirtisi olarak görülmektedir. (KK.1)

Ağaç devrilmesi veya ağacın kökünden sökülmesi ölümün belirtilerindendir. (KK.5)

3.1.1.3. Rüyalarla İlgili İnanışlar

Rüyalar; toplum, kültürel yapı ve insanların yaşamı için oldukça önemli işlevlere sahiptir. Gelecekte haber verme, olumsuz bir duruma karşı kişiyi uyarma, kahramanı yeni yerler fethedeceği veya zafer elde edeceği konusunda cesaretlendirme, yol gösterici olma, evleneceği kişiyi bildirme gibi fonksiyonlara sahiptir (Durbilmez, 2019, s. 90).

Dişle ilgili görülen rüyalar hayra yorulmaz. Özellikle ağrıyan dişin çektirilmesi, azı dişin kırılması yakın bir akrabanın öleceğine işaret olarak görülür (Ersoy, 2002, s. 90).

Rüyasında dişlerinin döküldüğünü gören bir kimsenin bir yakını kaybedeceği düşünülür. (KK.4)

İlçede rüyalarla ilgili inanışlar şu şekildedir:

Bir kimsenin rüyasında iki ayakkabısını birden kaybettiğini görmesi ölüm haberi alacağına işarettir. (K.K.7)

Rüyada evin yıkılması da ölüm habercisidir. (KK.34, KK.36)

Rüyada ölmüş bir kimseyi görmek bazı köylerde uğursuzluk sayılmaktadır. (KK.1)

Rüyada ayna kırıldığını görmek uğursuzluk işarettir. Ayna ruhun yansıması olarak görüldüğü için kırılmış ayna ölümün belirtisi olarak düşünülür. (KK.2)

Bir kişi ölen bir kimseyi rüyasında bir şey yerken görürse ölünün yediği yiyecek eşe dosta dağıtılıp hayır yapılır. Ölünün ağzında bulunacağı düşünülür. (KK.1) Bu geleneğin ortaya çıkışı Şamanist boylara dayanmaktadır. Ölünün aç olduğunda geri dönüp ailesine zarar vereceğinden korkulmaktadır. Bu nedenle ruhu memnun etmek amacıyla ölüye yemek verilmektedir. Bu yemek, ölüye sunulmuş kurban gibidir (İnan,1986, s. 189).

Rüyada toprak görmek, (KK.40)

Rüyada evin yıkıldığını görmek,(KK.6)

Rüyada cenaze görmek,(KK.9)

Rüyada evin duvarının yıkılması,(KK.1)

Rüyada evde bir kalabalık görmek, rüyada Azrail görmek,(KK.3)

Rüyada denize düşüp boğulmak,(KK.2)

Rüyada baykuş görmek ölümün ön belirtileri olarak düşünülür. (KK.6)

3.1.1.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar

Evden herhangi bir eşyanın kaybolması da kötü haber alınacağını düşündürür. (KK.15, KK.16)

Evde bir eşyanın kendiliğinden kırılması uğursuzluk göstergesidir. (KK.47)

Geceleyin birine evden eşya verilmesi ölümü çağrıştırır. (KK.2)

Geceleyin ev süpürmenin ve merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceği düşünülür.(KK.1)

Bir kişinin ayakkabısı kapının önünde ters dönerse ölümü çağrıştırır. (KK.15)

3.1.1.5. Hastayla İlgili İnanışlar

Çok hasta olan birinin aniden kendini çok iyi hissetmesi, (KK.26)

Hastanın birdenbire ayaklanması, (KK.30, KK.32)

Göz seğirmesi bir yakınının başına kötü bir olayın geleceğine veya ölüm olayına yorumlanır. (K.K.2)

Hasta olan kişinin aniden kilo vermesi, benzinin sararması, hastanın iştahının aniden kesilmesi, hastanın vücudunun şişmesi, morarması ölümün belirtilerindendir. (KK.1)

Hastada aniden bilinç kaybı yaşanması, unutkanlık hastanın öleceğinin göstergesi olarak düşünülür.(KK.29)

Hasta olan kişi sürekli tavana bakarsa o kişinin ölümünün yaklaştığına inanılır.(KK.8)

3.1.2. Kaçınmalar

İlçede ölümün kaçınılmaz bir son olduğu düşünülmektedir. İnsanoğlu ölüm karşısında çaresiz bir durumdadır. Ölümün ne zaman ve ne şekilde geleceği bilinmez. Bu nedenle ölümden her zaman korkulmuştur. Bununla birlikte ölümden kaçınmak amacıyla bazı uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar ölümü evden uzaklaştırmak ve aileyi ölümden korumak maksadıysa gerçekleştirilmektedir.

Ölümün ön belirtisi sayılabilecek ölümü hatırlatan olayların, eşyaların, düşlerin yerine getirilmediği zaman ölümün yaklaşıcağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Örnek, 2022, s. 291). Bir kişi öldükten sonra onun ruhunun evdeki diğer kişilere bulaşacağı düşünülür. Bunu önlemek için cenaze defnedildikten sonra eve üzerlik veya buhur tüttürmek, evi süpürmek evde dolaşan kötü ruhu uzaklaştırmak için alınan önlemlerden bazılarıdır (Başçetinçelik, 2001, s. 14). Ölü çıkan mahallelerde evlerde bulunan su kapları boşaltılır. Bu kapların içine Azrail'in parmağını batırdığı inancı vardır. Evde cenaze yıkanacaksa uyuyan kişiler uyandırılır çünkü üzerlerine ölü uykusu çökeceği düşünülür (Boratav,1984, s. 185).

Tekirdağ halk inanışında yapılmadığı zaman ölümün geleceği düşünülen bazı işlemler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ölü evinde kalan yemeklerin dökülmesi, içinde su dolu olan kapların dökülmesi, ölen kişinin suyunun ısıtıldığı kazanın ters çevrilmesidir (Artun, 1998, s. 20).

Araştırma bölgesinde ölümle ilgili kaçınmalar şu şekildedir:

Ölü yıkandıktan sonra artan suyu kimse kullanmaz. Su dökülür. (KK.49)

Ölüye ait eşyalar evde tutulmaz. Fakir birine verilir. (KK.51, KK.52)

Cenaze defnedildikten sonra hayır yapılması gerekir. (KK.3)

Ölen kişinin borçları varsa ödenmelidir. Aksi takdirde ölünün ruhunun akrabalarını rahat bırakmayacağı düşünülür. (KK.2, KK.3, KK.56)

Cenaze defnedilirken uyuyanlar uyandırılır. Ölünün ağırlığının geçeceğine inanılır. (KK.2)

Cenaze evden çıkarılınca ev süpürülür. (KK.1)

Cenaze günü eve gelen dilenciler geri çevrilmez. Sadaka verilir. (KK.17, KK.18)

Ölenin ardından hayır için yemekler hazırlatılıp komşular çağırılır. (KK.37)

Bir kişi ölen bir kimseyi rüyasında bir şey yerken görürse ölünün yediği yiyecek eşe dosta dağıtılıp hayır yapılır. Ölünün ağzında bulunacağı düşünülür. (KK.1, KK.6)

Evde yere düşen cam bir nesnenin bir kısmı kırıldıysa eşya çöpe atılır. Kırık eşyanın kullanılması uğursuzluk belirtisi olarak görülür. (KK.12)

Defin için kullanılan eşyalar eve getirilmez. (KK.51)

Ölünün bir dileği veya adağı varsa yerine getirilir. (KK.56)

3.2. Ölüm Sırası

Evde hasta yatan kişinin durumu kötüye gittiğinde hasta yalnız bırakılmaz. Yanında mutlaka bir veya iki kişi bulunur. Kur'an-ı Kerim okumayı bilen kişiler hastaya dualar okuyup onu rahatlatır. Hastanın yanında salavat getirilir. Hastanın uzakta çocukları varsa onlara haber gönderilir. Herhangi bir isteği varsa yerine getirilmeye çalışılır. Hasta çok kötüleşmiş durumdaysa ağzına pamukla su damlatılır.

Ölmek üzere olan kişinin başı kible tarafına çevrilir. Ölünün ayak ucunda durulmaz. Bunun amacı Azrail'in ölünün ruhunu rahatça almasına yardımcı olmaktır. Hastanın ruhunu kolay teslim edebilmesi için kapılar ve pencereler açık bırakılır. Hastanın başında Kur'an okunur (Bakırcı ve Katı, 2019, s. 16). Çayırılan ve köylerinde öleceği anlaşılan kişi sağ tarafa döndürülür. Hastaya Yasin ve Fetih sureleri okunur (Zorluer, 2018, s. 195). Kişinin ölümü uzun sürdüyse canının çabuk çıkması için üzerine defne yaprağı konulur (Şişman, 2001, s. 462). Evde varsa ağzına zemzem suyu damlatılır. Kişi ölünce çenesi temiz bir tülbentle bağlanıp kıyafetleri çıkarılır ve temiz bir yere yatırılır (Artun, 1998, s. 21).

Boğazlıyan'da ölmek üzere olan kişinin başında dualar okunur. Salavat getirtilir.

Hastanın ağzına tülbentle su verilir. (KK.7)

Evde varsa eğer hastaya zemzem suyu içirilir. (KK.1)

Bağırarak veya hıçkırarak ağlanmaz. (KK.1, KK.18)

Kur'an-ı Kerim okunur. (KK.4, KK.5)

Hastanın yanında Kelime-i Şahadet getirilir. (KK.3, KK.21, KK.28)

Hastanın öleceği kesinleşince başı kibleye çevrilir. (KK.32)

Hasta odasında kalabalık olması uygun görülmez. Yanında bir veya iki kişi bırakılır. (KK.35, KK.40)

Kişinin ölümü kesinleştikten sonra göz kasları işlevini yitirir ve gözler açık kalabilir. Bu durumda gözleri açıksa kapatılır. Çenesi ve ayakları bağlanır. (KK.45, KK.46)

Ölünün şişmemesi için üzerine bıçak konulur. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.5, KK.15, KK.16, KK.22, KK.24, KK.33, KK.37, KK.39)

Sela verilir. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.4, KK.5, KK.6, KK.7, KK.8, KK.11, KK.50, KK.58, KK.59)

Ayak başparmakları bağlanır. (KK.3, KK.5, KK.50)

Çenesi bağlanır. (KK.5)

Ölü için Yasin okunur. (KK.2, KK.58, KK.59)

Ölünün üzerindeki kıyafetleri çıkarılır. (KK.1, KK.5)

3.2.1. Ağıt

Ölen bir kişinin ardından onun ölümünden duyulan üzüntü ve acıyı dile getirmek amacıyla söylenen ezgili sözlere “ağıt” denilmektedir. Ağıt yakan kişilere halk arasında “ağıtçı” tabiri kullanılır. Eski Türklerde de var olan ağıt yakma geleneği ilçede önceki yıllara göre azalmış durumdadır.

Kültürümüzde bireylerin acılarını ifade etme şekillerinden biri olan ağıtlar, ezgileri olan türküler olarak tanımlanabilir. Bu ağıtlar geçmişten bugüne Türk kültürünün gelecek nesillere aktarımına katkı sağlamaktadır (Karataş, 2023, s. 23).

Ağıtların öncelikli konusu ölümdür. Bununla birlikte ağıtlar ayrılık nedeniyle de yazılabilir. Düğünde kına yakılırken söylenen türküler, askere giden gençler için söylenen türküler de ağıt olarak kabul edilebilir (Görkem, 2006, s. 153).

Araştırma bölgesi olan Boğazlıyan’da ağıt yakma geleneği altmış beş yaş üstü kadınlarda görülmektedir. Günümüzde bu gelenek kaybolmaya başlamıştır. Görüşme yaptığımız kaynak kişilerin çoğu eskiden ağıt yakanların çok olduğunu, bu kişilerin vefat ettiğini söylemiştir. Bu ağıtlardan günümüze ulaşanlar şunlardır:

Ağıt

Kapımızın önü küllük
Küllükte döner pulluk
Sana diyom nazlı yârim sana
Yakışır mı bana dulluk.

Dağ yüzüne dağ yüzüne
Elimi koydum dizine
Karıncalar yuva yapar
Nazlı yârimin kara gözüne. (KK.47)

Ağıt

Oturdum da kalkamadım yerimden
Kan kasavet hiç geçmiyor serimden
Korkar idim ayrılıktan ölümden
Korka korka korktuğuma uğradım. (KK.47)

Ağıt

Yüce dağlar var mı sana zararım
Yitirdim yârimi ben de ararım
Kurban olduğum Allah’ım sana güveniyorum
Güvendiğim dağlar elime geldi.

Yüce dağlar darsız darsız
Ben gülerim arsız arsız
Allah bana bir dert vermiş
Benim derdim çok kararsız. (KK.45)

Ağıt

Yüce dağ başında laleler biter
Her sabah her seher bñlbñller öter
Sana derim sana gelin Cevriye'm
Bu ayrılık bize ölümden beter.

Yaman olur da bizim elin sürüsü
Kayırmadı kardeşinin birisi
Dile beni mahkemede Cevriye'm
Üzerime yürüsün köyün yarısı

Sabah günü gibi de doğup parlama
Yavaş yürü yar kendini sallama
Ölürüm uğruna ölmez belleme
Ne haldeyim kömür gözlüm gör beni. (KK.4)

Babanın Oğluna Ağdı

Motora binmiş de tohum ekiyor
Kara kaş kara bıyık seçiyor
Zalim motor da arkı geçiyor
Yetişin gardaşlar çıkıyor canım
Serildi toprağa kırmızı kanım.

Atçe'nin üstünde çifte Hüyükler
Binmiş motora Eyüp uyuklar
Al kana boyanmış kara bıyıklar
Yetişin gardaşlar çıkıyor canım
Serildi toprağa kırmızı kanım.

Binmiş de motora hemen dolaştı
Zalim motor arkı yel gibi aştı

Oğlum, aslanım altına düştü
Yetişin gardaşlar çıkıyor canım
Serildi toprağa kırmızı kanım.

Soykalar kalsın da Atçe'nin taşı
Zalim motor altında Eyüp'ümün başı
Hani nerede bunun yedi gardaşı
Yetişin gardaşlar çıkıyor canım
Serildi toprağa kırmızı kanım.

Motor geldi kapımızda bozlar
Taze gelin eve gelmiş de sızlar
Yetim kaldı üç tane körpecik kuzular
Yetişin gardaşlar çıkıyor canım
Serildi toprağa kırmızı kanım
(Açıkgöz, 2012, s. 253).

Ağıt

Oğlumun adı Arif
Söylemeye kalmadı tarif
Sana diyom sana emmisi Salif
Orda koyma oğlumu al da gel.

Ankara'nın şamdanları yanıyor
Hademeler baş ucunda dönüyor
Oğlum dönüp gözlerime bakıyor
Hademe kızlardan medet umuyor.

Yük altında paltosu duruyor
Çerkez eğrine iller vuruyor

Bana yanma derler nasıl yanmayım

Oğlumun ölüsü gurbet elde kalıyor

(Boğazlıyan, 1994, s. 76).

3.2.2. Ölüm Olayının Duyurulması

Bir evde cenaze olduğunda öncelikle ailenin akrabaları ve yakınları cenaze evinde toplanır. Ölüm haberini duyurmak için camilerden sela verilir. Uzakta olan akrabalara, eş veya dostlara telefonla bilgi verilir.

Belediyeden ve camilerden anons yapılır. Belediyenin sosyal medya hesabından ilan edilir. (KK.2)

Günümüzde ölümün duyurulması amacıyla insanlar sosyal medya hesabından paylaşım da yapmaktadır.

Bir kişi vefat ettiği zaman bunun duyurulması gerekir. Bunun için öncelikle ölen kişiyi ait ayakkabıların önü dışarı gelecek şekilde ters çevrilir. Bazı yörelerde caminin yanında bulunan taziye yerlerine yazılmak suretiyle kimin öldüğü duyurulur (Kalafat, 2010, s. 374).

Cenaze evinde yakılan ağıtlar ve ölüye duyulan üzüntü (Örnek, 2022, s. 292-293) evde cenaze olduğunun göstergesidir.

Bazı aileler ölümü duyurmak amacıyla gazetelere ilan verir. (KK.50)

3.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı

Ölen kişinin İslamî esaslara göre yıkanması ve defnedilmesi için gerekli hassasiyetin gösterildiğini araştırmamız esnasında gözlemlemiş bulunuyoruz. Bunun için ölüm anından önce imam çağırılır. Yıkama, kefenleme ve defin işlemleri boyunca imam bulunur. Ölünün yıkanması için cenaze yıkama aracı getirtilir.

Artun'a göre, defnedilmeden önce cenazenin dinî kaidelere uygun olarak yıkanması gerekmektedir. Bu işi ölü yıkayıcılar, cami hocaları veya tecrübeli akrabalardan bir kişi yapabilir. Cenaze evde veya hastanede yıkanabilir (Altun, 2004, s. 327).

Ölüye giydirilecek olan kefen bıçakla biçilir. Nerede yıkanıyorsa oraya ışık ve ibrik konulur (Artun, 1998, s. 21).

Cenaze yıkandıktan sonra kefenleme işlemi yapılır. Ölünün ağzına, burnuna ve kulaklarına pamuk konulduktan sonra ölünün yakınları cenazeyi görmeye gelebilirler (Akman, 2009, s. 192).

Eskiden cenazeler evde kazanlarla sular kaynatılarak yıkanırken artık bu işlem cenaze yıkama araçları ile yapılmaktadır. (KK.12, KK.13)

Vefat eden kişi kadınsa daha önceden tecrübeli olan kadınlar veya mevtanın kızları mevtayı yıkar. Vefat eden kişi erkekse imam tarafından yıkanır, kefenlenir. (KK.11)

Ölüyü yıkayan kişilere bahşiş, havlu, çorap gibi hediyeler verilir. (KK.1, KK.4, KK.5, KK.22, KK.47, KK.57)

Belediyenin cenaze yıkama aracında hayır sahipleri tarafından bırakılmış kefen varsa kullanılır. Yoksa komşulardan istenir. Komşularda kefen yoksa ailenin yakınlarından biri kefen alır. (KK.51)

Ölen kişi kadınsa tabutun üzerine yeşil örtü örtülür. Yeşil, İslam inancında ölüm ve ahiretle ilişkilendirilen bir renktir. Aynı zamanda cennetin rengi olarak görülür. (KK.52)

Evin bahçesine taziye çadırı kurulur. (KK.2)

Taziyeye gelen kişilere çeşitli ikramlarda bulunulur. (KK.28, KK. 32)

Akşam gün batımına yakın cenaze defnedilmez. (KK.52)

Ölünün şişmemesi ve kokmaması için fazla bekletilmesi uygun görülmez.(KK.9)

Ölünün uzakta bulunan yakınları gelinceye kadar bekletilir. Yakınlar gelince hemen defnedilir. (KK.6)

3.2.4. Mezar Hazırlama

Bir kişinin vefat haberi duyulur duyulmaz mezar kazılmaya başlanır.

Ölünün yakınlarından birkaç kişi mezarlığa gidip cenaze namazına kadar mezar kazma işini halleder.

Fotoğraf 3. 1. Selçuklu mezar taşı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Fotoğraf 3. 2. Bir mezar taşı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Kadınlar için hazırlanan mezarların göğüs hizası derinliğinde olmasına özen gösterilir. (KK.4, KK.5)

Erkek mezarının derinliği ise göbek hizasıdır. (KK.1)

İlçede kadın mezarları mahremiyetten dolayı erkek mezarlarından daha derin kazılır. (KK.5, KK.19)

Mezar kazan kişilere bahşış verilir. (KK.51) Günümüzde mezarlar köylerde insanlar tarafından kazılırken bazı yerlerde iş makineleri önceden kazıp mezarları hazır etmektedir.

Fotoğraf 3. 3. Defin için hazırlanan mezar

Kaynak: (Durgun, 2024)

3.2.5. Cenaze Töreni

Cenaze töreni toplumumuzda önemli bir dinî vazife olarak görülür. Camilerden sela verilirken cenazenin ne zaman ve nerede kaldırılacağı anons edilir.

Cenaze namazı kılınacağı zaman mevtayı tanıyan veya sevabını kazanmak isteyen kişiler camide toplanır. (KK.4)

Fotoğraf 3. 4. Çarşı Camii üzerinde yazılı bir söz

Kaynak: (Durgun, 2024)

İlçenin kırsal kesimlerinde cenaze kaldırma işlerini erkekler yapmaktadır. (KK.32)

Kadınlar cenazeye katılmamaktadır. (KK23)

Günümüzde kadınlar da cenaze defni için mezarlığa gitmektedir. (KK.51)

Kazak Türkeri'nde cenaze namazı önemlidir. Namaz bazen evde veya köy meydanında kılınabilir. (KK.1)

Cenaze evden çıkarken ölünün bilinen günahları bir kişi tarafından devralınır. Buna halk arasında “devir döndürme” denilir (Yeşil, 2014, s. 128).

Cenaze yıkandıktan sonra namaz kılınması için musalla taşının üzerine konur. (KK.18, KK.38, KK.58, KK.59)

Fotoğraf 3. 5. Bir musalla taşı

Kaynak: (Durgun, 2024)

Cenaze namazına ölünün yakınları ve sevenleri katılır. (KK.3, KK.19, KK.58, KK.59)
Cenaze namazı kılınır. İmam namazdan sonra ölünün borçlu olduğu kimsenin bulunup bulunmadığını sorar. Alacaklı olan varsa söyler. Yoksa mevta için cemaatten helallik ister. Üç kere : “Merhuma hakkınızı helal ediyor musunuz?” sorusunu sorar. (KK.3, KK.8, KK.10, KK.16)

Cemaat üç kere “Helal olsun” şeklinde cevaplar. Helallik alındıktan sonra cenaze tabutun dört kolundan tutularak mezarlığa götürülür. (KK.19, KK.20, KK.23, KK.26, KK.28, KK.29, KK.30, KK.32, KK.34, KK.36, KK.40, KK.42, KK.46, KK.51, KK.53, KK.58, KK.59)

Cenaze taşıma işine mevtanın sevenleri katılır. Cenaze sürekli el değiştirilerek mezarlığa getirilir. (KK.5, KK.39, KK.58, KK.58)

Fotoğraf 3. 6. Cenaze namazının kılınışı anlatan bir tabela

Kaynak: (Durgun, 2024)

3.2.6. Defin

Hayatın bir gerçeği olan ölüm, ölenin yakınları için oldukça zor bir geçiş evresidir. Buna rağmen hayatın bir gerçeği olduğu kabul edildiği için aileler sevdiklerine karşı son görevlerini eksiksiz yerine getirmek isterler. Ölenin ahiret hayatında mutlu olması öncelikli amaçtır. Bunun için kişiyi vefat ettikten sonra dinî esaslara göre yıkayıp kefenlerler. Cenaze namazını kılıp mevtaya haklarını helal ederler. Cenaze omuzlarda taşınarak mezarlığa getirilir. Getirildiğinde mezarlık hazırlanmış olur. Mevta tabuttan çıkarılır ve o şekilde mezara indirilir. Eğer ölmeden önce gömülmek için vasiyet ettiği bir yer varsa mevta oraya gömülür. Yoksa ailesinden daha önce vefat eden yakınlarının yanına defnedilir.

İnan'a göre, Altaylılarda cenazenin defni şu şekillerde yapılmaktadır: 1) Toprağa gömme, 2) Tabutu dört direk üzerine yahut ağaca asma, 3) Ateşe yakma (İnan,1986, s. 188).

Ölen kişi defnedildikten sonra mezarın başındakiler ayrılır. Yalnızca hoca mezarın başında kalarak ölenin sorgusuna yardımcı olacağı düşünülür. Bu sırada hocanın ayağının altındaki toprak sarsılırsa ölünün hocaya cevap verdiği var sayılır (Kalafat, 2010, s. 416).

Tahtacılar da yapılan uygulamaya göre ölen kişi gençse yaşlıları ölünün ardından ellerinde bayraklarla yürürler. Defin işlemi bittikten sonra imam veya ölünün yakınları dualar okur. Sonrasında imam ölüye talkın verir. Bu uygulama ölünün sorgu meleklerine kolay cevap vermesi için yapılmaktadır (Boratav, 1984, s. 195-196).

Malatya yöresinde kişi öldükten sonra bir an evvel özüne dönsün diye çabucak üstüne toprak atılır. Gömülen kişiye yabancı hayvanların zarar vermesini engellemek amacıyla mezarın yanında gün batınca ateş yakılır (Bakırcı ve Katı, 2019, s. 18).

Gaziantep’te ölü defnedilirken cenazede bulunan fakirlere tuz, ekmek, tahin helvası vb. şeyler dağıtılır. Maddi durumu iyi olan kişiler para da dağıtabilir (Çıblak, 2002, s. 5-6).

Boğazlıyan’da defin esnasında önceden hazır edilen mezarın içine ölünün yakınlarından bir veya iki kişi iner. Vefat eden kişi kadınsa oğulları veya kardeşleri tarafından mezara indirilir. Erkekse çocukları veya arkadaşları ölüyü toprağa indirir. (KK.3, KK.51, KK.53, KK.58, KK.59)

Başı kibleye gelecek şekilde mevta sağ tarafına döndürülür. Mezarda çökme olmasın diye uzun tahtalarla desteklenir. (KK.3, KK.8, KK.58, KK.59)

Mezarın içindekiler çıkınca orada bulunan ve sevabına nail olmak isteyen herkes mevtanın üzerine toprak atar. (KK.3, KK.58, KK.59)

Defin işi bitince imam dua okur. Orada bulunan herkes mevta için dua eder. (KK.3, KK.26, KK.28, KK.58, KK.59)

Ölü gömüldükten sonra herkes mezarın başından ayrılır. Yalnızca imam mezarın başında kalır. (KK.51)

İmam ölüye yardımcı olmak adına telkin verir. Bunun amacı ölüyü sorulacak sorulara hazırlamaktır. (KK.3, KK.16)

İsteyen aileler mezarın başına yaprağını dökmeyen ağaçlardan dikerler. (KK.9)

En çok çam ağacı ve servi ağacı dikilir. (KK.3)

Fotoğraf 3. 7. Mezar taşına yazılı duygusal sözler

Kaynak: (Durgun, 2024)

Mevta şehit ise mezarının başına bayrak asılır. (KK.3, KK.46)

Fotoğraf 3. 8. Şehit mezarı

Kaynak: (Durgun, 2024)

3.3. Ölüm Sonrası

Cenaze defnedildikten sonra yas süreci başlar. Ölen kişinin ailede sevilen birisi olması veya sevilmemesi yasin süresini belirler. Yas süreci boyunca ailenin akrabaları ve yakınları aileyi yalnız bırakmaz. Ailenin acısını paylaşmak için taziye ziyaretleri başlar. Ziyarete gelenler baş sağlığı dileklerinde bulunurlar. Dua okumayı bilenler cenaze evinde dualar okurlar.

Cenaze sonrası yapılan uygulamalar daha çok geleneksel kültürümüzde var olan uygulamalardır. Ölünün ahiret hayatında rahat etmesi ve ruhunun huzur bulması amacıyla dualar okunup hayırlar yapılmaktadır. Bununla birlikte ölen kişinin ailesinin yeni duruma alışmaları ve uyum sağlamaları da zaman alan bir durumdur. Bu süre içinde ailenin yakınları onları yalnız bırakmazlar.

Ölen kişinin kapısına siyah bez asılması ve cenaze sahiplerinin yedi veya kırk gün boyunca siyah giysiler giymeleri bazı bölgelerde görülmektedir (Çelik, 2001, s. 12). İnan, Türkler arasında bir kişi öldüğünde varsa atının kuyruğu kesildiğini söylemektedir. İslamiyet sonrasında bile bu geleneğin devam ettiği görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Beyrek öldükten sonra atının kuyruğunu kesmişlerdir. Ailesi kara giysiler giymiştir (İnan, 1986, s.198). Aça'ya göre, eski Türklerde ölen kişinin öldükten sonra ruhunun onun yurduna gelerek ailesi ve akrabalarını kötülüklerden koruduğuna inanılmaktaydı. Halk arasındaki inanışa göre ölünün ruhunun yemek yemek istemesi ve eğer yemekler ruha bağışlanmazsa aileye kötülük getireceği düşünülür (Aça, 1999, s. 24).

Defin sonrası cenaze alayı ölü evine döner. (KK.1, KK.3)

Taziye ziyareti için insanlar cenaze evine giderler. (KK.15, KK.16)

Belediye tarafından taziye çadırı kurulur. (KK.11, KK.12, KK.58)

Bir hafta boyunca evde sürekli dua okunur. (KK.23, KK.26, KK.31)

Cenaze evinde televizyon, radyo açılmaz. (KK.4, KK.32, KK.59)

Ölünün kıyafetleri ihtiyaç sahiplerine verilir. (KK.1, KK.15)

Ölünün vasiyeti varsa mutlaka yerine getirilir. (KK.26, KK.28)

Mahallede düğün veya nişan olacaksa cenaze sahiplerinden izin alınarak müzikli eğlence yapılır. (KK.1, KK.43)

Mevtanın mezarı ailenin isteğine göre yaptırılır. Bazı aileler mermer mezar taşlarını tercih ederken bazıları hayvanlardan korumak amacıyla etrafı demirle çevrili mezar da yaptırmaktadır.

Fotoğraf 3. 9. Etrafı demirle çevrili bir mezarlık

Kaynak: (Durgun, 2024)

3.3.1. Ölü Yemeği

Mevtanın ailesi acısını yaşasın diye cenaze evinde yemek pişirilmez. Akrabalar ve komşular yemek hazırlayıp getirirler. Cenaze sahipleri ölünün ardından hayır olsun diye yemek verebilirler. Belediyeden veya camilerden anonslar yapılarak halk cenaze yemeğine davet edilir. Bu yemek ailenin maddi durumuna göre hazırlanır.

Ölünün gömüldüğü gün cenaze evinde yemek verilmesi eski Türklerden günümüze ulaşan âdetlerdendir. "Kazma-kürek" yemeği denildiği gibi "kazma takırtısı" da denilen bu yemek verme kültürü Adana ve çevresinde oldukça yaygındır (Başçetinçelik, 2001, s. 16).

Cenaze sahiplerinin evinde yemek pişmez. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.4, KK.5, KK.9, KK.23, KK.30)

Sabah kahvaltısından akşam yemeğine kadar bir hafta boyunca komşular ve akrabalar tarafından getirilen yemeklerden taziyeye gelen herkes yer. Ardından ölünün ruhuna dualar okunur. (KK.5, KK. 37, KK.38)

Cenazenin yedinci gününden sonra evde yemek pişmeye başlar. (KK.4, KK.6)

Cenazeden bir hafta veya on gün sonra ölünün hayrına ailesi tarafından yemek verilir. Genellikle pilav üstü et veya kıymalı pide dağıtılır. Bu yemeğe genellikle bütün köy halkı davet edilir. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.26)

Yemekten sonra ölünün ruhuna Fatiha okunur. (KK.1, KK.55)

3.3.2. Belli Günler

Boğazlıyan'da cenazenin ardından taziye ziyaretleri başlar. Ailenin yakınları ve komşuları eve ziyarete gelirler. Kişinin ölümünün ardından üçüncü gününde dualar okunur. Yedinci gününde de ölü için hayır yapılır. Durumu olan aileler ölü yemeğini yedinci gününde de verebilir. Bunun dışında cenazenin kırkıncı günü de önemsenir. Yine ölünün bütün akrabaları toplanır. Ölü için dualar okunur.

Mitolojik dönemden günümüze kadar halk kültürü ürünlerinde olduğu gibi halk anlatılarında bazı sayılara özel anlamlar yüklendiği görülür. Bu sayılar taşıdığı anlamlardan ötürü “kutlu” sayılar olarak görülür. Özel anlamlar yüklenen ve kutlu sayılan sayılar arasında “üç”, “dört”, “beş”, “yedı”, “dokuz”, “kırk”, vb. yaygın olanlardır. Bu inanışların bir kısmı mitolojik döneme kadar uzanmakta, bir kısmı da tarih boyunca kazanılan değişik kültür ve inançlara dayanmaktadır (Durbilmez, 2005, s. 1-22). Bundan dolayı bir kişi vefat ettiğinde Samsun yöresinde ölünün yedinci, kırkıncı ve ellinci günleri mevlit okutulur. Okunan dualar ölünün ruhuna bağışlanırdı (Şişman, 2001, s. 464). Irmak'a göre, ölünün hayrı için helva ve ekmek dağıtılıp kırkıncı gününde mezar ziyareti yapılır. İsteyenler kurban kesip fakirlere dağıtabilirler. Kırkı çıkınca ölen kişi için komşulara yemek verilir. Bu yemeğe özellikle fakirler davet edilir (Irmak, 2016, s. 129). Boratav'a göre, ölünün en çok anıldığı ve onun için dualar okunduğu günler kırkıncı ve elli ikinci günlerdir (Boratav, 1984, s. 200). Cuma akşamlarında ölünün arkasından hayır dualar edilip Kur'an okunması âdeti de vardır (Çelik, 2002, s. 13).

Cenazenin kırkıncı gününde dualar okunur. İsteyen aileler köy halkını davet ederek ölü için yemek verir. (KK.30, KK.31, KK.33)

Ölü için hayır yapılır. Fakir fukaralara sadaka verilir. (KK.6, KK.13) Mezarlık ziyaret edilir. (KK.58)

Ailenin maddi durumu varsa birkaç sofralık yemek verilir. (KK.56, KK.58, KK.59)

Bayramlarda ve arife günleri mezar ziyareti yapılır. Ölünün ruhuna hayır yapılır. Dualar okunur. (KK.1, KK.11, KK.16, KK.42)

Fotoğraf 3. 10. Mezarlık

Kaynak: (Durgun, 2024)

3.3.3. Yas

Boğazlıyan’da ölenin ardından yas tutulur. Yasın ne kadar süreceği ile ilgili net bir süre bulunmamaktadır. Genel olarak kırk gün devam eden yas, ölen kişinin yaşıyla da ilgilidir. Eğer kişi genç yaşta ölmüşse yas uzun süre devam eder. Ayrıca kişinin sevilip sevilmediğine ve toplum içindeki yerine göre de bu süre uzayıp kısalabilir. Ölen kişi yaşlı ve hayattayken çok hastalık çekmişse onun için yas daha kısa sürer. Çok acı çekmiş kişinin ölünce dertlerinden kurtulacağına inanılır. Yas süresi içinde ailenin gülüp eğlenmesi, evde televizyon izlenmesi, renkli giysiler giymesi hoş karşılanmaz. Siyah matem rengi olarak görülür. Bu nedenle ölünün yakınları genellikle siyah ve koyu renk giysiler tercih ederler. Ölen kişiye ait eşyalar ihtiyaç sahiplerine verilir. Ailesinden isteyen kişiler ölünün eşyalarını hatıra olarak da saklayabilirler.

Oğuzlar’ın cenaze sonrası yas gelenekleri Dede Korkut hikâyelerinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Beyrek’ in ölümü üzerine babası giysisinin yakasını yırttı. Oğlu için ağıt yaktı. Anası yüzünü yırtıp saçlarını yoldu. Bunun üzerine kızı, gelini, ailesi gülemez oldu, ellerine kızıl kınalar yakmadılar. Ak çıkarıp karalar giydiler. Bütün Oğuz Beyleri yasa büründü. Hepsi karalar giydiler (İnan, 1986, s. 106). Kültürümüzde bir evde yas

süreci evde cenaze olduğunda başlar ve kişinin toplumdaki statüsüne göre değişiklik gösterir. Köy ve kasaba gibi kırsal yerlerde şehirlere oranla yas süresi daha uzun sürmektedir. Bu sürede eş, dost veya akrabalar cenaze evine taziyeye giderek acılı ailenin üzüntülerini paylaşıp onları avutmaya çalışırlar (Ersoy, 2002, s. 98).

Uzun süre hasta olan ve acı çeken bir kişi öldüyse çok fazla üzüntü duyulmaz. (KK.19, KK.20)

Cenaze evinde kırk gün boyunca yas devam eder. (KK.48, KK.55)

Televizyon ve radyo açılmaz. (KK.1, KK.56, KK.57) Yüksek sesle gülünmez. Eğlence yapılmaz. (KK.59)

Taziye için gelenlere çay, kahve ikram edilir. (KK.3, KK.36)

Cenaze evinde düğün yapılmaz. Önceden düğün tarihi belirlenmişse düğün ileri bir tarihe ertelenir. (KK.4, KK.26)

Cenazenin olduğu mahallede düğün varsa düğün sahipleri ölü evine gelerek izin ister. (KK.1, KK.23)

3.3.4. Taziye Ziyareti- Başsağlığı

Çalışma bölgesi olan Boğazlıyan'da cenaze evine taziyeye gidip baş sağlığı dilemek önemsenen bir konudur. Öyle ki cenazeye veya taziyeye gelmeyen kişilere ölünün ailesi darılır. Bu nedenle gelemeyecek durumda olanların en azından telefon ederek aileye baş sağlığı dilemesi beklenir. Çünkü bu ziyaretler ailenin acısını hafifletmektedir. Ölümün Allah tarafından geldiği ve her doğan canlının mutlaka öleceği gerçeği aileye hatırlatılarak ailenin dayanıklı olması ve acılarına katlanma gücü bulmaları sağlanır.

Üç ay süren taziye ziyaretleri cenaze sahiplerinin acılarına ortak olmak, onların yalnızlıklarını paylaşmak amacıyla yapılır (Bakırcı ve Katı, 2019, s.18). Aileye avutucu bazı sözler söyleyerek ailenin yası azaltmaya çalışırlar. Yakında olmayan kişiler de telefon veya mektupla baş sağlığı dileyebilir (Örnek, 2022, s. 313).

Cenaze evinde taziye ziyaretleri ölümün duyulmasından itibaren başlar. Birkaç ay sürer. (KK.34, KK.37)

Cenaze sahibinin yakınları komşuları haberi duyar duymaz acıyı paylaşmak için ölü evine gider. (KK.1, KK.10, KK.56, KK.59)

Bağsağlığı dilemenin bölgemizdeki örnekleri şunlardır:

Başınız sağ olsun. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.6, KK.8, KK.10, KK.16, KK.23, KK.33)

Allah rahmet eylesin. (KK.1, KK.16, KK.27, KK.39)

Mekânı cennet olsun. (KK.1, KK.2, KK.3, KK.4, KK.5, KK.6, KK.7, KK.8, KK.11, KK.12, KK.18, KK.28, KK.30, KK.33, KK.34, KK.37, KK.38, KK.40, KK.42, KK.43, KK.44, KK.47, KK.49, KK.50, KK.51, KK.52, KK.57, KK.58, KK.59)

Allah geride kalanlara sabır versin. (KK.1, KK.56, KK.57)

Allah başka acı göstermesin. (KK.1, KK.56, KK.57)

Yattığı yer nur olsun. (KK.1, KK.3, KK.4, KK.6, KK.56, KK.57)

Allah taksiratını affetsin. (KK.11, KK.54, KK.58)

Allah başka keder göstermesin. (KK.1)

Allah sabırlar versin. (KK.7, KK.16, KK.27)

Allah geride kalanlara hayırlı uzun ömürler versin. (KK.1, KK.2, KK.7, KK.32, KK.45, KK.56, KK.57, KK.58, KK.59)

3.4. Değerlendirme

Geçiş dönemlerinin sonuncusu ölümdür. Ölüm halk arasında normal olarak karşılanmaktadır. İlçede ölüm etrafında yapılan uygulamaların çok fazla değişime uğramadığı tespit edilmiştir. İslamî esaslara göre cenaze yıkanıp defnedilmektedir. Bu dönemle ilgili pek çok inanışın Eski Türk inanışlarından izler taşıdığı görülmüştür. Ölümü düşündüren ön belirtilerden hayvanlarla ilgili, tabiatla ilgili, rüyalarla ilgili, eşyalar ve hastayla ilgili olan inanışlar bulunmaktadır. Bu inanışlardan hayvanlarla ilgili olanları ilçenin kırsal kesimlerinde sürmektedir.

Cenazenin defni sırasında mevtanın yakınlarının kabre inmesi, sevap olacağı düşüncesiyle defin için gelenlerin mezara toprak atması geleneği İslam inancı çerçevesinde olan uygulamalardır. Ölünün ardından yemek verme kültürü devam etmektedir. Burada ailenin maddî durumu devreye girmektedir.

Mezarlık ziyaretleri genellikle ölünün yedisinde, kırkında veya bayramlarda özellikle arife günlerinde yapılmaktadır. Ölünün ardından dualar okumak, hayır yapmak, ölünün eşyalarını ihtiyaç sahiplerine vermek ölünün ahiret hayatında rahat ettirilmesine yönelik uygulamalardır.

Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler neticesinde elde ettiğimiz bilgiler ölümle ilgili uygulamaların din etrafında şekillendiğini göstermektedir. Eski Türkler’de de görülen hastanın başında dua okunması, pamukla ağzına su damlatılması gelenekleri devam etmektedir. Ayrıca ölü yıkama, defnetme, mezarlık ziyaretleri, cenaze törenleri ve verilen ikramlar da ilçede Türk Dünyası geleneklerinin devam ettiğini göstermektedir.

SONUÇ

Kültür yeryüzünde bulunan milletlerin sayısı kadardır. Toplumların geçiş dönemlerinde yaptığı uygulamalar kültürün en önemli taşıyıcısıdır. Nesilden nesile davranışlarla, sözle ve örneklerle nakledilen bu uygulamaların zaman içerisinde bazı değişikliklere uğrasa da ilçemizde büyük oranda yaşatıldığı görölmektedir.

Yaptığımız bu çalışmada ilçedeki doğum, evlenme ve ölüm konusundaki yani hayatın üç önemli evresindeki inanış ve uygulamalar ele alınmıştır. Amacımız bu uygulamaları kayıt altına alarak sözlü kültürün zamanla yitip gitmesine engel olmak ve bu sözlü kültürü gelecek kuşaklara aktarmaktır. Çalışmamızın başında araştırma alanı ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Ardından Boğazlıyan'ın coğrafi konumu, tarihi, iklimi, nüfusu, ulaşımı ve ekonomik yapısı anlatılmıştır.

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, çalışmamızın ilk bölümünü oluşturmaktadır. Birinci bölümümüzde doğumla ilgili âdetler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası başlıkları altında verilmiştir. Günümüz şartlarında bölgemizde evde doğum geleneğinin devam etmediğı gözlemlenmiştir.

Gelişen teknoloji ve tıbbi imkânlar sayesinde doğum artık hastanelerde, hekimlerin gözetimi altında gerçekleşmektedir. Bununla birlikte doğum öncesi, hamilelik dönemi ve doğum sırasında doğumu kolaylaştırıcı birçok uygulamanın devam ettiğı tespit edilmiştir. Günümüzde çocuk sahibi olmak isteyen kadınların çoğunlukla tıbbî yöntemlere başvurduğu görölmektedir. Ancak gelinin eve adımını atınca kucağına çocuk verilmesi, çeşitli dualardan muskalar yazılıp üzerinde taşınması, türbe ziyaretleri yapılması ve ısırgan, ebegümece gibi şifalı otların kaynatılıp suyunun içilmesi gelenekleri hâlen devam etmektedir. İlçede önceki yıllarda erkek çocuk soyun devamı olarak görüldüğü için daha çok istenmekteydi. Son yıllarda ise çocuklar arası cinsiyet ayrımının ortadan kalktığı üstelik kız çocuğunun anne ve babaya daha çok düşkün olduğu inancının yaygınlık kazandığı gözlemlenmiştir.

Bebeğin cinsiyetinin tahminin annenin canının çektiğı yiyeceklere göre yapılması geleneğı sürmektedir. Cinsiyet tahmini ile ilgili yapılan uygulamaların çoğu eski

önemini yitirmiştir. Günümüz koşullarında aileler hekim kontrolü ile cinsiyeti öğrenmektedirler. İlçede yeni doğan çocuğa nazar değmesinden korkulduğu için bebeğe nazarlık ve muskalar takılmaktadır. Al basması tehlikesine karşı alınan önlemlerin de aynı şekilde devam ettiği araştırmamız sırasında tespit edilmiştir. Bebeğin göbek bağının ileride hangi mesleği yapması isteniyorsa oraya gömülmesi geleneği, kırk günlük olan bebeğin kırklanması, dişi çıkan bebek için diş hediği kaynatıp komşulara dağıtma âdetleri de aynı şekilde yaşatılmaktadır. Bununla birlikte bebeğin tuzlanması geleneği artık uygulanmamaktadır. Konuşamayan veya geç konuşan çocuklar günümüz şartlarında tıbbî yöntemlerle tedavi edilmektedir.

İlçede sünnet uygulanması ailelerini çocukları için yerine getirmeleri gereken önemli ve kutsal görevlerden biridir. Sünnet olan çocuğa çeşitli hediyeler alınır. Sünnetle ilgili yapılan uygulamalar sünnet düğünü öncesi kına gecesi düzenleme, sünnet düğünü daveti verme veya dua okutma şeklinde yapılmaktadır. Araştırma bölgesinde her özel ve anlamlı günde olduğu gibi sünnet davetlerinde de gelenlere yemek ikramında bulunmak en önemli geleneklerdendir. Sünnet olacak çocuğun kirvesi tarafından kucağına alınması âdeti de eski özelliğini yitirmiş durumdadır.

Geçiş dönemlerinden ikincisi olan “evlenme” etrafında gerçekleştirilen uygulamalar evlilik öncesi hazırlıklar, söz kesimi, nişan, kına gecesi ve düğün başlıkları altında toplanmıştır. Görücü usulü ile evlilik, akraba evliliği kırsal kesimlerde devam etmektedir. Beşik kertmesi evlilik, çok eşlilik, berdel gibi evlilik çeşitleri günümüzde görülmemektedir. Bunun yanında gelin ve damat adayının tanışarak evlenmesi yaygınlık kazanmıştır.

Kız isteme töreni ve buradaki uygulamalar büyük çoğunlukla aynı şekilde devam etmektedir. Görücü usulü ile yapılan evliliklerde eskiden kız ve erkek birbirini hiç görmeden evlenirken günümüzde görüşüp tanışmaları sağlanmaktadır. İlçede evlilik yaşı da eskiye oranla ileriye çekilmiştir. Çok küçük yaşlarda evlilik uygun görülmemektedir. Kız isteme ve yüzük takma merasiminden sonra nişan yapılır.

Nişanı damat tarafı yapar. Nişanda kız tarafının davetlilere eşarp dağıtma âdeti zamanla ortadan kalkmıştır. Düğün öncesi yapılan düzen alışverişi kısmi değişikliklere uğramıştır. Davetlilere yol dağıtılması artık yapılmamaktadır. Düğün davetleri

davetiyeler dağıtılarak gerçekleştirilmektedir. Düğün evine bayrak asılması, danışık davetinin verilmesi kırsal kesimlerde devam etmektedir. Kına gecesi ve düğün için düğün salonları tercih edilmektedir. Köylerde yapılan düğünlerde müzisyenler getirtilip eğlenceler düzenlenmektedir. Bazı düğünlerde de dua okutma âdeti yapılmaktadır.

Son geçiş dönemi ise ölümdür. Bu bölüm, ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrası olarak ele alınmıştır. Ölünün defninden sonra evde Kur'an-ı Kerim okutmak ilçede en yaygın geleneklerdendir. Ölen kişinin kabrinin başına ağaç dikmek, toprağına çiçek ekmek gibi gelenekler de bulunmaktadır. Ölünün ahiret hayatında rahat etmesi öncelikli amaçtır. Bu nedenle ölünün arkasından dualar okunur, hayırlar yapılır.

Ölüm gerçekleşince ölünün üzerine bıçak konulur. Araştırma bölgesinde ölümün duyurulması, vefat eden kişinin yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması, ölü için mezarın kazılması, ölen kişinin defnedilmesi, telkin, ölen kişinin ardından tutulan yas gibi birçok örf ve âdetin aynı şekilde uygulanmaya devam edildiğı görülmüştür. Ölünün giyeceklerinin ihtiyaç sahiplerine verilmesi de önemli uygulamalardandır. İlçede dinî bayramlardan bir gün önceki arife günü kabir ziyareti yapmak, ölünün yedisinde ve kırkında dualar okumak devam eden geleneklerdendir.

Yaptığımız çalışmada araştırma bölgesinin köy ve kasabalarında geçiş dönemi uygulamalarının ilçe merkezine göre daha yoğun olarak yapıldığı tespit edilmiştir. İlçe merkezinde bu uygulamaların çoğu geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Bununla birlikte geçiş dönemi gelenek ve göreneklerinin uygulanmasında insanların eğitim durumları ve yaş faktörlerinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu uygulamalar daha çok altmış yaş üstündeki kişiler tarafından bilinmektedir. Yaşı daha genç olan kaynak kişilerimizin çoğu bu uygulamalara inanmamakta ve uygulamamaktadır. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe kişilerin bu geleneklere uyumu azalmış durumdadır.

Değişen ve gelişen teknoloji geçiş dönemlerini de etkilemiştir. Önceki yıllarda ekonomik imkânsızlıklar birçok uygulamanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Gelişen sosyoekonomik yapıyla birlikte bu gelenek ve göreneklerin yapılma sıklığı azalmış durumdadır. Özellikle halk hekimliği kapsamındaki uygulamaların çoğu yerini tıbbî uygulamalara bırakmıştır.

Araştırma bölgesinde unutulmuş ve geçerliliğini yitiren uygulamaların yanında hâlen devam eden uygulamalar da bulunmaktadır. Bu da sözlü kültürün gelecek nesillere aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Yaptığımız çalışmanın amacı unutulmaya yüz tutmuş olan bu gelenek ve görenekleri yazılı hâle getirerek gelecek kuşaklara miras bırakmaktır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, V. (2004). Türklerde ad koyma gelenekleri üzerine bir inceleme. *Millî Folklor Dergisi*, 8(61), 124-133.
- Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu’da nazarla ilgili bazı âdet ve inanmalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 1-40.
- Acıpayamlı, O. (1978). Acıpayam'da düğün folkloru. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (11), 17-34.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk kültüründe ad koyma folklorunun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. IV. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C. 4. Ankara: 1-14.
- Acun, H. (1981). Yozgat ve yöresi Türk devri yapıları. *Vakıflar Dergisi*, (13), 635-715.
- Aça, M. (1999). Kazak ve Kırgız Türklerinde defin sonrası bazı uygulamalar ve aş verme (Aş Toyu), *Millî Folklor Dergisi*, (43), 24-33.
- Aça, M. (2005). *Balıkesir yöresi doğum sonrası inanış ve uygulamaları*. Kum Saati Yayınları.
- Aça, M. (2008). Trabzon-Şalpazarı Çepnileri ile Çuvaş Türklerinin doğum sonrası etrafındaki inanış ve uygulamaları üzerine bir karşılaştırma denemesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (1), 21-34.
- Aça, M. (2013). Türk halk geleneğindeki doğum sonrası uygulamalara bir örnek: “Tuzlama”. *Millî Folklor Dergisi*, (52), 93-100.
- Aça, M. (2016). Türk düğünlerinde gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama geleneği. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(5), 48-54.
- Aça, M. (2017). *Halk bilimi el kitabı*. Motif Vakfı Yayınları.
- Açıkgöz, M. (2012). *Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinin tarihi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Açıkses, E. (2000). Atatürk'e duyulan güven ve saygının güzel bir örneği (Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in annesi Nafia Hanım'ın Atatürk'e yazdığı dilekçe). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (25-26), 201-220.
- Akdoğan, B. (2006). *19. ve 20. yüzyılda arşiv vesikalarına göre Boğazlıyan*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akman, E. (2009). Kastamonu’da ölümle ilgili adet ve inançlar. *Folklor/Edebiyat*, 15(59), 191-196.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm*. Yayıncı Yayınları.

- Alptekin, A. B. (2009). Ceyhun'dan Ceyhan'a evlenme ile ilgili bazı kavramlar (kalın, saç, okuntu, aşırma, toy) üzerine. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, (39), 307-321.
- Alptekin, A. B. (2011). *Halk bilimi araştırmaları*. Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2014). Saltuknâme'nin geçiş dönemleri açısından değerlendirilmesi. *Millî Folklor Dergisi*, (101), 51-59.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9(10), 85-107.
- Artun, E. (2010). *Dini-tasavvufî halk edebiyatı*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Türk halk edebiyatına giriş edebiyat tarihi/metinler*. Karahan Yayınları.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik halkbilimi / halk edebiyatı sözlüğü (terimler-motifler-kavramlar)*. Karahan Yayınları.
- Artun, E. (2014). *Türk halkbilimi*. Karahan Kitabevi.
- Bakırcı, N. (2018). Dede Korkut kitabında ve halk hikâyelerinde evlilik. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(15), 1-20.
- Bakırcı, N. ve Katı, Y. (2019). Malatya halk kültüründe geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 1-21.
- Balcı, F. (2019). *Kuzey Kıbrıs Türk halk kültüründe geçiş dönemleri ve bunlara bağlı inanışlar*, (Doktora Tezi) Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bars, M. E. (2014). Şor kahramanlık destanlarında geçiş dönemleri: doğum-evlenme-ölüm. *Turkish Studies*, (9/5), 353-370.
- Başçetinçelik, A. (1998). *Adana halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başçetinçelik, A. (2001). Karaisalı ve çevresinde doğum, evlenme, ölüm. *Kuvayı Milliye Şenlikleri Düünden Bugüne Karaisalı*, 2-18.
- Bilgi, N. (1990). Sicil kaydı ışığında Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in hayatı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 5(1), 229-238.
- Boğazlıyan Köylere Hizmet Götürme Birliği, (1994). *Boğazlıyan*. Devran Matbaası.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek Yayınları.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk mitolojisi*. Bilgesu Yayınları.
- Boratav, P. N. (2016). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayınları.
- Büyükbaş, D. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Yozgat'ın sosyal tarihi (1928-1960)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çelik, A. (2001), Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepni Türkleri arasında yaşayan halk inanmaları üzerine bir mukayese denemesi. *Millî Folklor Dergisi*, 7(50), 9-21.
- Çıblak, N. (2002), Anadolu'da ölüm sonrası mezarlıklar çevresinde oluşan inanç ve pratikler. *Türk Kültürü*, (474), 605-614.
- Çıblak, N. (2004) Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (15),103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Memoratlar ve halk inançları*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halk edebiyatına giriş 1*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Akçağ Yayınları.
- Demirel, D. (2016), Millî Mücadele Dönemi'nde iç isyanlar: Yozgat örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 355-362
- Dikici, A. (2001). Geleneklerin toplumdaki yeri ve önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.
- Durbilmez, B. (2005). Türk kültüründe ve fütüvvet-nâmelerde üç sayısı. *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-22.
- Durbilmez, B. (2007), Kırım Türk halk anlatılarında sayı simgeciliği. *Millî Folklor Dergisi*, 10(76), 177-190.
- Durbilmez, B. (2009), Türk kültüründe ve fütüvvet-nâmelerde dört sayısı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, (52), 71-85.
- Durbilmez, B. (2013), "Tatar Hatını Niler Kürmiy'de evlenme kültürü. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 105(207), 227-260.
- Durbilmez, B. (2017), *Türk dünyası kültürü -1*. Ötüken Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk dünyası kültürü-2*. Ötüken Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk kültür coğrafyası, Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları*. Ötüken Yayınları.
- Duymaz, A. (1998). Dede Korkut kitabı'nda alplığa geçiş ve topluma katılma törenleri üzerine bir değerlendirme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleken*, (46), 39-50.
- Ekici, M. (2016). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Geleneksel Yayınları.
- Erdoğan, Y. (2022). *Emir Kalkan'ın eserlerinde halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, M. (2001). *Dede Korkut kitabı*. Boğaziçi Yayınları.
- Eroğlu, E. (2008). *Prizren Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ersoy, R. (2002), Türklerde ölüm ve ölü ile ilgili rit ve ritüeller. *Millî Folklor Dergisi*, 7 (54), 86-101.
- Gönen, S. (2006). Dede Korkut Hikayeleri'nden günümüze yansıyan doğum âdetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (18), 103-112.
- Görkem, İ. (2001). *Türk edebiyatında ağıtlar, Çukurova ağıtları*. Akçağ Yayınları.
- Görkem, İ. (2006). Anadolu Türk ağıtlarının mizahî karakteri hakkında bir değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 153-167.
- Güngör, E. (ed.) v.d. (2023), *Yozgat tarihi ve kültürü*. Akçağ Yayınları.
- Irmak, Y. (2016). Doğumdan ölüme Bingöl geçiş dönemleri inanç ve uygulamaları. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 113-132.
- Irmak, Y. (2017). Bingöl'de nazar inancı ve uygulamaları. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 65-78.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kalafat, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk halk inançları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Yaşar (1999). Kazakistan'daki Türk halk inançları. *Millî Folklor Dergisi*, 6(42), 66-71.
- Kalafat, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Berikan Yayınları.
- Karaaslan, M. (2011). Kaşkay Türklerinde doğum çevresinde gelişen inanç ve pratikler. *Turkish Studies*, 6(3), 313-330.
- Karaca, N. (2006). *Milli şehit Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey*. Yozgat Valiliği Yayınları.
- Karaca, N. (2010). Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in idamı. *Atatürk Dergisi*, 1(5), 130-137.
- Karakaş, R. (2012). Diyarbakır'da bebeğin ilkleri: hedik, köstek kesme törenleri ve çocuklara yönelik halk hekimliği uygulamaları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(16), 74-87.
- Karataş, Y. (2023). Türk kültüründe ağıt yakma geleneği ve Kayseri'nin ağıtçı Avşar kadınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (22), 20-36.
- Keleş, B. (2017). Kırgızlarda nişan ve düğün geleneği (Toy). *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 116(229), 159-170.
- Koyuncu, E. S. (2019). Kofçaz Amuca Bektaşilerinin geçiş dönemi inanış ve uygulamaları. *2009'dan 2019'a 10. Yıl Hatıra Kitabı*, 343-376.
- Köktan, Y. (2008). *Gilan Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum, evlenme-ölüm)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nauanova, G. (2020). Kazak Türklerinde sünnet töreni. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(47), 139-145.

- Öcal, A. (1993). *Boğazlıyan'da mâni geleneği ve Boğazlıyan ile yöresi manileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ögel, B. (1984). *İslamiyet'ten önce Türk Kültür Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi. (Cilt I- II)*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öğüt Eker, G. (1998). Türk kültürü içinde geleneksel Bolu evlenme âdetlerinin yeri. *Millî Folklor Dergisi*, 5(40), 15-30.
- Örnek, S.V. (1966). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (2022). *Türk halkbilimi*. BilgeSu Yayınevi.
- Peler, G. Y. (Editor), & Çelik, F. (Editor), (2023). *Türklük bilimine genç bakışlar II*. Hiperyayın.
- Sakallı, E. (2020). Ahıskalı Türklerde sünnet geleneği. *Folklor Akademi Dergisi*. 3(2), 332 - 346.
- Savırım, M. N. (2007). *Boğazlıyan temettü defterleri ve değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Süel, E. (1992). *Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Şahingöz, M. (2010). Yozgat isminin menşesine dair, Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı, Yozgat. *Yozgat Türk Ocağı Yayını*, 599-609.
- Şişman, B. (2001). Samsun yöresinde geçiş dönemleriyle (doğum, sünnet, evlilik ve ölümle) ilgili yaşayan halk inançları ve bunlara ait uygulamalar. *Erdem Dergisi*, 13(39), 445-470.
- Tan, N. (1988). *Folklor (Halkbilimi) genel bilgiler (İkinci Baskı)*. Halk Kültürü Yayınları.
- Taş, N. F. (1987). *Millî Mücadele Dönemi'nde Yozgat*. Gaye Matbaacılık.
- Tezcan, M. (2003). Türk kültüründe kız kaçırma geleneklerinin antropolojik çözümlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6 (6).
- Tezcan, M. (2019). İlkel toplumlarda başlık parası geleneği. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 9(1), 415-426.
- Uslu, M. (1996). Yozgat'ta göz değmesine karşı alınan tedbirler. *Millî Folklor Dergisi*, 4(31/32), 173-174.
- Uslu, M. (1997). Yozgat yöresinde dini bayram hazırlığı, kutlaması ve mezar ziyaretleri. *Millî Folklor Dergisi*, 5(33), 139-144.
- Uysal, Y. (2019). Adıyaman halk kültüründe evlilik ve evlenme törenleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (46), 179-193.

- Ünalan, Ö. (2023). Alanya yörüklerinde nazara dair inanışlar ve buna bağlı uygulamalar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 137-155.
- Yeşil, Y. (2014). Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3(9), 117-136.
- Yozgat Valiliği. (2008). *Yozgat kent tarihi*, Yozgat. Yozgat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Bozok Ofset.
- Yüner, R. (2023). *İnanç tarihi açısından Yozgat*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zorluer, S. (2018). *Çayıralan (Yozgat) yöresinde halk hekimliği ve halk inançları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışma için etik kurul onayı Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 27/06/2024 tarihli ve 272 numaralı kararı ile alınmıştır.

EKLER

EK 1. Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi No	Adı Soyadı	Yaşı	Öğrenim Durumu	Mesleği	Memleketi	Derleme Yeri
KK.1	Ki*** Ök***	62	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.2	Dö*** Er***	82	Yok	Ev hanımı	Esentepe	Esentepe
KK.3	Os*** Ök***	62	Ortaokul	Emekli	Ovakent	Ovakent
KK.4	Fa*** Al***	82	Yok	Ev hanımı	Aşağı Hasinli	Aşağı Hasinli
KK.5	Me*** Er***	61	İlkokul	Esnaf	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.6	Ay*** Do***	70	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.7	Nu*** Şe***	46	İlkokul	Ev hanımı	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.8	Yu*** Şe***	46	Lise	Şoför	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.9	Gü*** Yö***	54	İlkokul	İşçi	Çalapverdi	Çalapverdi
KK.10	Mu*** Er***	67	İlkokul	Esnaf	Ovakent	Ovakent
KK.11	La*** Er***	63	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.12	E. At*** Bo***	43	Lise	Memur	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.13	Tü*** Ge***	80	Okur yazar	Ev hanımı	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.14	Ke*** Ge***	47	İlkokul	Ev hanımı	Aşağı Hasinli	Aşağı Hasinli
KK.15	Gü*** Er***	68	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.16	Ke*** Er***	67	İlkokul	Emekli	Ovakent	Ovakent
KK.17	Fa*** Ak***	69	Yok	Ev hanımı	Yamaçlı	Boğazlıyan
KK.18	Em*** İl***	66	Yok	Ev hanımı	Uzunlu	Uzunlu
KK.19	Mu*** Şi***	59	Üniversite	İlçe Milli Eğt. Müd.	Ovakent	Boğazlıyan
KK.20	Za*** Ök***	51	İlkokul	Çiftçi	Ovakent	Boğazlıyan
KK.21	Me*** Al***	51	İlkokul	Esnaf	Yamaçlı	Yamaçlı
KK.22	Ze*** Şi***	59	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.23	Ad*** Şi***	61	İlkokul	Şoför	Ovakent	Ovakent
KK.24	En*** Ko***	51	Ortaokul	Esnaf	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.25	Hü*** İş***	66	İlkokul	Esnaf	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.26	Be*** Ge***	53	İlkokul	Serbest	Ovakent	Ovakent
KK.27	Es*** Zo***	49	Ortaokul	Kuaför	Yoğunhisar	Boğazlıyan
KK.28	Bü*** Ge***	52	İlkokul	Serbest	Ovakent	Ovakent
KK.29	Bü*** Al***	56	İlkokul	Esnaf	Boğazlıyan	Boğazlıyan

KK.30	Me*** Bu***	62	İlkokul	Emekli	Yazıçepni	Yazıçepni
KK.31	Ni*** Çe***	46	Ortaokul	Ev hanımı	Ovakent	Kayseri
KK.32	Fa*** Çe***	51	Lise	İşçi	Ovakent	Kayseri
KK.33	El*** Şe***	38	Üniversite	Memur	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.34	Me*** Ün***	65	Ortaokul	Muhtar	Devecipınar	Boğazlıyan
KK.35	Ni*** Ta***	71	Yok	Ev hanımı	Aşağı Hasinli	Aşağı Hasinli
KK.36	Se*** As***	62	İlkokul	Emekli	Karakoç	Aşağı Karakoç
KK.37	Ta*** Çe***	59	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.38	Tü*** Çe***	58	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.39	Ce*** Öz***	62	İlkokul	Ev hanımı	Esentepe	Boğazlıyan
KK.40	Em*** Kı***	52	Ortaokul	Muhtar	Yeşilhisar	Yeşilhisar
KK.41	El*** Öz***	61	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Boğazlıyan
KK.42	Nu*** Öz***	61	Ortaokul	Emekli	Ovakent	Boğazlıyan
KK.43	Su*** Ök***	41	Lise	Kuaför	Ovakent	Kayseri
KK.44	Ki*** Sa***	31	Üniversite	Memur	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.45	Ke*** Tu***	80	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.46	Re*** Da***	53	Ön lisans	Memur	Yamaçlı	Yamaçlı
KK.47	Gü*** Gü***	74	Yok	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.48	Şe*** Ak***	55	Lise	Memur	Aşağı Hasinli	Boğazlıyan
KK.49	Es*** Da***	45	Lise	Memur	Karakoç	Boğazlıyan
KK.50	Şe*** Ka***	34	Üniversite	Öğretmen	Ovakent	Ovakent
KK.51	At*** Tu***	52	Ortaokul	Memur	Devecipınar	Boğazlıyan
KK.52	As*** Tu***	50	İlkokul	Ev hanımı	Oğulcuk	Boğazlıyan
KK.53	Ke*** Ta***	45	Lise	Memur	Boğazlıyan	Boğazlıyan
KK.54	Em*** Ök***	47	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.55	Fa*** Ge***	45	İlkokul	Ev hanımı	Ovakent	Ovakent
KK.56	Ke*** Şe***	70	Yok	Ev hanımı	Yamaçlı	Boğazlıyan
KK.57	Ha*** Öz***	66	İlkokul	Emekli	Esentepe	Esentepe
KK.58	Tu*** Er***	49	Lise	Ovakent Belediye Başkanı	Ovakent	Ovakent
KK.59	Mü*** Uz***	42	Lise	Belediye Encümen Üyesi	Ovakent	Ovakent
KK.60	Os*** Fa***	74	İlkokul	Emekli	Karakoç	Karakoç